

**FARKLI LİSE TÜRLERİNDE ÖĞRENİM GÖRMEKTE OLAN ÖĞRENCİLERİN
ŞİDDET ALGISI ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR İNCELEME: KAYSERİ’DE BİR
SAHA ARAŞTIRMASI**

Yıldırım ERDOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Fuat GÜLLÜPINAR

Eskişehir 2019

2019

Bu tez çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 1803E044 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.

Özet

Farklı Lise Türlerinde Öğrenim Görmekte Olan Öğrencilerin Şiddet Algısı Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: Kayseri’de Bir Saha Araştırması

Yıldırım ERDOĞAN

Sosyoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 2019

Danışman: Doç. Dr. Fuat GÜLLÜPINAR

Bu çalışmanın amacı liselerde yaşanan şiddet olayları, akran zorbalığı ve şiddet algısının lise türlerine göre farklılaşmasının arka planında yer alan sosyolojik nedenleri, lise türlerine göre karşılaştırmalı olarak ortaya çıkarmaktır. Bu çerçevede farklı lise türlerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin lise türü tercihinde etkili olan dinamiklerin varlığı ile birlikte; ailelerin gelir düzeyi, aile tipleri, göç, aile içi şiddet, yaşanan çevre, öğrenime devam edilmekte olan okulun şiddet kültürü; sigara, alkol ve madde bağımlılığı, medya ve internet alışkanlıkları, bir yakının ceza evinde olması ve şiddeti tercih edilebilir kılan düşünüş biçimlerinin lise türlerine göre farklılaşmasının sosyolojik nedenleri sorgulanmıştır.

Bu çalışma farklı lise türlerinde öğrencilerin şiddet algılarını şekillendiren nedenleri ve şiddet algılarını nasıl anlamlandırdıklarını sosyolojik temelde incelemesinin amaçlanması nedeniyle nicel verilere ihtiyaç duyulmuştur. Araştırma nicel verilerin derlendiği araştırma deseni ile yapılandırılmış betimleyici bir araştırmadır. Temel konusu lise öğrencilerinin şiddeti algılayış biçiminin lise türlerine göre farklılaşmasının ardında yatan sosyolojik nedenleri ortaya çıkarmak bu araştırmada öğrencilerin ailelerinin sosyoekonomik durumları, eğitim durumları gibi demografik özellikleri şiddeti algılayış ve şiddete maruz kalma ve şiddet ortamları incelenmiştir.

Araştırma 2018-2019 eğitim öğretim yılında Kayseri İli Tomarza İlçesinde öğrenime devam eden farklı lise türlerinden seçilen dört lisede anket uygulaması ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın temelinde sınanmaya yönelik bir bakış açısı olduğu için pozivist yöntem seçilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Lise, Lise Türleri, Kayseri, Şiddet Algısı

Abstract

A Sociological Study on the Perception of Violence of Students Studying in Different High School Types: A Field Study in Kayseri

Yıldırım ERDOĞAN

Department of Sociology

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, May, 2019

Adviser: Doç. Dr. Fuat GÜLLÜPINAR

The aim of this study is to reveal the sociological reasons in the background of differentiation of high school students according to the violence events, peer bullying and violence perception in high schools. In this context, together with the existence of dynamics which are effective in the choice of high school type of students who are studying in different high school types; income level of families, family types, immigration, domestic violence, living environment, violence culture of the school in which the education is continuing; the sociological causes of smoking, alcohol and drug addiction, media and internet habits, the presence of a relative in a prison house and the differentiation of thinking styles according to high school types were questioned.

The aim of this study was to investigate the reasons that shape students' perceptions of violence and how they make sense of violence on different sociological levels. The study is a descriptive study structured with a research design in which quantitative data are collected. The main subject of this study is to reveal the sociological reasons behind the differentiation of high school students' perceptions of violence according to the high school types.

The research was carried out in four high schools selected from different high school types in Tomarza District of Kayseri Province in 2018-2019 academic year. The positivist method was chosen because it had a testing perspective.

Keywords: Violence, High School, High School Types, Kayseri, Perception of Violence

Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi

Bu tez/proje çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Yıldırım ERDOĞAN

Önsöz

Bu çalışmayı 1803E044 numaralı proje olarak kabul eden Anadolu Üniversitesi proje birimine ve rektörlüğüne teşekkür ederim.

Çalışma süresi boyunca çalışmanın her aşamasında gösterdiği rehberlik, bilgilendirme ve benim için kritik olan yönlendirmeleriyle sağlamış olduğu destek ve sunduğu eşsiz katkılar için danışmanım ve hocam olan Sayın Doç. Dr. Fuat GÜLLÜPINAR'a teşekkür ederim. Tez değerlendirme komitesinde yer alan ve çalışmanın ortaya çıkmasında katkıları olan jüri üyeleri Doç. Dr. Mustafa ALTUNOĞLU ve Dr. Öğr. Üyesi Mezher YÜKSEL'e teşekkür ederim. Ayrıca çalışma esnasında katkıları olan Dr. Öğr. Üyesi Pınar ERDOĞAN ve Arş. Gör. Durmuş BURAK'a çok teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim boyunca desteklerini esirgemeyen Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümünün değerli hocalarına teşekkür ederim.

Saha araştırması boyunca desteklerini esirgemeyen okul yöneticileri, rehber öğretmen ve öğretmen arkadaşlarıma teşekkür ederim. Uygulama yatığım okullarda anket formlarını dolduran, mülakatlarda içtenlikle cevaplar veren öğrencilere teşekkür ederim.

Son olarak yüksek lisans eğitimi ve araştırma süresi boyunca desteğini ve kendini hep yanımda hissettiğim kızım Ayşe Duru ve oğlum Ahmet Ata'nın annesi, eşim

Asuman ERDOĞAN' a teşekkür ederim

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
1. Giriş	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	1
1.2. Problem.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Hipotez	3
1.5. Temel Kavramlar	4
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.7. Sayıtlar.....	5
2. Alanyazın	6
2.1. Sapma, Suç, Şiddet ve Akran Zorbalığı	6
2.1.1. Sapma.....	6
2.1.2. Suç.....	8
2.2. Şiddet Kuramları	10
2.2.1. Sosyolojik Kuramlar.....	11
2.2.1.1. Suç Ekolojisi: Sosyal Düzensizlik	11
2.2.1.2. Kontrol Teorileri.....	12
2.2.1.2.1. Sosyal Bağ Teorisi	12
2.2.1.2.2. Öz Kontrol Teorisi	13
2.2.1.3. Sağ Gerçekçilik	13
2.2.1.4. Öğrenme Teorileri	14
2.2.1.4.1. Ayırıcı Birliktelikler Teorisi	15
2.2.1.4.2. Sosyal Öğrenme Teorisi	15
2.2.1.5. Anomi ve Gerilim Teorileri	17

2.2.1.6.	Damgalama Teorileri	20
2.2.1.6.1.	Ayırıştırıcı Utandırma Kuramı	22
2.2.1.6.2.	Birleştirici Utandırma Kuramı.....	23
2.2.1.7.	Alt Kültür Teorileri.....	23
2.2.1.8.	Çatışma Kuramları	25
2.2.1.8.1.	Kültür Çatışması Teorisi.....	26
2.2.1.8.2.	Grup Çatışması	27
2.2.1.8.3.	Marksist Çatışma Kuramları	28
2.2.1.8.4.	Yeni Sol Gerçeklik	29
2.2.2.	Biyolojik Kuramlar.....	30
2.2.2.1.	Kalıtım ve Suçlu Davranışı	30
2.2.2.2.	Zeka ve Suç	32
2.2.2.3.	Beden Yapısı Ve Suçluluk	33
2.2.3.	Psikolojik Kuramlar	35
2.2.4.	Gençlik Şiddeti	37
2.2.4.1.	Liselerde Şiddet.....	38
2.2.4.2.	Akran Zorbalığı	40
2.3.	Gençlik Şiddetine İlişkin Diğer Nedenler.....	41
2.3.1.	Aile.....	41
2.3.2.	Okul.....	42
2.3.3.	Arkadaş Çevresi	42
3.	Yöntem	43
3.2.	Araştırma Modeli	43
3.3.	Araştırma Evreni ve Örneklem	44
3.4.	Veri Toplama Araçları	46
3.5.	Verilerin Analiz Edilmesi	48
4.	Bulgular ve Yorum.....	49
4.1.	Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Şiddet Algısı.....	50
4.2.1.	Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının öğrenim durumları.....	54
4.2.2.	Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının iş durumlarına dair bulgular	56
4.2.3.	Araştırmaya katılan öğrencilerin evlerinin ısınma şekline dair bulgular	57
4.2.4.	Araştırmaya katılan öğrencilerin şiddetin en çok hangi ortamlarda olduğu hakkındaki görüşleri	58
4.2.5.	Araştırmaya katılan öğrencilerin şiddete maruz kalmalarının en çok hangi ortamlarda olduğu hakkındaki görüşleri.....	59

4.2.6.	Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinde yaşanan şiddet olaylarının kimler arasında yaşandığına dair bulgular	60
4.2.7.	Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babasından sonra en çok güvendiği kamu görevlilerine dair bulgular	60
4.2.8.	Araştırmaya katılan öğrencilerin şiddete maruz kalma sıklığına dair bulgular	61
4.2.9.	Araştırmaya katılan öğrencilerin aile içerisinde verilen cezalara dair bulguları	61
4.2.10.	Araştırmaya katılan öğrencilere okulda verilen cezalara dair bulgular	62
4.2.11.	Araştırmaya katılan öğrencilerin arkadaşları arasında yaşanan şiddet durumlarına dair bulgular	63
4.2.12.	Araştırmaya katılan öğrencilerin şiddeti önlemede yapılması gerekenlere dair önerilerine dair bulgular	63
4.2.13.	Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarından sonra kendilerine en yakın gördükleri kamu görevlilerine dair bulgular	64
4.2.14.	Araştırmaya katılan öğrencilerin arkadaşlarıyla yaşadıkları bir sorunda nasıl tepki vereceklerine dair bulgular	64
4.2.15.	Araştırmaya katılan öğrencilerin öğretmenleriyle yaşadıkları bir sorunda nasıl tepki vereceklerine dair bulgular	65
4.2.16.	Araştırmaya katılan öğrencilerin toplumdaki şiddetin kaynağı olarak neleri gördüklerine dair bulgular	65
4.2.17.	Araştırmaya katılan öğrencilerin toplumdaki şiddete maruz kaldıklarında müracaat ettikleri ilk yere dair bulgular	66
4.2.18.	Araştırmaya katılan öğrencilerin okuldaki şiddetin kaynağı olarak neleri gördüklerine dair bulgular	67
4.2.19.	Araştırmaya katılan öğrencilerin öfkelenediklerinde verdikleri tepkilere dair bulgular	67
4.2.20.	Araştırmaya katılan öğrencilerin çakı-bıçak taşıma alışkanlıkları ve nedenlerine ilişkin bulgular	68
4.2.21.	Araştırmaya katılan öğrencilerin sorunlarının çözümünde yardım aldıklarına ilişkin bulgular	69
4.2.22.	Araştırmaya katılan öğrencilerin komşuluk ilişkilerine dair bulgular	69
4.2.23.	Araştırmaya katılan öğrencilerin dizi ve filmlerden rol model olarak seçme nedenlerine dair bulgular	70
4.2.24.	Araştırmaya katılan öğrencilerin akademik başarı ortalamalarına dair bulgular ..	71
4.2.25.	Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin yaşam standartlarına ilişkin bulgular	72
5.	Sonuç ve Değerlendirme	73
	Öğrencilerin Şiddet Algısı Anket Formu	77

KAYNAKÇA

ÖZGEÇMİŞ

1. Giriş

Çalışmanın bu bölümü araştırmanın amacına, problem olarak varsayılan duruma, bu çalışmayı gerekli kılan öneme, hipotezlere ve alt hipotezlere ayrılmıştır. Bunun yanında temel kavramlara, araştırmanın sınırlılıklarına ve sayıtlara yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Sınırları tam olarak kestirilip tahmin edilemese de, neredeyse insanlık tarihiyle eş bir geçmişe sahip olan şiddet olgusu, günümüz toplumlarının da en sorunlu alan ve pratiklerinden biri olarak sosyal bilimlerin önemli ve güncel konularından olmaya devam etmektedir. Şiddetin en görünür ve yoğun bir biçimde yaşandığı gençler arasındaki şiddetin de kuşkusuz birçok nedeni ve izahı mevcuttur. Bu araştırmanın temel amacı ise; toplumun en dinamik, değişime en açık ve toplumsal yaşama aktif bir biçimde dâhil olma sürecinin başlarında olan gençlerin şiddete ve zorbalığa duymuş oldukları ihtiyacın nedenlerinin sosyolojik bir bakış açısıyla değerlendirmektir.

Bu araştırmanın temel amacı, günümüz toplumlarının önemli sorunlarından biri olan şiddetin öncelikli tercih edilen sorun çözme yöntemlerinden biri haline gelmesinin ardında yatan sosyolojik nedenleri analiz etmektir. Araştırma, genel çerçevede, Kayseri’de farklı lise türlerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin şiddete karşı tutum, algı ve şiddet pratiklerini şekillendiren; ailelerin gelir düzeyi, aile tipleri, göç, aile içi şiddet, yaşanılan çevre, öğrenime devam edilmekte olan okulun şiddet kültürü ve şiddeti tercih edilebilir kılan düşünüş biçimleri gibi öğrencileri şiddete yönelten motivasyon süreçlerinin lise türlerine göre farklılaşması arasındaki temel değişkenler arasındaki ilişkiyi betimlemektir. Bu çalışmada başta sosyo ekonomik nedenler olmak üzere lise türü tercihinde içinden gelen kültürel çevrenin şiddet algısı ile birlikte işleyen süreçler olduğu görülmektedir. Yapılan bu araştırma ile son yıllarda çevre il ve ilçelerden farklı ekonomik birikim ve kültürel sermayeye sahip ailelerin yoğun göçüne ev sahipliği yapan Kayseri ilinin artan oranda şiddet olaylarının yaşanıyor olması, başta toplumsal şiddet olmak üzere liselerde yaşanan şiddetin nedenlerini anlamamızda bize yeni pencereler açacaktır. Bununla birlikte yoğun bir göçe sahne olan Kayseri ilinde oldukça düşük ücretlerle kayıt dışı istihdam ve enformel sektörlerde çalışanların varlığı ve bu çalışanların

çocuklarına sağlayabildikleri eğitim çevresi ve şartlarının bir sonucu olarak şiddet kültürünü besleyen nedenlerle olan ilişkisi araştırmanın amaçları arasındadır.

Ülkemizde liselere yerleşmede uygulanan sınavlar sisteminin bir gereği olarak; toplumsal yaşama farklı köklerden dâhil olmaya çalışan gençlerin bu sınavlarda elde ettikleri başarı, aynı köklerin bir uzantısı olarak farklılık göstermesi sebebiyle; öğrenim görmek için seçilen lise türlerindeki kümelenmeleri de geldikleri sosyolojik kümelenmelerden anlamlı farklılıklar göstermektedir. Bu lise türlerine göre değişen şiddet algısının sosyolojik nedenlerin analizinin ortaya konduğu bu çalışmanın amacı bu verileri ortaya çıkarmaktır.

1.2. Problem

Sıradan disiplin vakalarından cinayetlere kadar uzanabilen ve kaynağı bir şekilde eğitim ortamları ve okul olan şiddetin izlerine, gerek medyada gerekse günlük yaşam içerisinde giderek yoğun bir biçimde daha sık rastlanmaya başlanmıştır. Şiddet olgusunun en saf, en görünür ve belirgin biçimlerinden biri olan gençler arasındaki şiddetin ve özel olarak lise öğrencileri arasında yaşanan şiddetin, gerek ülkemizin gerekse dünya ülkelerinin başlıca toplumsal sorunlarından biri haline gelmiş olması, bu alanda yapılan çalışmaların artmasına neden olmuştur. Sosyolojik olarak şiddeti besleyen okul sosyal sermayesinin, sosyoekonomik faktörlerin, çevresel kültürün, farklı lise türlerine göre değişen şiddet algılarının analizi bu açıdan oldukça önemli görünmektedir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Gençlerin ve yeni nesillerin eğitimi, neredeyse bütün toplumların üzerinde ortak bir uzlaşa sağladığı konuların başında gelmektedir. Fakat gerek ülkemizde gerekse dünyanın birçok ülkesinde eğitim ve öğretimin düzenlendiği en belirgin alanlar olarak okullarda yaşanan şiddet ve akran zorbalığı sorunlarını aşmak bu ülkelerin önemli sorun alanlarından biridir.

Toplumsal yaşamın birçok alanında karşımıza çıkan şiddetin; yakın bir zamanda yine aynı toplumsal yaşamın bir parçası haline gelecek olan gençler arasında sıklıkla yaşanması ve özellikle okullarında aldıkları eğitim sayesinde istendik yönde davranışlar kazanmaları ve şiddetten arınmaları beklenirken; var olan şiddet olgusu ve akran zorbalığının kaynağının bir şekilde okul olması bu alanda çalışma yapılmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Özellikle gençler

arasında ve liselerde yaşanan şiddetin yaşamın geri kalan kısmında telafi edilemez etkiler bırakmasının yanında ailelerini ve içinde yaşadıkları toplumlarda da ciddi etkiler bırakmaktadır.

Liselerde yaşanan şiddete çok farklı nedenlerin kaynaklık etse de bu yaşlarda işlenen küçük hatalar kolayca herhangi bir suçun konusunu teşkil etmesini yanında, suçlar arasında yaşanan geçişkenlikten dolayı yeni suç türlerine de kapı aralamakta ve toplumsal yaşamı oldukça tehdit eder hale gelmektedir. Farklı lise türlerinde eğitim görmekte olan ve farklı lise türlerinden mezun olup toplumsal yaşama etkin bir biçimde dâhil olan bireylerin şiddet ve zorbalığa karşı olan tutum ve algılarının biçimlendiği alanlardan biri olarak okul ve şiddet ilişkisi farklı açılardan incelenmesi oldukça önemlidir. Bu yönüyle bu çalışmadan elde edilecek sonuçlar bahsedilen sorunların çözümünde önem taşımaktadır.

1.4. Hipotez

Dünyanın pek çok yerinde ve ülkemizde giderek artan bir biçimde toplumsal yaşamı sarmalayan ve tehdit eder hale gelen ve özellikle gençler arasında daha çok görünür hale gelen şiddet oldukça farklı nedenlere dayanmaktadır. Oldukça farklı nedenlerle günlük yaşamın bir parçası haline şiddetin en görünür biçimde gençler arasında yaşanıyor olmasının yanında bu şiddet pratiği ve algısının lise türlerine farklılık göstermesinin çeşitli sosyolojik nedenleri mevcuttur. Öğrenime devam edilen okulun şiddet kültürünün öğrencilerin şiddet hakkındaki algı ve tutumları hakkındaki rolü önemli bir yer tutuyor olsa da bu durumu açıklamakta oldukça yetersiz ve indirgemeci bir bakış açısı olacaktır. Çalışmada öne sürülen temel hipotez; lise türlerine göre şiddet algısının değişiyor olması ve bu algı değişikliğine neden olan sosyo-ekonomik ve sosyo kültürel arka planın varlığıdır. Bu temel hipotezle birlikte; ele alınacak olan diğer hipotezler ise şunlardır;

- 1.1.1. Anne ve babanın eğitim durumu öğrenim görülmekte olan lise türüne yerleşmede ve şiddet algısı, şiddete karşı tutum ve şiddetin deneyimlenmesinde etkilidir.
- 1.1.2. Ailenin sahip olduğu gelir öğrenim görülmekte olan lise türüne yerleşmede ve şiddet algısı, şiddete karşı tutum ve şiddetin deneyimlenmesinde etkilidir.
- 1.1.3. Yaşanılan çevre öğrenim görülmekte olan lise türüne yerleşmede ve şiddet algısı, şiddete karşı tutum ve şiddetin deneyimlenmesinde etkilidir.

1.5. Temel Kavramlar

Gençlik; Gençlik, çocuklukla erişkinlik arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir.

Şiddet; “Fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu

Akran Zorbalığı; Bir çocuğun benzer yaş grubundaki başka bir çocuğa sözel ya da fiziksel şiddeti

Suç; Belirli hareketlerin yasak fiillerden sayılmaları ile bunları işleyenlerin çeşitli tepkilere konu olmasıdır.

Sapma; çoğunluğun kararlarını etkileyen toplumsal kurallara uyumsuzluktur.

Eğitim; Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik yönde değişiklik meydana getirme sürecidir.

Fen Lisesi; Zekâ düzeyleri ile fen ve matematik alanlarındaki yetenekleri yüksek olan öğrencileri, matematik ve fen bilimleri alanında yükseköğrenime hazırlamayı, matematik ve fen bilimleri alanlarında gereksinim duyulan üstün nitelikli bilim adamlarının yetiştirilmesine kaynaklık etmeyi, öğrencileri araştırmaya yöneltmeyi, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile yeni buluşlara ilgi duyanların çalışacakları ortamı ve koşulları hazırlamayı, yeni teknolojileri kullanabilen, yeni bilgiler üretebilen ve projeler hazırlayabilen bireyler yetiştirmeyi, öğrencilerin bilimsel araştırma yapmalarına, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri izlemelerine yardımcı olacak şekilde yabancı dilde iyi yetiştirmelerini sağlamak amacıyla kurulmuş olan devlet liseleridir.

Anadolu Lisesi; öğrencilerini ilgi, yetenek ve başarılarına göre yükseköğretim programlarına hazırlanmalarını, yabancı dili, dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmeleri izleyebilecek düzeyde öğrenmelerini sağlamak amacıyla kurulmuş olan devlet liseleridir.

Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi; Meslekî ve teknik eğitim sosyal ve ekonomik sektörler ile işbirliği içinde ulusal ve uluslararası meslekî yeterliliğe, meslek ahlâkına ve meslekî değerlere sahip, yenilikçi, girişimci, üretken, ekonomiye değer katan ehil iş gücü yetiştirmeyi amaçlayan ortaöğretim kurumu

İmam Hatip Lisesi; imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesine kaynaklık edecek gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılmasını amaçlayan ortaöğretim kurumu(MEB, Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2019).

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıklarının genel hatlarıyla aşağıdaki gibidir;

- 1.1.4. Araştırma farklı lise türlerinde öğrenimlerine devam eden öğrencilerle gerçekleştirildiğinden dolayı elde edilen sonuçlar bu yaş grubuyla sınırlıdır.
- 1.1.5. Araştırma yapılması için seçilen liseler Kayseri İlnde eğitim öğretim faaliyetlerini yürütmekte olan lise türleri içerisinde en yaygın olan 4 lise türünü temsil edecek biçimde oluşturulmuştur.
- 1.1.6. Öğrenime devam etmeyen, açık lise, mesleki eğitim merkezi(çıraklık) ve suçla sürüklenmiş gençler araştırmanın örneklem grubun dâhil edilmemiştir.
- 1.1.7. Araştırma 2018-2019 eğitim öğretim yılı 2. döneminde (bahar) Kayseri ilinde eğitim öğretime faaliyetlerine devam etmekte olan devlet liselerinde öğrenim görmekte olan lise öğrencilerini kapsadığından dolayı anılan tarih aralığıyla sınırlıdır.

1.7. Sayıtlılar

Araştırmaya katılan öğrencilerin anket sorularına samimi ve doğru bir şekilde yanıt verdikleri kabul edilmektedir

2. Alanyazın

Toplumlari, sınıflar ve sınıfa dayalı çıkarlar ve ideolojiler yerine; insanların manevra yaptıkları, stratejiler geliştirdikleri, arzu edilen kaynaklar için mücadele ettikleri ve çeşitli oyunlar yürüttükleri toplumsal alan kavramıyla açıklayan Bourdieu 'ya göre eğitim, ayrıcalıklı ailelerden gelen öğrencilerin sahip oldukları ekonomik, toplumsal ve özellikle kültürel sermayeleri sayesinde kolaylıkla başarılı olabilecekleri biçimde düzenlenir. Fransız seçkinini eğiten ve devlet asilleri olarak topluma kazandıran Grandes Écoles'a öğrenci alınma şeklini ayrıntılı olarak çözümleyen Bourdieu, büyük rekabete sahne olan sınavlarda başarılı olanların yüksek bir çoğunlukla meslek sahibi ve üst sınıf ailelerden geldiğini tespit etmiştir (Wallace&Wolf, 2015, s. 163-169).

Kentleşme, sanayileşmenin çarpık bir biçimde yaşanmasının ve göçün suç ve şiddet davranışları üzerinde oldukça önemli bir etkisi söz konusudur. Yer değiştirmeler aileler, özellikle küçük çocuklar ve yaşlı kimseler için çoklukla baskı nedeni olmakta, çoğu zaman yeni bir çevreye uymakta ve yeni dostlar edinmekte zorluk çekmektedirler. Bu süreç içinde artan gecekondulaşma, kentsel hizmetlerin aksaması, işsizlik, göç edenlerin topluma uyumsuzluğu, şehir kültürüne yabancılaşma ve kültürler arası çatışma gibi sorunlar yaşanmaktadır. Endüstrileşmenin şehirleşmeye oranla ağır temposu, şehirlere akan iş gücünü işletmelerin emmesini engellemektedir. Bu nedenle şehre göç edenler, belli bir ihtisasa dayanan endüstri alanından ziyade geçici, ihtisas istemeyen hizmetlerde istihdam olmakta, marjinal sektör denilen seyyar satıcılık, ayakkabı boyacılığı ve kapıcılık faaliyetleri gibi prodüktif olmayan işlerle uğraşmaktadırlar (Hancı, 1996)

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle şiddet ve eğitim olgusunun sosyolojik olarak nasıl ele alındığını, bu bağlamda gençler arasında yaşanan şiddet olayları ve algısının dünyada ve Türkiye'de hangi sosyolojik bağlamlarla temellendirildiğini ve kuramsal çerçevesini ortaya konulacaktır.

2.1. Sapma, Suç, Şiddet ve Akran Zorbalığı

Bu bölümde birbirleri ile aralarında oldukça geçişken ve biri diğerini kapsayan anlamlara sahip olan bu kavramlar ele alınacaktır.

2.1.1. Sapma

En genel anlamıyla bütünden veya çoğunluğun beklentisinden ya da yapıp ettiğinden anlamlı bir uzaklaşma olarak tarifleyebileceğimiz sapma kavramı hakkında birçok tanımlama yapılmıştır. Fakat burada şunu belirtmek gerekir ki; her sapma ya da sapkın davranış

cezalandırılmaz. Bu anlamda suç; topluma verdiği zarardan dolayı kanun koyucular ve uygulayıcılar yoluyla açık bir biçimde yasaklanmış olan ve gerçekleşmesi halinde karşılığında cezai tehdidi altında bulunan her çeşit eylem, şeklinde tanımlanabilir(Dönmezer, 1994)(Soyaslan, 1998). Sapma ise toplumsal yaşamda geçerli olan normlarla gerçekleşen davranışlar arasındaki uyumsuzluğa işaret eder. Toplumda var olan yazısız kuralların da ihlalini içeren sapma kavramı toplumun tolerans sınırlarını aşan davranışlar olarak tanımlanabilir(Arıkan, 1986).Buradan hareketle bilinen bir söylem biçimiyle ifade edecek olursak; her suç bir sapmadır fakat her sapma bir suç değildir. Bir davranış tarzı olarak sapma bireylerin toplumsal yaşam içerisindeki rol davranışlarının bir yüzüdür(Korkmaz&Kocadaş, 2015).

Sapma ya da sapkın davranışın içinde yaşanan topluma, zaman ve konjonktüre göre değişebileceğinden dolayı göreceli bir kavramdır ve her sapma hukukun ya da ceza hukukunun konu alanına girmez. Bu yönüyle suç kavramından daha geniş bir anlamı imleyen sapma kavramını Marshall “durmadan değişen, muğlak ve uçucu” olarak tanımlarken sapkınlık kuramının 1980’li yıllarda yeterince olgunlaştığını ve tanımı üzerinde neredeyse uzlaşıldığını söyler.(Marshall, 2005). Buradan hareketle toplumsal davranış eğilimlerinin makbul sınırlarını aşan her davranış sapmanın tanımı içerisine alınabilir. Küçük bir örnek vermek gerekirse; bir erkeğin bile şortla geziyor olması birçok yerde anormal karşılanır. Kanunlarda böyle bir davranışın cezalandırılması söz konusu bile değilken o toplum içerisinde sapkın davranış örneği olabilmektedir. Bu haliyle sapma tanımı içerisine giren bir davranış biçimi genel olarak kabul sınırlarını aşan bir davranış olarak görüldüğünde o toplumda nasıl davranılmaması gerektiği hakkında da bize bazı bilgiler verir ki genelin heterojenleştirme gücü bu andan itibaren görünür hale gelir. Fakat sergilenen sapkın davranış toplumsal yaşamda olması gereken değişime öncülük etme gibi işlevinin yanında mevcut toplumsal yaşamdaki genel eğilimlerin ve kolektif bilincin oluşmasında belli bir işlevi yerine getirir(Güneş, 2012)(Marshall, 2005). Burada sapmanın iki yönü ortaya çıkar ki bunları olumlu ve olumsuz sapma olarak tanımlayabiliriz. İdeal davranışlar örüntüleri yönündeki sapmalar olarak olumlu sapmalar toplumun önderleri sayılabilecek bazı erdemli insanların, dışlanmak ve bedel ödemek pahasına, toplumda egemen olan normlara ters düşmektedir(Güllüpınar, 2017). Geleneksel ya da modern bir eğitim sürecine dâhil olacak çocuklar için “eti senin kemiği benim” gibi ya da kadınlara yönelik şiddetin gayet doğal ve meşru görüldüğü durumların, olumlu sapma sergileyen kişi ya da kurumların sapma olarak görülebilecek tutumları sayesinde toplumda olumlu yönde değişim sağlanmasına yaptıkları öncülük olumlu sapmaya örnek olarak verilebilir.

Ayrıca Mead'e göre sapma davranışı kanun ihlalcilerine karşı düşmanlık tutumuna, saldırganlığa karşı dayanışma heyecanı içindeki toplumun bütün üyelerini birleştiren avantajına sahiptir. Grup üyelerinin bu tutumu sapma davranışını göstermeye eğilimli bireyin bu davranışı sergilemesinden alıkoyan bir etkisinin yanında toplumsal değerlerin sağlamlaşmasına da yol açarken toplumsal uyumluluğun belli ölçülerde sağlanmasının da yolunu açar(Korkmaz&Kocadaş, 2015, s. 71-73).

2.1.2. Suç

Toplumsal yaşamın başlamasıyla birlikte eş zamanlı olarak ortaya çıkan ve insanlığın geçirdiği serüvenle birlikte çeşitlenerek ve yeni boyutlar kazanarak bu yolculuğun ayrılmaz bir parçası olarak suç kavramı: “kişisel alanı aşırıp kamusal alana giren ve yasak olan kuralları veya kanunları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin(devlet ya da yerel bir kuruluş) müdahalesini gerektiren fiiller suçolarak tanımlanmaktadır(Marshall, 2005, s. 702). Sapmanın özel bir türü olan suçun ondan ayrılan en önemli tarafı bir cezayı gerekli kılmasıdır.

Suçun insanlık tarihiyle eş zamanlı olarak ortaya çıkmış olması, suçu cezalandırmanın da benzer bir tarihe sahip olduğunu gösterir. Devlet teşkilatlanmasının henüz oluşmadığı zamanlarda da suçlara çeşitli cezalar veriliyordu ve zamanın genel eğilimi bu cezaların içeriğini şekillendiriyordu. Toplumsal ya da bir arada yaşamının ortaya çıktığı ilk dönemlerde suç olarak tanımlanan davranışların cezalandırılmadığı takdirde o topluluğun başına gelebilecek her türden olumsuzluğun kaynağının cezalandırılmamış bu davranış olduğu düşünülmüştür. İlerleyen süreçte ise toplumların yaşam biçimini belirleyen ana unsurun din haline gelmesiyle birlikte suç olan davranışın aynı zamanda günah olduğu fikri geçerli olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde modern toplumların ortaya çıkması suç ve ceza hukukun da sekülerleşmesine doğru evrilmiştir(Dönmezer, 1994, s. 55). Bu dönemde ortaya çıkan sosyoloji biliminin “kurucu babalar”ından olan Emile Durkheim’in ortaya koymuş olduğu “anomi” kavramı suç ve sapma kavramlarının toplumsal boyutunun anlaşılmasında temel bilgiler ve önermelerin oluşmasında oldukça etkili olmuştur. Toplumsal yaşamın bir alanında sınırlayıcı ve düzenleyici hiçbir belirleyenin olmadığı hallerde ortaya çıkan bir durum olarak anomie durumlarında toplumsal yaşamla ilişkilerinde kaygılı ve nasıl davranması gerektiğini bilemeyen insanların intihara eğilim gösterdiklerini söyler(Giddens, 2000).

Kamu vicdanını yaralayacak ya da rahatsız edecek her türden davranışı suç olarak tanımlayarak aslında sınırlarının tam olarak çizilmemiş bir içerik sunan Durkheim'e göre suç toplumsal yaşamın ve kamunun sağlığı açısından gereklidir(Soyaslan, Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri), 1998, s. 12). Durkheim'in öncülük ettiği işlevselci teoriye uygun olarak suç da toplumsal yaşamın bir parçasıdır ve sağlıklı bir toplumsal yaşamı bütünleyen bir unsurdur. Suçlulara verilen cezaların toplumun geri kalanında bırakmış olduğu etkinin bir sonucu da yalnızca suçluların ceza alması amacını değil, her an suç işlem potansiyeline sahip bireylerin nelerle karşılaşabileceklerini görmeleri açısından önemli bir işlevi yerine getirir. Suçlu tanımına giren bireylere verilen cezalar toplumun geri kalanı için doğru kabul edilen davranış biçimleri için kılavuzluk ederek davranışlara sınır çizer(Güllüpınar, 2017, s. 174). Suç da toplumsal sapma gibi bazı durumlarda toplumların önünü açacak görevleri yerine getirebilir. Buna örnek olarak siyasi suçları veren Durkheim'e göre suç toplumların durağan yapısını dinamik hale getirir(Dönmezer, 1994, s. 49-50). Durkheim'in yolundan ilerlemesine rağmen Robert K. Merton sapma davranışını gösteren bireyin toplumun onun önüne koyduğu hedeflere ulaşmasında önüne koyduğu hedeflere yine toplumsal yaşamdan kaynaklanan eşitsizliklerden dolayı ulaşamadığında içinde bulunduğu toplumdan uzaklaşması olarak görür ki bu bakış açısı suçun politik kökenine gönderme yapar.(Bozkurt, 2006, s. 182).Yapısal gerilim olarak kavramsallaştırdığı bu kuramda Merton Durkheim'in ortaya koyduğu anomi kavramını geliştirerek, Durkheim'in düzenleme eksikliği veya normsuzluk olarak tanımladığı anomi kavramını kültürel amaçlar ile bunlara varmanın meşru yolları arasında var olan bir kopukluk olarak tanımlamıştır. Merton gerilim kuramını geliştirirken anomi kavramını bir değişken olarak kullanır(Ruth A. Wallace, 2015, s. 95). Birçok alt kültür kuramını da etkileyen yapısal gerilim kuramı onlarında bu kuramı daha da açarak suçu işleyenlerin daha çok alt sınıflardan geldiğine vurgu yapmışlardır. Çatışmacı kurmaların temellerini atan Pearce, Chambliss ve Quinney'e göre de kapitalizmin ortaya çıkarmış eşitsiz ve düzensiz biriktirme rejimleri bireylerde bireysellik, rekabet, bencillik ve egoizm, ekonomik bencilliğe yol açmakta ve bireylerdeki sapma ve suçun kaynağını oluşturmaktadır(Güllüpınar, 2017, s. 182). Suçun mağduriyet olmakla ve bu mağduriyetin derecesiyle açıklayan yaklaşımların yanında, yeni sağ gerçeklik gibi bireylerin suçu hür iradeleriyle işlediklerini açıklayan kuramlar mevcuttur fakat doğası gereği suç da göreceli bir kavramdır.

Sapma kavramı kadar muğlak ve uçucu olmasa da suç kavramı da yaşanan çağa ve topluma göre sınırları biraz daha belirginleşmiş ve kural koyucu erk tarafından cezalandırma gücüyle ilintili olarak göreceli bir kavramdır. Hukuk kavramı çok eskilere dayansa da cezalandırma üzerine birkaç teorik metin dışında pek rastlanmazdı. Suçlara verilen cezaların

kanunlara uygunluğu da 1789 Fransız İhtilalinden sonra ortaya konan İnsan Hakları Beyannamesinin 8. Maddesinde belirtilen “kanun ancak zorunlu hallerde kendisine verilen yetki çerçevesinde cezayı verebilir ve daha önce suç olduğu kanunla belirtilmemiş suçlardan dolayı cezalandırılmaz” diyerek karşımıza çıkar ki bu durum bize suç ve cezalandırmanın evrimi hakkında bize bilgi verir. Buradan hareketle bir davranışın suç sayılabilmesi için kanunlarda açıkça belirtilmiş olması, kanunlara uygun olmayan davranışın yapılması gereklidir. “Kendi hayatlarımızın özgül katmanları, koşulları karşısında tanımlamaktan başlayarak, toplumsal coğrafyanın açıkça politik bir tavır talep eden atmosferindeki karşılığını bulmaya kadar, belki de en meşgul eden konu,”(Türker, Şiddetle Seviyorum, 1996)olarak şiddet olgusunun giderek toplumsal yaşamı daha çok etkiler hale gelmesinin yanında çok uzun bir tarihe sahip olması da bu alanda oldukça geniş bir literatürün varlığını da beraberinde getirmiştir.

Çok farklı nedenlerin kaynaklık ettiği ve birçok çalışma disiplinin konu alanına giren şiddet kavramı bu disiplinlerin bakışa açışına göre tanımlanmaktadır ve disiplinler arası bir konudur. Genel olarak üzerinde tam bir anlaşma sağlanamamış olsa da Dünya Sağlık Örgütü’nün “gücün ya da fiziksel kuvvetin tehdit yoluyla ya da gerçekte, ölüm, fiziksel, psikolojik zarar, gelişme engeli ya da yoksunluğa neden olacak şekilde, kendine veya bir başkasına ya da bir grup veya bir topluma karşı niyetli biçimde kullanılması”(Dahlberg, 2017) olarak yaptığı tanımlama kabul görmektedir. Genel olarak suçun ve şiddetin kaynağını açıklamakta kullanılan teoriler biyolojik, psikolojik, sosyolojik nedenlere dayandırılmaktadır.

2.2. Şiddet Kuramları

İnsanlık tarihine eş bir yaşa sahip olan suç ve sapma gibi şiddetin de tarihi aynı köklere kadar uzanır. Bütün kutsal anlatılarda kendine yer bulan ve Kabil’in Habil’i öldürmesiyle başlayan şiddet olgusu günümüz toplumlarının da en önemli sorunları arasında yerini korumaya devam etmekte ve giderek ağırlığını artırmaktadır. Öyle ki DSÖ’nün 2000 yılı verilerine göre her yıl yaklaşık 1.6 milyon insan şiddet sonucu hayatını kaybetmektedir(TBMM, 2007). Toplumsal bir sorun olarak şiddetin tarihsel bu varlığı şiddeti açıklamakta birçok bakışın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Birçok kuramcı şiddetin kaynağını ele alırken suç ile birlikte ele almışlardır. Buradaki şiddet kavramı meşru olan ve devletin veya başak bir erkin uyguladığı şiddetten çok kişilerin sergilediği davranışları imler.

2.2.1. Sosyolojik Kuramlar

Suç ve suçluluğu açıklama çabası olarak formüle edilen sosyolojik kuramların sayısı bir hayli fazladır(Kızmaz, Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu AçıklamaPotansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme, 2005).Suçun kişilik özellikleriyle birlikte içinde yaşanılan çevre, toplumsal yaşam, kentleşme gibi sosyolojik unsurların suç ve şiddet davranışının ortaya çıkmasında oldukça önemli olduğu görüşü, 18. ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Genel olarak savaşların, ekonomik dalgalanmaların, sanayileşmeye bağlı göç gibi toplumsal yaşamda yaşanan bunalım ve bunalımlı değişimlerin yüzyılında, bireyleri birbirine bağlayan toplumsal değerlerin aşınmaya uğramış ve sosyolojik bakış açısı bu dönemde kendini bu alanda ortaya koymuştur.

2.2.1.1. Suç Ekolojisi: Sosyal Düzensizlik

Öncü çalışmaları 1800'lerin başlarında Adolphe Quetelet ile André-Michel Guerry tarafından başlatılan bu yaklaşıma göre suç belli bir zamanda ve belli bir mekânda/alanda yoğunlaşır. Haritalandırma çalışması ile destekledikleri bu yaklaşımın elde ettiği veriler suç haritaları oluşturulmuştur. Quetelet ile Guerry'nin bu temel önermesinin yanı sıra kendine sosyal bilimlerde oldukça güçlü ve sağlam bir yer edinen, "İnsan yaşadığı çevrenin çocuğudur" diyen Şikago okulunun öne sürdüğü yaklaşıma göre, bireyin davranışlarını şekillendiren asıl unsur onun yaşadığı fiziki ve sosyal çevredir. Neredeyse tüm Şikago'yu bir laboratuvar haline getiren bu okulun temsilcilerinden Ernest W. Burgess şehrin gelişim şeklini, demografik özelliklerini ve nüfus hareketlerini inceleyerek şehir gelişiminin rastgele meydana gelmediğini, şehrin merkezinde bulunan iş merkezlerinden başlayarak, şehrin dış kısımlarına doğru adeta hayali halkalar halinde şehrin farklı bölgelere ayrıldığını tespit etmişti. Şehrin merkezinde en fakir insanlar yaşarken dış halkalarda daha zenginlerin yaşadığını tespit eden Burgess bunu ulaşım maliyetlerine bağlamıştı. Şehre yeni gelen göçmenlerin ucuz işçi olarak şehir merkezinde bulunan fabrikalara yakın yerlerde kurulan barakalarda yaşamaya başladıklarını gözlemleyen Burgess, insanların biraz para kazanmaya başlayınca hemen şehrin dış taraflarına doğru hareket ettiklerini ve en zenginlerin de şehre en uzak yerleşim yerlerinde yaşadıklarını Burgess' in "*yoğunlaşma bölgeleri modeli*" olarak tanımlamıştır.

Bu kavramsallaştırmaya elde edilmiş suç verilerini de ekleyen Shaw ve McKay'ın ulaştığı sonuçlarda suç oranlarının Burgess'in kent halkaları ile örtüşüyordu. İş bulabilmek için şehre göç etmiş ailelerin çocukları anne ve babaları çalışmak için işlerine gittiklerinde kendileri ile ilgilenen kimse olmadığı ve şehrin karmaşık yeni yapısında oldukça farklı hayat, ortam ve insanlarla tanışıyorlardı. Geleneksel sosyal kontrol mekanizmalarının olmadığı tanıştıkları bu

yeni dünyada para kazanmanın daha kolay yolları olduğunu yaşça kendilerinden büyük olan kişilerden öğrenen çocuklar şehri saran çetelere katılmayı daha uygun bir yol olarak görüyordu. Suçu, geleneksel sosyal kontrol mekanizmalarındaki çöküşe bağlayan bu araştırma, nüfus hareketliliği, etnik heterojenlik ve buna bağlı olarak kültür farklılığı ve bazı durumlarda da kültür çatışmasını kalıcı ve etkin sosyal kontrol mekanizmalarının oluşamamasında temel faktörler olduğunu ortaya koymuştur. Fiziksel yapının sosyal yapıyı, sosyal yapının da bireyi etkileyeceğini öne süren sosyal düzensizlik teorisi etkisini uzun yıllar sürdürmüştür(Kızmaz, Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu AçıklamaPotansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme, 2005)

2.2.1.2. Kontrol Teorileri

İnsanların fırsat yakaladıkları anda bir suç işleyebileceğini öne süren bu yaklaşıma göre insanların neden suç işledikleri üzerinde durmanın bir anlamı yoktur. Onlara göre insanları suç işlemekten alıkoyan durumların üzerinde durulması daha anlamlı ve geçerlidir. Suçu engelleyecek olanın ise bireyin içinde yaşadığı toplumun ona dayattığı kurallar ya da öz denetim mekanizmasıdır.

2.2.1.2.1. Sosyal Bağ Teorisi

Bireyin suç işlemesini engelleyecek olanın onun toplumla kurduğu, dışarıdan bir mekanizmanın daha etkili olduğunu öne süren *Sosyal Bağ Teorisinin* temel önermeleri şu şekildedir. Bireylerin davranışını asıl belirleyen unsurun onu içinde yaşadığı topluma bağlayan dört farklı bağdan bahseden Hirschi'ye göre bu bağlar şu şunlardır(Zembroski, 2011);

Bağlılık; Daha Çok aile, akraba, komşu gibi kendisine değer veren bireylerin oluşturduğu yakın çevreyi işaret eden bu bağda kişinin suç işlemesini engelleyecek etkenin bu kişilerle kurulan yakın ilişkiler ve bu kişilerin suçu engelleyici tutumlarıdır.

Taahhüt(adanmışlık): Kişilerin yapıp ettikleri sayesinde kendisine vaat edilmiş olan toplumda saygınlık ve bunun yanında elde ettiği konforu kaybetmek istemez. Böylece bir ideale, mesleğe ve saygınlığa kavuşmuş birey suç işlerse bunları kaybetme korkusu ile suç işleme eğiliminden uzaklaşır.

Katılım (meşguliyet): Yararlı bir uğraşla vakit geçirmeyen bireylerin suç işleme eğilimleri daha yüksektir. Çünkü “boş eller şeytanın atölyesidir.”

İnanç: Bir bireye bir davranışın doğru ya da yanlışlığının ona anlatılıp ikna edilmesi gerekmektedir. Bir davranışın yanlış olduğuna inanmayan birey o davranışı sergilemekte sakınca görmez.

Bu dört temel bağı sağlıklı bir biçimde kurmuş olan bireyin suç işleme eğilimi ve davranışı düşük olur. Bu bağların sağlıklı kurulamadığı durumlarda birey uygun zaman ve koşullar oluştuğunda suç tanımına giren davranışı sergiler (Cömert, 2017).

2.2.1.2.2. Öz Kontrol Teorisi

Daha çok dışsal etkenlerin belirleyici olduğu yaklaşımının bazı konuları açıklamakta yetersiz kaldığını düşünen Travis Hirschi, Micheal Gottfredson'la birlikte kaleme aldıkları Genel Suç Teorisi adlı kitapta “*Öz Kontrol Teorisi*” olarak kavramsallaştırdıkları yaklaşıma göre özellikle ebeveynleri tarafından sağlıklı ve doğru bir biçimde yetiştirilmiş bireylerin fırsat bulsalar dahi edindikleri öz kontrol mekanizmaları sayesinde suç işlemekten kaçınacaklarını öne sürmüşlerdir. Öz kontrol mekanizmaları sayesinde suç işleme eğiliminde olmayan bir birey suç işlemezken, öz kontrol süreçlerini başarısız atlatmış ve suç işlemeyi göze almış ya da bu kararı almış birey işlemeyi tasarladığı suçu mutlak işleyecektir.

Öz-kontrolü düşük olan bireylerin özelliklerini; beklemeye tahammülsüz, sabır ve sebatan yoksun, hayal kırıklıklarına dayanma gücü az, çalışkanlıktan uzak, her an risk almaya hazır, heyecanı ve tehlikeyi seven, sözlü ifade kabiliyetleri zayıf ve problemlerini güç kullanarak çözmeye eğilimli olmak şeklinde sıralayan Gottfredson ve Hirschi, öz-kontroldeki zayıflığın nedenini, daha çok küçük yaşlardan itibaren kazandırmakla yükümlü olan aileye bağlamaktadır. Etkin bir ebeveyn terbiyesinden mahrum olarak yetişen çocukların öz-kontrolünün zayıf olacağını belirtirken, özellikle günümüzde ailelerin çocuklarıyla ilgilenmemesi, çocuklarını yakından izlememesi ya da izleyememesi ve bunun bir sonucu olarak da çocuklarının hatalı ve yanlış davranışlarını erken dönemlerde fark edememelerinin öz kontrolü yüksek çocuklar yetiştirmeye engel oluşturduğunu söylemektedirler. Çocuklarının hatalı davranışlarını uygun şekilde uyararak, gerektiğinde kademeli olarak cezalandırmayan aileler, çocuğun yaşı ilerledikçe çocuklarının davranışlarına yön verme şansını giderek kaybetmektedirler. Bu noktada, ceza ve ödülün dengeli bir biçimde kullanılmasının çocukların öz-kontrol seviyelerini artıran bir etkisi bulunmaktadır(Altıntop, 2012).

2.2.1.3.Sağ Gerçekçilik

Bir diğer kontrol teorisi yaklaşımı olan *sağ gerçekçilik* yaklaşımına göre birey doğası gereği suç işlemeye eğilimlidir. Suç toplumsal yapının bir sonucu olarak değil, insanın varoluşu

ile birlikte dünyaya getirdiği ruhunda var olan kötülüğün bir sonucudur. Suça yönelik yapılmış araştırmaların muğlak ve karmaşıklığına vurgu yaparak bunun gereksiz olduğunu öne süren sağ gerçekçiler, dünyaya gelmiş her insanın suç işlemeye eğilimli olduğunu söyler. Onlara göre suç tamamen ortadan kaldırılmayabilir fakat en aza indirilerek kontrol altında tutulabilir. Devlet vatandaş işbirliği sayesinde bireylere değerler aktararak bu sorunlar makul düzeylere çekilebilir.

Geleneksel değerlerin, kültürün ve ailenin bozulması ile birlikte otoritenin sarsılması ve cezaların azaltılması insanlarda gevşemeye ve suça eğilimli olmaya yol açmaktadır. Geleneksel değerlerin tekrar hayat bulmasıyla, doğasında suç işleme eğilimi bulunan bireyler, toplumsal mekanizmanın aktif kontrolü altında bu türden suçlu davranışı hayata geçirmekten vazgeçeceklerdir. Çocuklarını gerektiğinden fazla özgür bırakan anne ve babaların çocukları, sosyal kontrol mekanizmalarını da ciddi almayarak birçok yeni suça ve sapma davranışına girmişlerdir. Ayrıca sağ gerçekçiler sosyal devlet anlayışının alt sınıflara yaptığı yardımlar nedeniyle onların asalaklaştığını ve devletin sırtında bir kambur olarak kaldıklarını söyler çalışmayan ve devlet yardımları ile yaşamını sürdüren bu insanlar toplumda toplumla uyum sağlayamamak da ve çocukların da bu şekilde yetiştirmektedirler.

Sağ gerçekçilik genel olarak insanların doğası gereği suça eğilimli olduğunu ve son zamanlarda ailelerin devlet tarafından çocuklar çocukların aileler tarafından şımartıldığını gösterildiğini söylüyorlar Onlara göre devlet sosyal yardımları kesmeni çocuklar geleneksel değerlerle yetiştirilmeli ve suç işleyenlere tolerans gösterilmelidir

2.2.1.4. Öğrenme Teorileri

Öğrenme teorileri genel olarak biyolojik belirlenimci bir çizginin, suç işlemenin genetik mirası olduğu iddiasına şiddetle karşı çıkarak, bireyi yaşadığı toplumdan ve orada kurulan ilişkilerin bir ürünü olarak görür ve suçluluk düzeyini bu ilişkilerin belirlediğini öne sürer. Öğrenme teorilerinin köklerini bulduğumuz Tarde'ye göre suçlu olarak değerlendirilen insanların herhangi bir biyolojik aksaklık/farklılık ya da anormallik taşımamaktadırlar. Onların da diğer insanlar gibi sıradan birer insan olduğunu söyleyen Tarde, bütün davranışlarda olduğu gibi, birey suçlu davranışta da diğer insanların izlenerek ve taklit edilerek inşa edildiğini öne sürer. Bir başka öğrenme kuramcısı olan Albert Bandura 'ya göre suçlu davranışının ortaya çıkmasının arka planında, bireyin dış dünyayla bağlantı oluşturduğu aile, sosyal çevre, medya

gibi bireye rol model sunabilecek karakterlerin bolca bulunduğu kanallardan ve karakterlerin elde ettiği kolay sonuç ve ödüllendirmelerden doğan durumlar bireyin şiddeti bir sonuç alma aracı kullanan bireylere dönüşmesinde etkilidir. Küçük yaşlarda edinilen bu davranış kalıpları yaşam boyu sürecek davranışlara dönüşecektir(Demirbaş, Kriminoloji, 2001, s. 133).

2.2.1.4.1. Ayırıcı Birliktelikler Teorisi

Bu yaklaşımın en önemli temsilcisi olan Edwin Sutherland, suçun kökeninde yalnızca sosyal ve fiziksel çevrenin olmadığını iddia eden bu yaklaşımın en önemli teorisyenlerindendir. Suçun kültürel bir etkilenim çerçevesi içerisinde bir öğrenme faaliyeti olarak ortaya çıktığını öne süren Sutherland'a göre sapkın ya da suçlu davranışın kökeninde kişisel özellikler, sosyo ekonomik nedenler bulunmaz. Ona göre suç herhangi bir kültürde, herhangi bir kişiyi etkileyebilecek öğrenme sürecinin bir sonucudur ve suç, öğrenilen bir davranıştır(Demirbaş, Kriminoloji, 2001). Bu anlamda suç ne düşük zekâ düzeyi ilintili olarak doğuştan getirilen biyolojik veya bireysel bir özellik, ne psikopat veya kişilik bozukluğu ile bağlantılı psikolojik veya psikiyatrik bir faktör ve ne de yoksulluk gibi ekonomik unsurlardan kaynaklanan bir fenomendir(Kızmaz, Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu AçıklamaPotansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme, 2005).

Bireylerin suçlu davranışı yakın ilişki içerisinde oldukları kişilerden öğrendiklerini söyleyen bu yaklaşıma göre suçlu davranışın kökeninde medya, eğitim gibi etkenlerden yakın bir ilişkiden doğan etkileşim söz konusudur. Genel anlamda bu yaklaşım suçun küçük ve kişiye yakın grupların etkisiyle etki altında kalınan kültürün suçun öğrenildiğini söyler(Bal, 2016)

2.2.1.4.2. Sosyal Öğrenme Teorisi

Suç işlemenin doğuştan getirilmediğini; kişilerin yaşam deneyimlerinden dolayı agresiflik ve şiddet içeren davranış şekillerini öğrenen bireylerin suça karıştıklarını söyleyen Sosyal Öğrenme Teorileri ise bu deneyimlerin bizzat yapılarak ya da başkalarını izleyerek şiddet göstererek istedikleri hedeflere ulaştığını gözlemleyerek bu davranış biçimlerini içselleştirdiklerini öne sürer (Kılıç, 2016)

Bu teorilerden öne çıkan teori olarak ayırıcı Birliktelikler Teorisine göre daha geniş bir içeriğe sahip olan *ayırıcı güçlendirme teorisi*, Akers tarafından Sutherland'ın açıklamakta yetersiz kaldığı suçlu davranışın öğrenildiği mekanizmaların içeriği hakkında eksik kalan bilgileri tamamlamaya ve yeniden kurgulanmış biçimidir. Akers'a göre suç taklit ve ayırıcı

pekiştirme süreçlerinde öğrenilmektedir. Davranışsal teori ve psikolojideki sosyal öğrenme teorisi gibi çeşitli teorilerden beslenen Akers Sosyal Öğrenme teorisini ayırıcı birleşimler, tanımlar, ayırıcı güçlendirmeler ve taklit olmak üzere dört temel bileşen üzerine kurgular.

Ayırıcı birleşimler derken, bireyin kanunlara karşı saygılı ve uyumlu durumlara maruz kalınan süreçle, kanunlara karşı saygısız ve uyumsuz durumlara maruz kalınan süreçleri kast eden Akers, bireyin yaşamında birincil öneme sahip olan aile ve yakın çevre gibi referans grupları ile okul, öğretmen ve otoriteyi temsil ikincil referans gruplarından alınan öğütlerin yanında ona doğru veya yanlış davranışın kazanılmasında rol model olacak bu kişilerin etkisi oldukça önemlidir. Bu kişiler tarafından neyin doğru neyin yanlış olduğunu söylenmesinden çok bu kişilerin sergiledikleri davranışın öğrenildiğin söyleyen Akers'e göre erken çocukluk döneminde ortaya çıkan uzun süreli, sıklıkla gerçekleşen, birey için önemli olan ve yakın ilişki içerisinde olunan kişilerle olan ilişkilerin davranışların şekillenmesi üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Bireyin zihninde neyin doğru neyin yanlış olduğunu, bireyin tutumu ve davranışlarının arka planında yer alan neden ve niçin sorularının cevap bulduğu alanı temsil eden *tanımlamalar*, eylemin haklılığının ya da haksızlığının gerekçelendirildiği ahlaki değerler ve eğilimlerdir.

Bireyin sergilediği ya da sergilemeyi düşündüğü bir davranışın sonucunda alacağı ödül ya da cezaya ilişkin düşünceleri bireyin o davranışı ortaya koymasına ya da vazgeçmesine neden olur. Bir davranıştan caydıran ya da o davranışı sergilenmesi için gerekli cesareti veren pekiştireçlerin kastedildiği *ayırıcı güçlendirme* kavramına göre birey bir davranış sonucunda ödül-ceza durumuna göre davranışı sergiler ya da sergilemekten vazgeçer.

Kişinin yaşamında birincil referans grubu olarak değerlendirebilecek kişileri ya da medyada dikkatle takip ettiği bir kahramanı(!) gözlemlene yoluyla onlardan öğrenilen davranış biçimlerini tekrar etmek olarak tanımlanabilecek *taklit* davranışı bireyin bir davranışın doğruluğu ya da yanlışlığı hakkında tutum kazanmasında etkili olmaktadır. Temelini sosyal yapıdan alan etkenlerin bireyin davranışlarının şekillenmesi üzerinde duran Akers'in geliştirdiği *sosyal yapı ve sosyal öğrenme* modeline göre; sosyal yapıyı oluşturan faktörlerin bunu öğrenmiş bireylerin davranışlarının şekillenmesinde dolaylı bir etkiye sahiptir.

Yaş dağılımı, nüfus yoğunluğu ve benzeri faktörlerden oluşan ayırıcı sosyal organizasyon; sosyal sınıf, toplumsal cinsiyet, ırk ve etnik köken gibi faktörlerden oluşan sosyal yapı içinde bireylerin bulunduğu toplumsal konum; anomi, sınıf baskısı, sosyal düzensizlik, grup çatışması, ataerkillik gibi teorik sosyal değişkenler ve aile, arkadaş ve akran grupları gibi bireyin sosyal konumunu belirleyen değişkenlerin belirleyici olduğu ve sosyal yapıyı oluşturan bu dört unsurun bireyin davranışlarının şekillenmesinde ve davranışların öğrenilmesinde

oldukça önemli olduğunu söyleyen Akers'a göre bireyin suçlu davranışı buradan öğrendiğini ancak suçu işleyip işlememekte son kararın yine kendisinde olduğunu söyler.

2.2.1.5. Anomi ve Gerilim Teorileri

Sosyolojik anlamda ilk suç teorisi sayılabilecek olan teori, suçun patolojik bir görünüş ortaya koyduğunun tartışmasız olduğu bir zamanda, suçluluğun bilakis tüm toplumlarda, her türde görünüşte olacağını belirterek itiraz eden Emile Durkheim tarafından geliştirilmiştir. Ona göre Suçluluğun bulunmadığı hiçbir toplum yoktur. Her yerde ve her zaman insanların bazı davranışlarına toplumsal bir tepki olarak ceza uygulanmıştır. Suçlu diye nitelendirilen davranışların cezalandırılmadığı durumlarda toplumu bir arada tutan duyguların aşınacağını belirten Durkheim'e göre cezalandırma mekanizmaları toplumsal yaşam açısından önemlidir. Bu yüzden suçluluk normal ve olağandır. Eğer suçluluğun kapsamı belirli bir sınırı aşarsa, bu hastalıktır. Bununla birlikte suçluluk her sağlıklı toplumun bütünleşmiş kısmıdır. Suçun olmadığı bir toplum tam olarak ve hiçbir yerde mümkün olamaz(Demirbaş, Kriminoloji, 2001).Toplum tarafından genel kabul gören davranış biçimleri ve toplumsal kuralların aşıldığı kriz anlarında ortaya çıkan düzensizliği anomie kavramıyla açıklayan Durkheim, bu durumlarda toplumlarda suçluluğun ortaya çıktığını söyler. Durkheim'in "anomie" olarak tanımladığı bu normsuzluk ve kuralsızlık ortamında sosyal yapının talepleri ve gereklilikleri ile bireysel arzu ve talepler arasında normal zamanlarda var olan denge ve uyumun bozulduğu ve oluşan bu düzensizlik ortamının bireysel arzu ve hevesleri ve egoizmi ön plana çıkararak suç oranlarında artışa yol açacağını ileri sürmektedir.

Suç davranışına karşı toplumsal bir tepki olarak ceza müeyyide uygulanmadığında toplumu bir arada tutan duyguların aşınacağını belirten Durkheim genel olarak iki tür kuralsızlık/anomik durumdan bahseder. Durkheim'in *keskin anomie* olarak adlandırdığı boşanma ya da bir anda işsiz kalma gibi bireyin dünyasında yaşanan altüst oluşlar ve modern toplumun olağan bir özelliği olarak kronik değişim durumlarında ortaya çıkan anomik durumlardan, *kronik anominin* toplumsal boyutunun önemli olmasından dolayı, Durkheim'in çalışmalarının bu alanda yoğunlaşmasına sebep olmuştur(Wallace&Wolf, 2015).

İnsanların sınırı olmayan arzu ve isteklerini kendi kendilerine durduramayacağını söyleyen Durkheim, bunun üstesinden gelebilmenin yolunun toplumun bireyin bu sınırsız istençlerini baskılamasına ve bu duyguların kontrol altına alınmasında ki işlevini öne çıkarır. Modern Sanayi toplumunun ortaya çıkarmış olduğu *kronik düzensizlik* durumlarında toplumsal yapının aşınması ya da bozulması sonucunda; toplumunda bireyin üzerindeki sınırlandırıcı ve

tayin edici gücü azalır. Toplumsal yaşamda meydana gelen bu değişimlerin düzenli ve çizgisel biçimde meydana gelmemesi ortaya çıkan yeni durumun bir dengeye ulaşmaya kadar bu çalkantılı durum devam eder. İşte bu çalkantılı durumu *anomi* olarak tanımlayan bu süreçlerde Durkheim'e göre bireyler suç işlemeye ya da intihara sürüklenirler. Bu durumlarda bireylere kılavuzluk edecek olan toplumsal değerlerin aşınmasının bir sonucu olarak sapma ve suç davranışlarının artmasını istatistiki bilgilerle temellendiren Durkheim'e göre intihar vakaları da bu dönemlerde artar. Onun en yakın arkadaşı olan Victor Hommay'ın intiharından sonra intiharlar üzerinde çalışmalar yapmaya başlayan Durkheim intihar tiplerini temel olarak üç kategoriye ayırır(Wallace&Wolf 2015, s. 50-51). Bireyin toplumla olan bağlarının zayıflaması ya da tamamen ortadan kalkması sonucunda gerçekleşen intihar tipini bencil intihar olarak tanımlayan Durkheim'e göre geleneksel toplumsal bağların güçlü olduğu toplumlarda bu bağların zayıf olduğu toplumlara göre daha az rastlanır. Bireyin kişilik özelliklerinden çok onun aile ve toplumla olan bağlarının gücü intihar davranışının belirleyeni durumundadır(Durkheim, 2006)(Arıkan, 1986). Bunun yanında bireyin toplumla bağlarının olması gerekenden çok daha fazla olduğu durumlarda yaşanan *elcil/altruist* intihar tipinde ise birey yaşadığı bir başarısızlık ya da toplum tarafından aşırı baskılandığında ortaya çıkar. Üniversite sınavları gibi aile ve çevrenin ilgisinin yoğun olduğu durumlarda yaşanan intihar vakaları, başarısız bir komutanın, yöneticinin ya da babanın intiharı bu kategoride değerlendirilebilir. Toplumsal baskılamının yoğun olduğu dünyanın bazı bölgelerinde eşini kaybetmiş bir kadının kendini yakması ve Japonlara özgü *harakiri* yine aynı tür intihar vakarındandır. Genellikle ekonomik kriz, savaş deprem gibi durumlarda bireylerin toplumla olan bağının zayıflaması ve bireylerin davranışlarını çerçeveleyen toplumsal standartların muğlaklaştığı durumlarda karşımıza çıkan *anomik intihar* Durkheim'in üzerinde en çok durduğu intihar tipidir. Onun toplumsal olanı bireyin önüne koyan genel bakış açısı bu intihar tipi üzerinde detaylı bir açıklamaya girişmesine neden olmuştur.

İntiharın yanında cinayet suçu üzerinde de çalışan Durkheim cinayetin en ağır suç olarak görülmesini toplumsal ilerlemenin bir göstergesi olarak ele alır. Daha önceki toplumlarda ailesel, dini ve toplumsal sapmalar ya da suçlar en ağır suçlar iken bireyin öneminin artmasının bir göstergesi olmaktadır. Bireyin yaşam hakkının toplumsal duyarlılığın merkezine oturmuş olması çağdaşlaşmanın bir sonucu olarak cinayet suçunun kökenini kırsal yaşamda olduğunu söyleyen Durkheim cinayet işleyenlerin büyük bir bölümünün halen çiftçiler olduğunu belirtir(Durkheim, 2006, s. 167-169).

Durkheim'e ait olan anomie kavramını geliştiren ve teorileştiren Robert K. Merton'a göre sınıflı toplumlarda üst sınıflara ulaşmanın meşru yollarında birçok engel bulunmaktadır.

Fırsatların eşit olarak dağıtılmadığı toplumlarda dezavantajlı gruplar için üst sınıflara çıkmanın tercih edilebilir yönteminin yasal olmayan yollara başvurmak olduğunu söyleyen Merton suçun da bunlardan biri olduğunu söyler(Akıncı, 1994).

Suç işleme davranışı ani toplumsal ya da kişisel altüst oluşlardan çok toplumsal bir varlık olarak insanın özellikle alt sınıf ve dezavantajlı insanların, hedeflerine ulaşabilmesinde adil fırsat ve olanaklardan yoksun olmalarından kaynaklanır. Toplumun bireylerden ulaşmasını istediği ve beklediği hedeflerle, bu hedeflere ulaşılabilir yolların uyumsuzluğun da ortaya çıkan suç işleme davranışının temelinde toplumun bireye uyguladığı baskı vardır. Teorisinin merkezine Amerika'nın toplumsal yapısını koyan Merton, yaşanan bu uyumsuzluğun bireylerde gerilime yol açtığını vurgular. Toplumsal yapı ile gerilim yaşayan bireylerin bu gerilimden kurtulmak için farklı davranışlar geliştirdiğini söyler. Geliştirilen bu davranış biçimlerini beş farklı kategori altında toplayan Merton bu davranış biçimlerine göre bireyin suç işleyip işlemeyeceğini belirleyeceğini söyler. Bu davranış biçimleri şunlardır.

- a. Uyumluluk; Bireyin yaşadığı gerilime karşı toplumsal yapı tarafından kabul edilen bir tutum ve davranış içerisine girebilirse suç işleme davranışından vazgeçer. Gerilimini bu şekilde azaltan bireyler yeniden toplumla uyumlu hale gelir ve toplumsal düzen bozulmaz. Uyumluluk gerilim ve stresi azaltma yöntemlerinden en sık olarak kullanılan yöntemdir.
- b. Yenilikçilik; Bu kategorideki insanlar toplumun onlardan bekledikleri hedeflere ulaşmak için suç işlerler. Kazanmak ya da hedeflerine ulaşmak için topluma ve kanunlara aykırı birçok yolu denerler.
- c. Şekilcilik; Kendilerine sunulan fırsat ve olanakların, onların önüne konan hedefe ulaşmada yetersiz kalacağını farkında olan bu bireyler kendilerinden beklenen hedeflere ulaşmayı reddederken, bu yolların doğruluğunu kabul ederek toplumsal düzeni bozan kişiler olmak istemezler.
- d. Geri Çekilme; Az sayıda insanın yer aldığı bu gruptaki kişiler hem hedefleri hem de hedeflere ulaşmada ki meşru yolları reddederler. İçinde yaşadıkları toplumun normlarının farkında olmayan bu bireyler toplumdan uzaklaşma eğilimindedirler.
- e. İsyankârlık; toplumun önlerine koyduğu hedefleri ve meşru yolları reddeden bu kategorideki kişiler bütün bu hedef ve araçları yıkarak yerine yenilerini koymak isterler.(Karğın, Anomi ve Gerilim Teorileri, 2016)

Merton'un gerilim teorisi genel olarak toplumun bireyin önüne koyduğu hedeflere ulaşmada yeterli fırsat ve imkânlarla sahip olmayan/olamayan bireylerin “her yolun mübah

görmesini” anlatmaktadır. Haliyle mübah görülen her yolun kabul edilebilir ve yasal olmadığı bir gerçekliktir. Sorunun asıl kaynağı insanlara eşit, dengeli ve adil fırsatlar ve olanaklar sunmayan toplumsal yapıdır. Toplumsal yapıyı önceleyen bu yaklaşımıyla Merton’un gerilim teorisinin içeriği sosyolojik yaklaşıma daha uygundur.

Bu teorinin bir devamı olarak Aykırı Fırsatlar Teorisine göre ise belirli fırsatlara ulaşabilmek için yasal ve yasal olmayan yollar bulunmaktadır. Yasal fırsatlar engellendiği zaman, yasal olmayan fırsatlardan yararlanma yoluna gidilir, bu da suçu doğurur. Bu görüş suçu fonksiyonel ve yararlı olarak nitelendirmektedir, çünkü yasal amaçlara ulaşabilmek için işlenmektedir.

Bu anlamda bir benzer teori de Albert Cohen tarafından ortaya atılan Tepki Teorisidir. Cohen’e göre Suç sosyal sınıf farklarından ve bunun sosyal statüye olan etkilerinden ortaya çıkmıştır. Düşük gelir sınıfına mensup gençler hep orta sınıf cetveli ile ölçülmekte, orta sınıfın yönettiği okullarda bu gençlere, orta sınıfın değer ve standartları kabul ettirmeye çalışılmakta, bu sınıfın ortaya koyduğu amaçlara ulaşmaları önerilmektedir. Hâlbuki düşük gelir sınıfına mensup genç orta sınıf amaçlarına erişebilmek için yeterli sosyalleşme deneyimlerine ve geçerli bir sosyal statüye sahip değildir. Bu onda bunalım, tatminsizlik ve kendine olan saygısında azalmaya yol açar. Orta sınıf standartlarına tepki olarak suç işler. Bu tepki, görünüşte bir red olup, aslında suçlu bu reddettiklerini içten içe arzulamaktadır. İşledikleri suçlar bir amaca yönelik değildir. Bunlar genellikle yarar gütmeyen (non utilitarian)olumsuz nitelikte (negativistik) ve haince işlenmiş (malicious) suçlardır. Sırf orta sınıfın değerlerine karşı çıkmak için suç işlemektedirler. Başkalarını rahatsız etmek amacı güderler(Akıncı, 1994).

2.2.1.6. Damgalama Teorileri

Suç ve şiddet üzerine olan bir başka teori ise suçun neden işlendiğine değil; toplumun suç ve sapma davranışına karşı gösterdiği tepki üzerinde durarak, toplumun hangi davranışları suç, hangi davranışta bulunanları suçlu olarak damgaladığı ve damgalanan insanların yaşamlarının sonraki yıllarında nasıl davrandığı sorularına cevap arayan damgalama teorisidir. Bu teorisyenlere göre suçlu damgalamasının toplumun üyeleri arasında rastgele yapılmayarak dezavantajlı, azınlık veya basmakalıp bir şekilde suç işlemeye yatkın olduğu önceden varsayılan üyelerin daha çok damgalandığını savunurlar. Ayrıca erken yaşta damgalanan bireylerin benlik algısının değişeceğini, özsaygısını yitirerek toplum tarafından suça itileceğini savunurlar(Karğın, Anomi ve Gerilim Teorileri, 2016).

Suçları işleyen tiplerin hiç de belirsiz olmadığı düşüncesinin egemen olduğu *ortodoks kriminolojinin*, psiko-genetik yapının ya da sosyo-kültürel yapının suçu oluşturduğu paradigmasının, kuşkucu bir devrimle yıkılışında itici bir rol oynayan etiketleme kuramı ihmal edilmiş olan “Neden böyle bir kural var ve neden bu kurala uymamak sapkınlık sayılıyor?” sorgulaması ile var olan determinist perspektifi sıkı bir biçimde eleştirerek eksik kalan yanlarının olduğunu öne sürmüşlerdir(Marshall, 2005, s. 212-214). Bu kuramın öncü savunucularından olan Howard S. Becker’e göre, toplumsal gruplar bazı davranışları sapkınlık olarak tanımlayıp bu davranışları sergileyenleri sapkın olarak damgalamakta ve sapkın olarak damgalanmış birey artık kendine yapıştırılan bu damgayı yeniden üretecek davranışlar içerisine girecektir. Davranışlardan çok, davranışlara yapıştırılan etiketlerin analizine ağırlık veren bu kurama göre, bireyin sapkınlık olarak görülen davranışı onun toplumdan uzaklaşmasına yol açar. Teorik köklerinin George Herbert Mead ve Charles Horton Cooley’in sembolik etkileşim teorisinde bulduğumuz bu kuram onların ona sürdükleri insan deneyimlerinin bir ürünü olan bazı davranışlara yüklenen anlamların zamanla çeşitli ritüel ve kurallara dönüşmesi sonucu bu çerçevenin dışında kalan davranışlar sapkınlık olarak görülmüştür. Oysa “her insan hayatında en azından bir kuralı ihlal etmiştir.” gerçeğinden hareketle, bu ihlale toplumun vereceği ayıplama, dışlama ve aşağılama gibi tepkiler kişinin suç işleme davranışını da kışkırtacaktır. Oysa kişinin yaptığı önemsiz bir sapma davranışı, abartılmış bir tepki ile karşılanmazsa bireyin bu davranışı sönümlenecektir. Birey karşılaştığı Bu tepkilere bir cevap olarak daha yoğunluklu hatalar işlemeye başlayacaktır(Karğın, Anomi ve Gerilim Teorileri, 2016).

Suç kavramı, doğası gereği toplum tarafından tanımlanarak oluşur. Bazı Sosyal gruplar tarafından tanımlanan suç davranışı yine aynı gruplar tarafından kurallara bağlanarak cezalandırılır ve ceza alan kişiler ötekileştirilir. Kanun yapıcıları da istedikleri yönde hareket ettirebilen ya da etmeye zorlayabilen grupların değerleri kanun halini alır. Bunu yaparken ellerinde yoğun bir medya gücü ve kamuoyu vardır.

Tek başına salt bir eylem suç olarak izah edilemez. Suçun tanımı güçlünün çıkarlarına göre şekillenir. Kişinin eylemi yasal otorite ya da yasal otoriteye suç olarak kabul ettirilmiş bir tanımın içerisine sokulmasıyla suçlu olunur. Egemenlerin kullanışlı bir aracı olarak yasal süreçler bir kişiyi suçlu olarak damgaladıktan sonra bu damganın farkına varan ve içselleştiren birey tanımlanmış suçları işlemeye devam eder(Korkmaz&Kocadaş 2015, s. 169).

Aynı durumlarda aynı kanunları farklı kişilere farklı bir biçimde uygulayan seçici ve taraflı tutumlara sahip memurlarda bu döngüyü beslerler. Artık kendisinin kötü olduğuna inanmış bir birey bu suçlarla birlikte yaşamaya devam eder farklı toplumsal kültür norm ve değerlerin bir araya gelmesinden oluşan toplumda gücü elinde bulunduranların kendi değer ve normlarını

toplumun genel kuralları haline getirirler suçta toplumun gösterdiği tepkileri merkeze alarak açıklamaya çalışan bu teoriler ayrıştırıcı utandırma ve birleştirici utandırma olmak üzere iki temel yorumlama biçimine sahiptir(Karğın, 2016).

2.2.1.6.1. Ayrıştırıcı Utandırma Kuramı

Ayrıştırıcı utandırma yaklaşımına göre; toplum tarafından suç kabul edilmiş bir davranışın yine aynı toplum tarafından, bireye yönelik sergilenen dışlama, aşağılama ayıplama ve kınama gibi tepkilerle birlikte; yasal cezalandırma araçları olarak tutuklama veya hapsedme gibi toplumsal yaşamdan uzaklaştırıcı durumlarla karşılaşması onun suç işlemeyi bir kariyer gibi mi algılayacağı ya da toplum tarafından bu davranışların tolere edilerek toplum içerisinde normal bir insan gibi yaşayıp yaşamayacağı tayin edilir. toplum tarafından suçlu damlası yapıştırılmış bir insanın toplumun gözündeki yeri onu yeni arayışlara sürükler. Birey kötü olarak bir kez damgalandıktan sonra telafi edilmesi ve geri dönülmesinin pek de mümkün olmadığı durumlarda suçlu kişinin onu bağışlamayan gruplara katılma eğilimi gösterir davranışı toplum ve çeşitli yasal mekanizmalarla tolere edilemeyen bağışlanmayan bileyim kaybettiği Öz saygısını onlara bilmek için dahil olduğu gruplar onu düzenli bir suçlu haline getirirler.

Evde baba, okulda öğretmen, işyerinde usta olmak gibi günlük yaşamda pek çok rollerde görebildiğimiz bir insanın, genellikle mesleği ile ilintili olarak toplum tarafından öne çıkarılmış bir statüye sahiptir. Bu statüye sahip iken yapacağı hatalı ya da karar vermek gücüne sahip kişiler tarafından suç kategorisine alınmış bir davranışı gerçekleştirdikten sonra toplumun gözündeki tüm saygınlığını yitirir. *Baskın statü* olarak tanımlanan bu statüsünün tüm anlamını yitirdiği durumda birey artık ne öğretmen ne de başka bir şeydir. Artık hiç bir yerde ve hiç bir zaman kurtulamayacağı bir suçlu etiketiyle anılacaktır. Çünkü artık onun bu durumu izah edecek bir gücü ve onu dinleyecek insanlar etrafında yoktur. Suçlu olarak damgalanan bireyin dışlandığı toplum ya da grupta daha önce yaşanmış olumsuz vakalarında faili haline gelebilir. Çünkü gruptan dışlandığı için ne kendini savunacak durumdadır ne de bu suçlamalardan haberdardır. Zamanla bu kimliği içselleştiren birey kendisinin suçlu olduğuna inanacak ve toplumun onu suçladığı davranışların bir eyleyicisi olarak yaşamına devam edecektir. Benzer deneyimleri yaşamış insanlarla bir araya gelerek yeni suçlar işlemeye başlayacaktır(Karğın, 2016).

Durumun her zaman bu şekilde bir seyir izlemeyeceğini ve küçük cezalandırmaların bireyin toplumla olan bağını tekrar kuracağını, onu toplumla birleştireceğini iddia eden diğer bir kuram ise *birleştirici utandırma* kuramıdır.

2.2.1.6.2. Birleştirici Utandırma Kuramı

Birleştirici utandırma kuramı, ayrıştırıcı utandırma kuramını aksine hatalı davranış ve tutum içerisine giren bireylerin doğru ve dozajında uyarıldıkları ve utandırıldıkları durumlarda, bireyin hatasını anlayarak bu tutum ve davranışlardan vazgeçeceğini söyler. Birleştirici utandırma kuramının teorisyeni olan John Braiwaite, bazı toplumlarda suçlu davranışın az olmasının sebebini, verilen yüksek cezalarını değil; suçun toplumda kabul edilmemesinden kaynaklandığını öne sürer. Ona göre hatalı davranışı gerçekleştiren kişiden çok ortaya konan davranışın eleştirilmesi kişiyi aklarken hatalı davranışın fark edilmesini de sağlar. Etkin ve doğru kullanılan utandırma mekanizması sayesinde, yanlış olanın kişinin kendisinin değil işlenen fiilin olduğunun hatırlatılması üzerine toplumsal ilişkilerden kendini yalıtma eğiliminde olan birey toplumun saygın bir üyesi haline gelerek yaşamına normal bir biçimde devam edebilir (Karğın, 2016).

Affedici ve bağışlayıcı bir yönü de olan birleştirici utandırma ile kişinin öz benliğinde yaşanacak bir aşınmaya meydan verilmezken kişinin kendinden değil yaptığı davranıştan utandırmasın sağlanır ve utanılacak davranışlardan vazgeçip suça karşı direnç oluşturulması sağlanır. Birleştirici utandırma metodunun sağlıklı etkili olarak kullanan toplumlardan olan Japon toplumunun örnek gösteren Braiwaite, ABD'deki tutukluluk oranlarının Japon toplumuna göre yaklaşık olarak 16 kat daha fazla olduğu tespitinde bulunur. Temel olarak birleştirici utandırma kuramına göre, suçlu kişi yoktur suçlu davranış vardır ve asıl utanılması gereken bu davranıştır(Korkmaz&Kocadaş, 2015).

2.2.1.7. Alt Kültür Teorileri

Alt kültür teorileri genellikle alt sınıfa mensup gençler tarafından kurulan çetelerin suçlu davranışları üzerinde yoğunlaşır(Marshall, 2005). Bu teorilerin esin kaynağı Merton'a ait olan gerilim teorisidir. Genel olarak alt sınıflar, azınlıklar gibi dezavantajlı gruplar da yer alan bireylerin içinde yaşadıkları toplumun onlara gösterdiği hedefe ulaşmada karşılaştıkları engellerin bireylerde gerilim yarattığı ve onları suça ittiği öne sürülür (Demirbaş, 2001).

Merton ve Sutherland'ın öğrencisi olan Cohen, bu teori de eksik kalan kısmın kültürel boyutunu da ele alarak *alt kültür teorisi* çalışmalarına öncülük etmiştir. Ona göre ulaşılacak istenen hedefe ulaşılsa bile alt sınıftan gelen bireylerin, orta sınıf kültürüne ulaşamayacak ve bunun farkında olan birey de orta sınıfa karşı öfke bekleyecektir. Çünkü Merton'a göre ulaşılacak istenen hedef ekonomik bir hedef iken Cohen'e göre alt sınıflardan gelenler için asıl hedef orta sınıfın statüsüne erişmektir. Orta sınıf statüsüne özlem duyan alt sınıfın çocuklarının hırsızlık gasp veya yasal olmayan diğer yollardan bir şekilde ekonomik bir seviyeye bir şekilde ulaşabilirler. Belirli ve makul bir ekonomik seviyeye ulaşmış olsalar bile arzuladıkları statüye bir türlü erişme imkânı bulamayacaklardır(Korkmaz&Koacadaş, 2015).

Bireyin ailesinin mensubu olduğu sınıfsal pozisyon ve bu pozisyona bağlı kültür onun hayatı boyunca peşini bırakmayacak engellemeleri de beraberinde getirecektir. Alt sınıflara ait ailelerin çocuklarını yetiştirme biçiminde bu sınıfın kültüründen farklı olmayacaktır. Orta sınıf mensubu ailelerin çocukları kendilerinden beklenen hedeflere ulaşmak için girdikleri eğitim sisteminde karşılaşacakları sorunları aşabilmenin yollarını ailelerinden öğrenebilirken, alt sınıf ailelerden gelen çocuklar bundan mahrum olacaklardır. Zaten eğitim sisteminin düzenleniş biçimi de orta sınıfın beklenti, ihtiyaç ve hazırlıklarına göre düzenlenir. Eğitimi veren öğretmenin de bir orta sınıf mensubu olmasının yanında ayrıca değerlendirme kriterlerinin de orta sınıf çocuklarının başarılı olabileceği bir biçimde dizayn edilmesi alt sınıftan gelen ve hedeflerine ulaşmada tek meşru yok olan eğitimden de beklentisi karşılanamaz. Eğitim yoluyla da hedeflerine ulaşamayan birey yaşadığı hayal kırıklığı sonrasında orta sınıfa ve onların çocuklarına öfke ve düşmanlık beslemeye başlar. Etrafında bütün bunlar olup biterken ve hayal kırıklığına uğramış birey, sosyal yapıdan kaynaklanan bu engellemeye karşı olan tepkisini ortaya koymak için kendisi gibi benzer deneyimleri yaşayan bireylerle bir araya gelir ya da daha önceden bir araya gelmiş kişilerin gruplarını katılır. Kendisi gibi eşitsiz koşullarda eğitim görmüş, hayal kırıklıkları ve gerilim yaşamış insanların oluşturduğu bu grupların orta sınıfın bu egemenliğine meydan okumaları da haliyle tepkisel ve suç içerikli olacaktır. Böylece oluşan suçlu alt kültüründen özümlediği yeni değerlerle suçlu davranışı içine girecek olan alt sınıf bireyi orta sınıfa ve değerlerine meydan okuyarak kazanamayacağı bir savaşa girecektir(Korkmaz&Kocadaş, 2015).

Toplumsal yapıda yer alan eşitsizliklerin alt kültürlerden gelen bireyi suça ettiğini söyleyen bir başka teoride *aykırı fırsatlar teorisidir*. Özellikle çocuk suçluluğunu araştırmak ve açıklamak için öne sürülen bu bakış açısının önde gelen isimleri Richard Cloward ve Lyod Ohlin'e göre de bireyler hedefledikleri statü ya da ekonomik güce ulaşmak için meşru yolların tıkanmış olmasından dolayı suça yönelirler. Fakat bu yaklaşımı diğerlerinden ayıran yönü

istenen hedeflere ulaşmada bir fırsat olarak görülen gayrimeşru yollarında toplumsal yapı gereği herkes tarafından ulaşılabilir olmaması ve bu fırsatlar eşit dağıtılmamasıdır. Yasa dışı faaliyetleri engelleyen farklı durumlar mevcuttur. Çünkü bir araya geliş amacı her ne kadar organize bir suç çetesi oluşturmak olsa da bu alanlarda parsellenmiştir. Amacı ekonomik güç elde etme olan çetelerle birlikte sadece şiddet amacıyla bir araya gelmiş çetelerin durumları ve fırsatları birbirlerinden farklıdır. Bir de bunların dışında toptan bir reddediş ve kaybediş kabullenmenin bir sonucu olarak madde bağımlısı bireylerin oluşturduğu geri çekilmiş, vazgeçmiş kişilerin oluşturduğu çeteler vardır(Akıncı, 1994).(Korkmaz&Kocadaş, 2015).

Yapılan bazı sosyolojik araştırmaların sonuçlarına göre de nitelikli suçların geleneksel öğrenme biçimleri ile öğrenildiği tespit edilmiştir. Nitelikli suç işleme yöntemlerini kendisinden önce bu suçu işlemiş kişilerden öğrenme fırsatından yoksun olan birey kanuna aykırı yolları deneyecektir. Fakat yaptığı bu suçlu davranışında deneyimsizliği onu ele verecektir ve sonucunda hedeflerine ulaşamayacaktır. Sonuç olarak aykırı yollara sapan bireylerinde bu aykırı yollardaki kullanacakları yöntemler ve elde edecekleri sonuçlar dahi eşit bir biçimde ulaşılabilir ve elde edilebilir değildir(Kızmaz, Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu AçıklamaPotansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme, 2005).

2.2.1.8. Çatışma Kuramları

Çatışma kuramları genel olarak toplumsal düzeni sağlayan unsurun genel bir toplumsal uzlaşıdan ziyade toplumda gücü elinde bulunduranların ellerindeki olanaklarla topluma uyguladığı baskı olduğunu söyler. Buradan hareketle toplumda gücü elinde bulunduranların suçun sınırını ve tanımını kendi çıkarlarına göre düzenlediğini öne süren çatışma kuramına göre, kanunların bu zaman ve zemine göre değişen, kaygan ve esnek hali doğru ve yanlışın egemen güçlerin isteğine göre şekillenmiş olduğu için görecelidir. Bu anlamda net bir suç tanımına ulaşmak çok da mümkün değildir(Güllüoğlu, 2017).

Toplumu farklı çıkar gruplarının birbirlerine karşı olan çatışmaları bağlamında ele alan bu kuramın merkezi ilgi alanı toplumsal yapıdaki sosyo-politik eşitsizliklerdir. Diğer yaklaşımlarda genel olarak toplumsal uzlaşının sağlanması halinde birçok sorunun ortadan kalkacağı fikri egemen iken, çatışma kuramları bu varsayımın toplumun birbirini kesen çıkarlara dayalı gruplardan oluşan doğasından kaynaklı olarak bu durumun mevcut yapıyla aşılamayacağına söyler. Çünkü farklı çıkar gruplarına dayalı parçalı yapısından dolayı oluşan

toplumsal değerler birbirinden farklı olacaktır. Bu kurama göre “değerler çıkarları değil, çıkarlar diğerleri belirler”(Korkmaz&Kocadaş, 2015).

Suçun asıl nedenlerinin arkasında ekonomik, siyasi eşitsizlik ve adaletsizliğin yattığını söyleyen Çatışmacı Kuramlara göre ekonomik, siyasi ve sosyal çatışmaların yaşandığı modern toplumlarda kanunların yapılış ve uygulanış şekli kamunun genel iyiliğine ve faydasına olmayıp açıkça ekonomik ve siyasi gücü elinde bulunduran grupların çıkarlarına ve menfaatlerine uygun bir biçimde düzenlenmektedir. Ceza ve adalet sistemi tarafından daha çok suçlama ve cezalandırmaya maruz kalan zayıflar ve güçsüzler yaşamlarını oldukça ağır şartlarda çalışarak sürdürmektedirler. En çok tutuklanan, haklarında en çok mahkûmiyet kararı verilen zayıflar ve güçsüzlerin olduğu bir toplumda zayıfların ve güçsüzlerin verdikleri her tepki kapitalist sistem tarafından suç olarak kabul edilmekte ve yaşanan mağduriyetlerin artmasına, yaşanan çatışmaların derinleşmesine ve böylece suç sorununun daha da derinleşmesine neden olmaktadır(Tosun, 2016). Genel olarak bu çerçevede teorilerini geliştiren başlıca çatışma kuramları şunlardır;

2.2.1.8.1. Kültür Çatışması Teorisi

Thorsten Sellin’in kriminoloji alanında çatışma teorisini ortaya koyan ilk düşünürlerdendir. Ona göre toplum; farklı kültürlerin, kendine özgü davranış kalıpları olan, farklı parçalarının bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Modernleşen toplumlarda rastlanılması kuvvetle muhtemel olan farklı kültürler ve bu kültürlerle ait kodlar ile yaşam tarzının varlığı, etrafında herkesin birleşebileceği bir anlayışın oluşmasını engellemektedir. Farklı kimlik, inanç ve kültürlerin yapısı, farklı değer yargılarının bir arada olmak zorunda oluşunun, bir kültür çatışmasını ortaya çıkaracağını söyleyen Sellin, birçok nedenden dolayı parçalanmış ana kültürün, ortaya çıkan farklı alt kültürlerle uyumsuzluğuna vurgu yapar. Birçok alanda olduğu gibi toplumsal yaşamda da belirleyici olan hâkim ve baskın kültür ile uyumsuzluk yaşayan alt kültürlerle ait davranış tarzları, hatalı veya yanlış olarak değerlendirilir.

Ülkemizde özellikle 90'lı yıllarda yaşanan köyden kente göçün sonuçları bu duruma örnek olarak verilebilir. Kendi dinamiği ve ritmi içerisinde olan kent yaşamında, sokaklarda, günün erken saatlerinde başlayıp gece geç saatlere kadar günlerce süren düğün merasimleri kentte hâkim olan yaşam kültürü ile uyumsuz bir durum arz etmektedir. Bir başka örnek ise yine hakim kültüre göre düzenlenmiş kent yaşamında karşılaşılan düğün konvoylarıdır. Kente hakim olan yaşam biçimine göre düzenlenmiş trafik ışıklarının ciddiye alınmadığı bu konvoylarla, hakim kültürünü yaşamı ve konforu tehdit edilmektedir. Sellin’in burada önemle vurguladığı ve öne

çıkardığı durum ise, alt kültürün yaşamı içerisinde oldukça sıradan olan ve suç sayılmayan bu durumların, hâkim kültürün değerleri ve kültürleri ile çatışması sonucu suç sayılmasıdır. Kanunlar yapılırken güçlü grupların öncelikleri güvence altına alınırken, alt kültürlerin beklenti ve talepleri görmezden gelinir(Tosun&Karğın, 2016).

2.2.1.8.2. Grup Çatışması

Sellin'e ait olan kültür çatışması yaklaşımını yeniden ele alan George B. Vold, yerleşik hâkim kültür ile göçmen ve azınlık kültürlerinin çatıştığı iddiasından farklı olarak toplumsal yapıda çatışmaların farklı kültürlerin değil farklı çıkar gruplarının olduğunu öne sürmüştür. Grupların çıkarlarını koruma noktasında oldukça hassas ve bu çıkarlarının zedelendiğini düşündüğü anda çıkarlarını korumaya hazır olduklarını söyler. Grupların pozisyonunu sürekli ileriye taşımak ya da en azından mevcut pozisyonu korumak için sürekli bir uğraş içinde birbirini kesen taleplerinin oluşu bu grupların sürekli olarak birbirleriyle rekabetini ve çatışmalarını kaçınılmaz kılar.

Gruplar arasında yaşanan bu çatışmanın politik ekonomik ve diğer sosyal eşitsizliklerden kaynaklandığını ilk öne süren kriminolog olarak Vold'a göre, toplumların karmaşıklaşmasıyla ortaya çıkan sosyal grupların birbirini tedirgin edici durumlarını, sosyal grupların gücü ile orantılı olarak ele alır ve onların gücüyle orantılı olacak biçimde lehlerine düzenlenir. İşçi işveren sendikalarının gruplaşmaları buna örnek olarak verilebilir(Korkmaz&Kocadaş, 2015).

Vold'un bu yaklaşımının yanında Austin A. Turk'un öne sürdüğü çatışma teorisi ise toplumsal yaşamın varlığını kendisi toplumsal grupların oluşmasına ve bu grupların da kendi aralarında çatışmasına zemin oluşturduğunu söyler. Ona göre asıl çatışmanın yönetenlerle yönetilenler arasında geçmektedir ve yasama gücünden çok yasa uygulayıcılarının, bir davranışın suç olup olmadığı hakkındaki tutum ve kanaatleri belirleyici olmaktadır. Konu bu açıdan ele alındığında devletin verdiği yetkilerle inisiyatif kullanma hakkını elinde bulunduran bir kamu görevlisinin belirleyici rolü suçu ya da suçluyu tayin etme de oldukça etkilidir. Bunun yönetilenleri kontrol altında tutmanın bir aracı olarak kullanan kamu görevlileri güçsüz gruplara karşı orantısız bir biçimde cezalandırmaya gitmektedir. Güç kullanımından çok oluşturulmuş yasal mekanizmalar yoluyla toplumdaki güçsüz grupların ona maruz kalmasının nedeni onların denetim altına alınması ve itaat etmelerini istenmesinden kaynaklanmaktadır (Korkmaz&Kocadaş, 2015).

2.2.1.8.3. Marksist Çatışma Kuramları

Radikal çatışma kuramları olarak da bilinen bu kuramların temel argümanı kapitalist sistemin işleyiş biçiminin doğal olarak suçlu suçlular üreteceğidir. Radikal çatışma kuramcılarının önde gelen savunucularından Quinney'in çatışma teorisine göre, kapitalist toplumun sınıflı yapısının bir sonucu olarak; toplumsal üretim araçlarına sahip olanlar kamu yararı gibi bir düşünüş ve davranış biçimi sergilemeyeceklerdir. İnşa ettikleri sömürü düzeninin devamını sağlamak adına alt sınıflara karşı birçok baskı ve cezalandırma mekanizmaları geliştirecek olan kapitalist sınıf, daha fazla kazanabilmek adına alt sınıfları tahakküm altında tutabilmek için kamusal mekanizmalarını tüm yönleriyle kullanırlar. Çok ağır çalışmamı yaşam koşullarında yaşamını sürdürmeye çalışan bireyler mevcut duruma tepkisini göstermek istediği anda kapitalist sınıf tarafından hazırlanmış veya hazırlanması yasalarla hemen cezalandırılırlar. Bir siyasi suç olarak görülen Bu suçların cezalandırılmasının da oldukça hassas davranan ve en ağır cezaları vermek için çabalayan hukuk sistemi ücret veren yolsuzluk yapan doğayı Talan edip Çevreyi kirleten Kapitalist sınıfa karşı aynı hassasiyeti göstermez.

Bu anlamda suç kötü bir ahlaktan beslenen kötü davranış biçimleri olmaktan çok siyasal bir içeriği olan toplumsal bir sorundur. Marksist bakış açısından ifadesini bulan devlet, tanımı gereği hâkim sınıfların çıkarlarını korumakla ve yeniden üretmekle yükümlüdür. Neredeyse tamamı bu yükümlülüğü yerine getirmek üzere organize edilen bütün kurumlar gibi hukuk mekanizması da bu amaca hizmet etmek üzere organize edilmiştir ve bunun gereklerini tam bir uyum içerisinde yerine getirir. Varlığını açgözlü ve doymak bilmeyen bencil bireylere borçlu olan sistem birçok aygıt ve kurumu sistemin devamını sağlamak için işe koşarken bencil bireylerin ortaya çıkmasına da özel bir gayret gösterir. Krize girdiği durumlarda ise aldığı küçük reform türü çözümler ile geçici çözümler üreterek yoluna devam eder. Oysa doğası gereği krizlere gebe olan bu sistem bu küçük reformlarla değil, devrimlerle alaşağı edilmediği sürece toplumsal her sorunda olduğu gibi bu sorun da tamamen ortadan kalkmaz. Kapitalizmin ürettiği bencil bir kişiliğe sahip olanlar var oldukça kişiler arası rekabet de ortadan kalkmayacak ve suç işleme davranışı da varlığını bu sistem var olduğu sürece devam ettirecektir.

“Hukuk, Düzen ve Güç” isimli çalışmalarında yargı organlarının almış oldukları kararları inceleyen bilmiyorum Wiilam J. Chambliss ve Robert B. Seidman'ın ulaştıkları sonuçlara göre de hukuk sistemi güçlülerin çıkarlarına hizmet etmektedir. Özellikle kamu yararının gözetilmesi gereken mahkemeler olarak düşünülen temyiz mahkemelerinin alacağı kararlarda tüm önyargılardan arınmış ve hiçbir diğer sisteminin etkisi altında kalmadan hareket etmesi beklenirken bu mahkemelerin güçlülerden yana kararlar vermiş olmaları çatışmacı kuramcılarının

haklılığını göstermiştir. Güvenlik görevlilerinin de “başlarının ağrıtacak” işlere bulaşmama eğiliminde oldukları, bunun yanında alt ve güçsüz sınıflardan gelenlere karşı oldukça katı cezalandırma mekanizmalarını daha hızlı işlettikleri gözlemlerinde bulunmuşlardır(Tosun&Karğın, 2016).

Çatışma teorileri genel olarak toplumsal yapıdaki sosyal eşitsizlikleri ve karşılıklı olarak birbirlerini besleyen siyasi yapıların varlığını suçun esas nedeni olarak görür. Toplumda var olan sorunlu durumların kaynağında bireylerin değil kapitalist sistemin sorumluluğu vardır. Bireylerin suçlu davranışlarına yönelik noktasal çözüm önerileri getirme yöntemleriyle aşılamayacağını belirten çatışma kuramcıları sorunun asıl kaynağı olan sosyal ekonomik yapıdaki adaletsizliklerin giderilmesi gerektiğini savunurlar(Korkmaz&Kocadaş, 2015).

2.2.1.8.4. Yeni Sol Gerçeklik

Marksist çatışma yaklaşımının suçu,aşırı indirgemeci bakış açısıyla ele almalarının eleştirisine dayanan yeni sol gerçekçi yaklaşım, Marksist Çatışmacı Kuramı, suçun toplumun bütün sınıflarında görülebileceğini ihmal etmelerine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Suçlu davranışın tek sorumlusunun kapitalist sistem ve bu sistemin ürettiği toplumsal yaşam biçimi olduğu iddiası birçok suç davranışını dışarıda bıraktığı için radikal çatışmacı yaklaşımı bu yönüyle eleştirirler. Bireyin kapitalist sisteme tepki vermek için suç işlediğini söyleyen Radikal çalışmacıların iddialarının aksine suçların alt sınıfların yaşadığı bölgelerde yoğunlaşması ve birbirlerine karşı işleniyor olması gerçekliği radikal çatışmacıların izah edemediği bir durumdur(Güllüpınar, 2017).

Sol gerçekçi yaklaşım, yapısal sorunlardan kaynaklanan suç işleme davranışını tamamen reddetmezler, aksine suç davranışında yapısal sorunların suçun kaynağı olabileceği ihtimaline özel bir önem atfederler. Fakat sorunu Sadece bu yönüyle ele almanın hatalı ya da eksik olacağını vurgularlar. Yalnızca ekonomik güce dayalı toplumsal konumlanmanın suç işleme konusunda tek belirleyici olacağı fikrine şüpheyile yaklaşır. Sol gerçekçilere göre üzerinde önemle durulması gereken bir kavram olan görelî yoksunluk kavramıdır. Toplumun her kesiminde ve bütün sınıflarında görülebilecek olan görelî yoksunluk duygusu bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayamaması durumundan çok bireyin elde etmek istediklerine sahip olmamasından kaynaklanan bir durumdur. Temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamada hiçbir sıkıntı çekmeyen bir bireyin yeni nesil cep telefonu çalmaya kalkışması gibi hırsızlık suçları buna örnek olabileceği gibi kariyer sahibi olmuş bir kişi olsa da kendisine acımasızca haksızlık yapıldığına inanan kişilerce işlenen suçlarda bu duygudan dolayı işlenebilmektedir.

Dezavantajlı gruplara mensup bireylerin daha çok suça karıştıkları ve yine suça maruz kaldıkları gerçeğinin farkında olan yeni sol gerçekçi yaklaşım, polisin alt sınıftan birileri ile karşı karşıya geldiğinde oldukça katı ve otoriter tutum sergilemesi onların yeni suçlar işlemesine sebep olacağını söyler. Sol gerçekçi yaklaşımın savunucuları aynı katı otoriter ve acımasız tutumun hukuk uygulayıcılar tarafından da sergilendiğini belirtirler. Polisiye tedbirlerden ziyade toplumu ve bireyi önceleyen bir yaklaşımın benimsenmesini savunan bu bakış açısına göre bireylere sunulacak eşit fırsatlarla birlikte beslenme, barınma, eğitim, sağlık ve temel ihtiyaçlara ulaşmada sağlanacak kolaylıklar ve teşviklerle bu sorunların azalacağını savunurlar. Oldukça reformist ve uzlaşmaya açık bir bakışla suç sorununu ele alan sol gerçekçiler göreceli yoksunluk kavramını suç kuramlarına kazandırmışlardır(Güllüoğlu, 2017).

2.2.2. Biyolojik Kuramlar

Biyolojik teoriler genel olarak kişinin sahip olduğu genetik ve biyolojik özelliklerinin suça neden olan davranışların temelini oluşturduğunu iddia ederler. Çirkin ve deforme olmuş bedenlerin kötülüğün kaynağı olduğunu ileri süren *Suçlu Beden Yapılarındaki Farklılıklara Dayandıran Görüşler (Neo-Lombrosian Teoriler)* 'in artık bir geçerliliği kalmasa da çok basit olduğu için taraftar bulabilmiştir. Bunun yanında suçluluğu soyaçekime dayandıran görüşler aileler, ikizler ve kromozomlar üzerine çalışmalar yapmışlar ve bu yönde bazı sonuçlar elde etmiş olsalar da aynı aileden bireylerin ortak bir kültürel sermayeye sahip olduklarından dolayı eleştirilmişlerdir(Akıncı, 1994).

Biyolojik Kuramların insan organizması ve suçluluk üzerinde bütüncül bir yaklaşımı benimsemiş olmalarına rağmen temel olarak meseleye yaklaşım tarzları ve üzerinde yoğunlaştıkları konulara göre kalıtım, zekâ ve beden yapısı olarak üç temel kategoride incelenebilir.

2.2.2.1. Kalıtım ve Suçlu Davranış

Kalıtımın insanın yaşamına bedenine kişiliğine ve zekâsına etkisi birçok bilim alanında oldukça önemli yer tutan tartışmalardan biridir. Özellikle Mendel'in kalıtım ile ilgili yaptığı çalışmalar sonucunda ulaşılmış olduğu kalıtımın yasaları bu yöndeki tartışmalara yeni boyutlar katmıştır. Bunun yanında diğer doğa bilimleri ve tıp alanında yaşanan gelişmeler bu tartışmaların çeşitlenerek farklı temellere dayanabilmesine de olanak sağlamıştır. İçeriği

oldukça zenginleşen kalıtım olgusunun bireylerin suçlu davranışında oynadığı rol üzerinde de çeşitli iddialar öne sürülmüştür(Yavuzer H. , 2016, s. 75-96).

Genetik mirasın suçlulukla yakından ilgisinin bulunduğunu söyleyen Rosenthal, genetik anormallikleri bulunanların suça daha yatkın olduğunu söylemiştir. Anne ve babadan kromozomlar yoluyla alınan yaklaşık bir milyon genin taşıdığı özellikler ve bozukluklar bu yeni insanın genotipini oluştururlar. Bu yolla devralınan epilepsi, psikopati ve zeka geriliği gibi bazı rahatsızlıklar bazı suçların işlenmesinde rolü olduğu kanısı vardır. Beynin çalışma sisteminde birden beliren bir fonksiyon bozukluğu olarak görülebilecek epilepsi rahatsızlığı nöbetler ve ataklar halinde bir seyir izler. Yalnızca kalıtsal olarak yaşanmayan bu rahatsızlık doğum öncesi veya sonrası beynin hasar görmesi ile de ortaya çıksa da genetik miras yoluyla da yaşanabilen bir rahatsızlıktır. Sebebi her ne olursa olsun gerçekleşen nöbetler sonrası bireyin yaşadığı zihni bulanıklar ve bozukluklar esnasında çeşitli suçların işlenebildiği görülmüştür.

Suç işleme davranışı ile epilepsi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu iddia eden ilk araştırmacı olan Lombroso'nun yanında yaptığı araştırmalarla böyle bir ilişkinin olmadığını söyleyen araştırmacılar ve araştırmalar da mevcuttur. Bunlardan biri olan Alstrom, İsveç toplumunda yaptığı araştırmalarda böyle bir ilişkinin olmadığını iddia ederek marazi sarhoşluğun daha fazla suç işlemeye ittiğini saptamıştır. Aniden ortaya çıkan ve gerekçesi bulunmayan suçların işlenişinde epileptik nedenler olabileceğini öne süren Maudsley *gözü dönmek* deyiminin bir tür epileptik şaşkınlık olduğunu söylemiştir. Bunun yanında mahkûmlar üzerinde çalışmalar yapan Gudmunson, oransal olarak ele alındığında saralı erkek mahkûm oranının normal insanlara göre daha yüksek olduğu tespitinde bulunmuştur. Ayrıca Epilepsi hastalığının incelenmesinde kullanılan beyindeki sinir hücrelerinin ürettiği elektriksel faaliyetleri dalgalar halinde tespit edilmesi işlemi olan elektroensefalografi (EEG) üzerinde çalışan Stafford-Clark'ın ulaştığı sonuçlara göre, öldürme arzusu taşıyanlarda bu dalgalanmaların da %25 oranında normalden sapmaya denk gelen bozukluklar olduğunu tespit etmiştir(Yavuzer H. , 2016).

Genel olarak bir zekâ sorununa işaret etmeyen, karakter ve ahlak bozukluğu olarak ele alabileceğimiz psikopati rahatsızlığı yaşayan bireyler kolayca ve oldukça zalimce suçlar işleyebilmektedir. İnsan ya da hayvanlara kolaylıkla zarar verebilen bu insanları Lombroso,*doğuştan suçlu* olarak tanımlamıştır(Yavuzer H. , 2016).

Hastalık ve diğer rahatsızlıkların yanında tek yumurta ikizleri üzerinde yapılan çalışmalarda suç işlemiş ikizlerin benzer suçları işlediği ve bu benzeşme oranının %77 oranlarına ulaştığı saptanmıştır. Kromozomlar üzerinde yapılan araştırmalarda kromozom anormallikleri bulunan bireylerin daha fazla suça karıştıkları tespit edilmiştir. Normal bir

erkeklerde XY kromozomu bulunurken normal bir kadında da XX kromozomları bulunur. Sık rastlanmasa da X kromozomunun eksik veya fazla olduğu kişiler olduğu tespit edilmiştir ve bunların mongolizm (zekâ geriliği) rahatsızlığı yaşadıkları bulgulanmıştır. Bunun yanında 23'ü anneden 23'ü babadan olmak üzere, alınan 46 kromozomun yanında fazladan bir Y kromozomu olan bir başka deyişle XYY kromozomu taşıyan bireylerin uzun bir boy, düşük bir zekâ ve saldırgan bir tutuma sahip olduğuna dair oldukça uzun süredir iddialarda bulunmaktadır(Akıncı, 1994). Hatta bir avukat, müvekkilini bu şekilde savunmuş fakat müvekkilin normal bir kromozom yapısına sahip olduğu anlaşılmıştır.

Kromozom bozukluğuna sahip insanların düşük bir zekâ ve uzun bir boya sahip oldukları düşünülürse, bu onların daha fazla suç işlediğinin değil; suç işlediklerinde yakalanmalarının daha kolay olduğunun kanıtıdır. Normal kromozomlara sahip bireylerin birçok suçu işlediği düşünülürse, kromozom bozukluğu tek başına suçun nedeni değildir. Cezaevlerinde oransal olarak daha fazla bulunmalarının da nedeni daha çabuk yakalanmalarıdır. Ancak yine araştırmacılar halen kromozom bozukluğu ile suç arasında ilişki olduğunu ispatlamaya çalışmaya devam etmektedirler(Akıncı, 1994). Bunun yanında zekâ geriliğinin de kalıtsal olduğunu ileri süren çalışmalar vardır (fakat zekâ geriliği ve suçla ilgili ayrı bir başlık açıldığından bu konu o başlık altında incelenecektir).

Yapılan birçok çalışmada suç ile kalıtım arasında ilişki iddia edilmiş olsa da bunu kanıtlayan çalışmalarının varlığının yanı sıra, kalıtımla suç arasında anlamlı ilişkiler olmadığını ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur. Bu bilgiler ışığında kalıtımın suça doğrudan bir etkisinden çok dolaylı bir etkisinden söz edilebilir(Yavuzer H. , 2016). Kalıtım ve suçluluk yaklaşımının, suçu açıklamakta yetersiz kalması sonucunda suçu zekâyâ dayandıran yaklaşım ortaya çıkma fırsatı bulmuştur.

2.2.2.2. Zeka ve Suç

Lombrosian yaklaşımın suçu tek başına açıklamakta zorlanması ilginin zeka ve suç arasındaki ilişkiye yönelmesine sebep olmuştur. H. H. Godard'ın sloganvari "*bütün geri zekâlılar suçlu bütün suçlular geri zekâlıdır*" sözü bu yaklaşımın en iddialı tarafıdır. "*Düşünebilme, olaylar arasında ilişkiler kurabilme ve kendi kendini eleştirebilmek yeteneği*" olarak tanımlanabilecek zeka, kısaca zihinsel entelektüel becerilerin tümüdür. Sir Francis Galton'un, "*İnsan Melekesi (Yetisi) ve Gelişme*" adlı kitabı ile başladığı kabul edilen zeka çalışmaları günümüzde de devam etmektedir(Yavuzer H. , 2016). Testler yoluyla

ölçülebildiği iddia edilen ve öyle de yapılan zeka düzeyini belirleyen birçok temel çalışma testleri vardır. “*Zihinsel yeteneklerin eksikliği ya da yetersiz oluşu*” olarak tanımlanabilecek zeka geriliğinin nedenlerinden biri olarak kalıtım gösterilebilir. Fakat kalıtımla ilişkilendirilebilen zeka gerilikleri hafif düzeydeki basit zeka gerilikleridir. Bedensel özellikler de olduğu gibi zeka özelliği de anne ve babadan çocuğa geçer ama zeka geriliğine neden olan asıl şey doğum esnasında ortaya çıkan istenmeyen durumlardır. Bunlarda doğumun normalden uzun sürmesi, doğum esnasında yaşanan çarpma ya da kullanılan teçhizatın kötülüğü sayılabilir. Doğumdan sonra yaşanan süreçte ise yetersiz beslenme, baş bölgesine alınan darbeler, yaşanan bazı hastalıklar zeka düzeyini etkilemektedir.

Geliştirilen zeka testleri yoluyla zeka düzeyi belirlenen bireyler üzerinde yapılan araştırmalarda, zeka düzeyi ile suçluluk arasında ilişkiler bulunmuştur. Bu iddiayı öne sürenler temel sayılışı, zeka geriliğine sahip olan bireylerin eylemlerinin sonuçlarını idrak etmekten uzak oldukları ve yasaların neler olduğunu anlayamamalarıdır. Yapılan ilk çalışmalarda suçluların neredeyse yarısının sonraki çalışmalarda 5'te 1'inin zeka geriliği yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. zeka testleri uygulanırken kullanılan materyalleri zeka testine tabi tutulan bireylerin tanımaya başlamasıyla bu oranlar giderek düşmüş ve bu testleri uygulandığı çocukların zeka düzeyleri normal düzeylere yaklaşmıştır. İzleyen çalışmalarda zeka geriliği ile suçluluk arasında ilişkiler bulunduğu saptamalarının yanında bu saptamaları yanlışlayan sonuçlara da ulaşılmıştır. Ulaşılan tüm sonuçlar harmanlandığında suçlulukla zeka arasındaki ilişkinin kısmi bir geçerliliği olabileceği söylenebilse de doğumdan ergenliğin sonuna kadar gelişimini sürdüren zihinsel yapı ve zekayı şekillendiren asıl şeyin bu süreç içerisinde bireyin yaşadıklarıdır. Bireyin uygun ortamda dünyaya gelmesi, sağlıklı beslenebilmesi, sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanabilmesi ve yeterli derecede ebeveyn ilgisi gibi biyolojik olmayan faktörler bireyin suçluluğunu belirleyen ana etmenlerdendir.

2.2.2.3. Beden Yapısı Ve Suçluluk

Biyolojik yaklaşımlar içinde üzerinde en çok çalışılmış ve iddialarda bulunmuş olanlardan birisi olarak beden yapısına dayalı suçlu bulma çalışmalarıdır. Bu yaklaşımın iddiaları oldukça basit oldukları için kendine çok sayıda taraftar bulabilmiştir. İnsanların beden yapısına göre suç tiplerini belirleme üzerine inşa ettikleri bu yaklaşımın çalışmaları ilgi çekici olsa da yapılan araştırmalarla bu yaklaşımın temel iddialarının aksi ispatlanmıştır.

İnsanların doğuştan suçlu kriminal olduğunu ilk kez öne süren Lombroso, ortalama bir suçlunun biyolojik anlamda anormal bozuk bir beden ve ilkel bir yapıya sahip olduğunu öne sürer. Suçu bedensel koşulların bir sonucu olarak gören Lombroso'ya göre suçlu, ilkel içgüdülere sahip, bedensel ve zihinsel anormallikler taşıyan niteliği düşük bir yaratıktır. Suçluların bedenlerinde görünen arızalı kısımları “*stigmata*” olarak tanımlayan bu sitigmataların doğrudan suça yol açmadığını fakat bu özellikleri taşıyan bireylerin ilkel içgüdülere sahip olup olmadığının tespit edilebilmesi de önemli bir rolü olacağını söylemiştir. Ona göre kubbe şeklinde ya da tepesi yassı olan veya normalden küçük olan bir kafa ile çıkıntılı kafatası baş bölgelerinde görülebilen stigmatalar, ayrıca geriye kaçmış alın, düz çene kemiği çıkık elmacık kemikleri, şekilsiz el ve ayak parmakları ve vücuda orantısız uzun kollular bireyde gözlenebilecek stigmatalardır. bu sonuçlara askerlik yaptığı sırada emirlere uymayan ve sürekli problem çıkaran askerleri gözlemleyerek ulaşan Lombroso, makul olarak değerlendirilebilecek askerlerde belirgin bir fiziksel özelliğe rastlamamıştır. Lombroso'nun bu iddialarını suçlular ve üniversite öğrencileri ile birlikte akademisyenlerle çalışan bir cezaevi hekimi olan Charles Goring bu iddiaları kanıtlayacak hiçbir gerçekçi bulguya rastlanmadığını “*İngiliz Mahkum*” adlı eserinde ortaya koymuştur. Goring’le benzer sonuçlara ulaşan Adolf Baer’i eleştirerek suç tipleri ile suçlu olanlarla olmayanların anatomik ve ırk yapılarını araştıran antropolog Ernst Hooton, cezaevlerinde yaptığı çalışmalarla ince boyun ve dudaklara sahip, dar ve eğimli alınlı, zayıf ve ince yanaklı, düşük omuzlu ve kepçe kulaklı kişilerin daha fazla suç işledikleri sonucuna varır. Bunun yanında Hooton, uzun boylu ve kalın erkeklerin adam öldürme, sahtecilik suçlarını; kısa boylu ve ufak tefeklerinde hırsızlık; kısa boylu ve kalınların da cinsel suçlar işleyeceğini iddia etmiştir. Sıradan bayağı görünümlü olanların ise farklı türde suçlar işleyebileceğini söylemiştir. Suçu beden yapısına dayandıran ve aslında günümüzde pek de itibar edilmeyen pek çok çalışma ve bedeni dayalı suç tipleri sınıflandırması yapılmıştır. Bu tür sınıflandırmalardan biri de tıp doktoru olan Sheldon’dur. Ona göre suç insan embriyosundan kaynaklanır ve üç farklı kategori içinde gelişir. Bu kategorilerin kendi içlerinde kendilerine özgü mizaçları vardır. Bunlar

- a) endomorfik tipler: şişman yumuşak ve yuvarlaktırlar. Bunlar eğlenmeyi seven arkadaş canlısı neşeli tiplerdir.
- b) mezomorfik tipler: adaleli, atletik ve güçlüdürler. bu tipe sahip olanlar saldırgan ve cüretkardırlar ve suç işlemeye adaydırlar.
- c) ektomorfik tipler uzun boylu zayıf beyni iyi gelişmiş tiplerdir Bunlar içe dönük duygusal ve sinirli tiplerdir.

Suçla beden yapısının arasında ilişkiler kurulmaya çalışıldığı araştırmalar sonucunda belirli bir ilişkinin varlığından bahsedilebilirse de doğrudan bir ilişkinin varlığını kanıtlamak pek de mümkün olamamıştır.

Daha sonra yapılan çalışmalarda ise beynin çalışma sistemi ve cinsiyet gibi faktörler üzerine çalışan biyolojik yaklaşımçı kuramlar çeşitli bulgulara ulaşmışlardır. Saldırgan davranışların genel olarak limbik sistem ile beynin frontal ve temporal lobları ile ilişkili olduğunu(Hüseyin Güleç, 2012) öne süren bu yaklaşıma göre her türlü sosyal davranışın ve tabii ki şiddetin de kaynağının, prefrontal korteks-amigdala-hipotalamus üçgeninde başlar ve şekillenir(Savrun, 2000). Bir başka biyolojik yaklaşıma göre ise hormonal salgıların şiddet ya da diğer duygu durumları üzerinde etkisi olduğu yönündedir. Mutluluk hormonu olarak da bilinen serotonin hormonunun şiddet olayların karışanlarda daha düşük düzeyde olduğunu bulgulanmış olması bu görüşün dayanaklarından birini oluşturmaktadır. Yine yapılan araştırmalarda erkeklik hormonunun

Daha çok nörolojinin ilgi alanına giren beyin ve sinir sisteminin fizyolojisi ile ilgili yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular ışığında beyin bölgesine gönderilen elektriksel uyarılarla saldırganlıkları başlatan ve durduran bölgelerin haritasının elde edilebileceğini ve şiddet veya saldırganlık davranışının kontrol altına alınabileceği, iddia edilmiştir. Nöro-biyolojik yaklaşımının bu tezini doğrulamak amacıyla boğaların beyinlerinin belli bölgelerine gönderilen elektrik sayesinde saldırganlıktan vazgeçtikleri saptanmıştır(Polat, 2001).

2.2.3. Psikolojik Kuramlar

Psikolojik teoriler genel olarak suç ve şiddetin ardında psikolojik aksaklıkların ya da rahatsızlıkların yattığını iddia ederler. Bunlardan en belirgin olanı olan Freud tarafından kurgulanan libido teorisinde temsil edilir. İnsanın kişilik gelişimini psikoseksüel gelişim kuramına göre açıklayan Freud, bilinçaltı süreçleri, cinselliği ve içgüdüleri temel belirleyenler olarak ele almıştır. Kişilik gelişim süreçlerini oral, anal, fallik, latent ve genital dönem olmak üzere beş farklı evreye ayıran Freud her evrede farklı bir erojen bölgeye karşılık gelen libidinal enerji ve çatışmanın ve bu çatışmanın çözüm biçiminden kişiliğin şekillendiğini öne sürer. Ona göre doğuştan getirilen cinsellik ve saldırganlık (alt benlik=id) gibi sadece zevk almaya yönelik içgüdüler ile aile ve çevrede önem verilen kişilerle girilen etkileşim sonucunda kazanılan, değerlere dayalı vicdan(üst benlik: süperegö) arasında bir denge kuran benliğin (ego) alt benliğe yenik düşmesi veya kontrol edememesi, yani libidonun engellenmesi sonucu ortaya suçlu

davranışı ortaya çıkmaktadır. Kişilik yapısının bu üç ilke etrafında şekillendiğini belirten Freud'un *id* (*haz ilkesi*) olarak tanımladığı alt benlik, insanları harekete geçiren, bir durum için motive eden oldukça güçlü ve dinamiktir. Haliyle agresif ve hareketli bir yapıya sahip olan *id*, arzularımızı bir an önce hayata geçirmeye zorlar. Tüm psişik enerjinin rezervuarı olan, kişiliğin ilkel, dürtüsel bileşeni olarak *id*, kişiliğin ham, organize olmamış, olgunlaşmamış yönüdür ve açlık, susuzluk, cinsellik, agresyon ve irrasyonel dürtüleri temsil eder. Derhal doyurulması gereken dürtüleri barındırır ve temel amacı maksimum düzeyde doyum sağlayarak gerilimi azaltmaktır. Süperegö ise erken çocukluk döneminden itibaren başta ebeveynler olmak üzere yaşanan çevre ve okul gibi etkileyicilerin rolüyle, ödöl ve ceza gibi çeşitli pekiştireçler yoluyla geleneksel değerlerin ya da istendik davranışların kazanıldığı ilkedir. Kişiliğin doğru ve yanlış hakkında sosyal standartları içselleştiren bileşeni olarak süperegö mantıkla çalışır. İd ve süperegö olarak adlandırdığımız bu iki uç arasında yaşanan sürekli gerilimi azaltan ve dengeyi sağlayarak, kendi istekleri ve dünya gerçekleri arasındaki ilişkiyi kuran ego kavramı ise bireyin toplumla uyumlu bir biçimde yaşamasına olanak verir. Hazı ertelemeye ve toplumun normlarının karşılanmasına çalışan ego *id* ve gerçek dünya arasında bir arabulucu olarak kişiliğin mantığa dayalı karar verici bileşenidir (Şener, 2019). Sağlam temellere oturmamış bir egoya sahip olmayan bir bireyin sağlıklı bir davranışlar bütünü oluşturmasının imkânı yoktur. İnsanların iç dünyasının karanlık yönlerine ışık tutmayı amaçlayan Freud'a göre insan kendine karşı dayanılmaz bir yok etme güdüsüne sahiptir. Bu güdüden kaynaklanan yok etme arzusunu başka bireylere yönelttiğinde şiddet davranışı ortaya çıkar (Yavuzer N. , 2013). Yer değiştirme olarak tanımlayabileceğimiz bir başka yaklaşıma göre ise engelleme durumuyla karşılaşan birey öfkesini başka bir nesne, obje ya da kişiye karşı sergilediği saldırgan tutumlar ortaya koyar. Buradaki tutum salt bir davranışından ziyade güç olarak altında kaldığı bir erke karşı sergilemek istediği davranışı o erk her ne ise onunla bütünleştirdiği herhangi bir şeye karşı sergiler. Trafik levhalarına karşı yapılan saldırılar buna örnek olarak verilebilir.

Bu alanda bir başka görüş de Alfred Adler'e aittir. Saldırganlığı bireyin organ sisteminden kaynaklanan bir dürtü olarak değil, kendi ihtiyaçlarını karşılama isteğinden kaynaklanan ve engellemeler, yerine getirilemeyen sorumluluklar karşısında başvurduğu akılcı olmayan davranış biçimleri olarak ele almaktadır (Arslan&Hamarta, 2010). Ona göre suç, müşterek duygudaki bir eksikliktir ve sadece normdan bir derece sapmasıdır. Sonuç olarak suç, ne yalnızca beden şartlı, nede çevre şartlıdır. Aşağılık kompleksinden oluşur (Demirbaş, Kriminoloji, 2001).

2.2.4. Gençlik Şiddeti

Gençlik tanımını duyan hemen hemen herkesin aklına aşırılık, uçarılık ve duygusallıkla birlikte suç işlemeye yakınlıkla şiddet gelir. Çocukluk çağı ile yetişkinlik çağı arasında kalan, kişinin vücudunda meydana gelen fizyolojik ve zihninde meydana gelen psikolojik değişimlerin yanı sıra sosyal bir değişmeyi de içine alan, duygularda ve davranışlarda dengesizliklerin yaşandığı fırtınalı ve oldukça stresli bir dönemi anlatan *gençlik* kavramı(Yavuzer H. , 2016) sosyolojide toplumsal düzeyde kurgulanmış bir adlandırma olarak, atfedilmiş bir statüdür(Marshall, 2005).Bireyin kimlik bunalımı yaşadığı ve sık sık gelgitler atlattığı bir dönem olarak, gençlik döneminde toplumun gelenek ve göreneklerine karşıda bir tutum içerisine girilir(Avcı, 2010). Soyut düşünebilme yeteneğine ulaşıldığı bu dönemde, çocukken değişmeyeceği varsayılan kurallar ve dış dünya, sorgulanmaya başlanırken, tartışmacı ve idealist düşünceler oldukça katı bir biçimde kimliklerine eklenir. Duyguların yoğun biçimde yaşandığı ve bu yoğunluğun kurulan bütün ilişkilerde önemli bir belirleyen olduğu bu dönemde, her şey oldukça hızlı yaşanırken, ailenin baskısına katlanmak oldukça zordur. Çünkü artık kendisinde bir birey olduğunu ve en az onlar kadar doğru kararlar alabileceğine inanır. Bu kararları alırken yeniliklere açık yönüyle gençler, kendisinden öncekilerle kuşak çatışmasını girer ki bu çatışma çoğu kez isyan tutumuna kadar vardırır(Avcı, 2010). Bu durumun sıklıkla yaşanıyor olması onu ailesinden uzaklaştırırken bir türlü anlaşılmadığını ve oldukça anlamsız kurallarla sınırlandırıldığını düşünür. Bu kurallardan oldukça bunalan genç, birey olma ve kendini topluma kabul ettirme çabası ve arzu içerisindedir. Bunun gibi yaşamdan pek çok beklenti ve talepleri olan genç, bunların karşılanamaması durumunda yoğun bir öfke duygusuna kapılır ve sonuçları şiddete kadar uzanan davranışlar sergiler. Herhangi bir nesneye yönelebilen bu şiddet başka insanlara ve özellikle de kendi yaş grubundaki gençlere de yönelir. Bu dönemde yaşanan şiddet, arkadaş grubunda ya da akranlar arasında onlara bir saygınlık kazandırmasının yanında, kendilerine de sınırlar çizen yetişkinlere ve bağımsız birey olduğunu göstermenin yoludur. Gençlik ve ergenlik döneminde şiddet artarak lise yıllarında en yüksek seviyeye ulaşır. Gençlerin arasında yaşanan bu şiddet gençler arasında korku ya da geri çekilmeyle değil, birbirini taklit ve tekrar eden davranışlar yumağına dönüşür.

Gençlerin ruhsal dünyalarını yaşanan iniş çıkışlar süreklilik arz etmeyen kesikli duygulanımlardır. Fakat bu durum, şiddet davranışını ikinci plana itmekten çok daha fazla tercih edilen bir stresi azaltma yolu olarak seçilir. Davranışları kontrol etmenin oldukça zor olduğu bu yıllarda, yaşadıkları hayal kırıklıklarını atlatmada güçlük çeken gençler bu tür durumlarda nasıl davranacaklarını henüz bilememektedirler. Bu durumda genç, sorunlarını

Yaşanan bu şiddet davranışlarının toplumsal yaşamı giderek artan biçimde bir biçimde tehdit ettiği görülmektedir. Gençler arasındaki şiddetin nedenleri üzerinde sosyolojik bir analiz yapan Balcıoğlu'na göre bu durumun nedenleri; büyük kentlere doğru yaşanan göçler nedeniyle kentin farklı noktalarında görülen kontrolsüz yapılaşma ve orantısız nüfus artışı, gelir dağılımındaki adaletsizliğin son yıllarda giderek artması, işsizlikten kaynaklanan bunalımlar ve güven duygusunun zedelenmesi, kültürel anlamda yaşanan bir yozlaşma ile birlikte arabesk ve fantezi müziğin vaaz ettiği davranışlar ile birlikte toplumsal alanda yaşanan şiddetin artması şeklindedir(Balcıoğlu, 2005). Toplumsal alanda şiddetin giderek tırmanıyor olması, bir anlamda toplumun laboratuvarı olarak da tanımlayabileceğimiz, gençlerin günlük yaşamda en çok bir arada bulundukları ortam olan okullarda da var olan şiddet davranışların yukarıya doğru çektiği konusunda yaygın bir kanı vardır.

Ülkemizde ve dünyada eğitim ortamlarında yaşanan şiddet, toplumların başlıca sorunlarından biri halini almıştır. Dünyadaki 13- 15 yaş arasındaki öğrencilerin yarısının okullarda akranları tarafından şiddete maruz kalıyor olması yaşanan bu durumun önemini gözler önüne seriyor(Unicef, 2018). Eğitim ortamlarında şiddet denildiğinde insanların aklına ilk olarak fiziksel saldırı ya da yaralama gelse de şiddetin birçok yönü ve uygulama biçimi vardır. Psikolojik şiddetten cinsel tacize, korkutmadan nefret suçuna kadar çeşitli biçimlerde yaşanmaktadır. Zaman zaman kesici aletlerle ya da ateşli silahlarla vukuu bulan şiddet davranışlarının yanı sıra; hırsızlık, madde kullanımı ve okul eşyalarına zarar verme gibi suçlar işlenmektedir.(Koç, 2011)Yalnızca şiddete maruz kalanların değil tanık olanların da psikolojik olarak etkilendiği şiddet davranışı, çeşitli travmaların yaşanmasına sebep olmaktadır(MEB, Çocuğa Yönelik Şiddetin, 2015).

38

haberlere daha sık rastlanır hale gelmesidir. Çocukların ve gençlerin gelecekleri için eğitim aldıkları ortam olarak okullarda şiddetin artması bir şekilde bir yakını öğrenci olan toplumun oldukça büyük bir kısmını tedirgin etmektedir.

“Eğitim ortamlarının eğitim-öğretim misyonunu ihlal eden, güvenliği etkileyen, öğrencilerin ve okul çalışanlarının bedenlerini, duygularını ve mülklerini hedef alan her tür yıkıcı ve saldırganca eylem eğitim ortamlarında şiddet olarak”(MEB, Çocuğa Yönelik Şiddetin, 2015) tanımlanan okul şiddetinin çeşitli tanımları vardır. Yalnızca okul ortamlarıyla sınırlandırılmayacak kadar geniş bir tanımın gerektiği okul şiddeti toplumun büyük bir kısmını ve toplumsal yaşamı etkiler durumdadır. Daha geniş bir tanım yapan Roher’e göre okul şiddeti “etkili öğrenme durumları ve çalışma çevresi için tehlike yaratan herhangi bir şey”dir(Koç, 2011). Okul ve eklentileri ile birlikte okul yolunda da yaşanan okul şiddetinin kaynağı bir şekilde okul ve çevresidir. Çok aktörlü bir yapıya sahip olan okul şiddetinin yansımalarında toplumun farklı çevrelerinden kişilere rastlamak mümkündür. Öğrenciler arasında yaşanan şiddetten öğretmen-öğrenci, veli-okul, veli-öğrenci gibi günlük yaşamda ilişki içerisinde olmayacak olanların da okul paydası etrafında kurdukları temas onların birbirlerine karşı şiddet uygulamalarının zemini olabilmektedir. Oldukça farklı nedenler etrafında toplayabileceğimiz okul şiddetinin uygulanış biçimlerini McCann;

1. Sözel şiddet: Küfür ya da kötü söz; hakaret, lakap takma ve tahrik; sözel tehdit; intihar tehditleri veya yorumları; yazılı mesajlar, tehditler ya da iletişim.
2. Kendisine karşı fiziksel şiddet: İntihara teşebbüs etmek, kendi kendini yaralamak ya da kasıtlı olarak kendine zarar vermek.
3. Eşya ya da nesnelere karşı fiziksel şiddet: mobilya ya da eşyaları kırmak; yangın çıkarmak; eşyaları hızla çarpmak; başkasına ait bir şeyi tahrip etmek
4. Başkalarına karşı fiziksel şiddet: silahla tehdit etmek; vurmak, itmek ya da fiziksel saldırı; diğer kişilerin yaralanmasına neden olmak, silahla tehdit etmek(Koç, 2011) biçiminde sıralar.

Çok farklı nedenlere dayanabilen okul şiddetine çok farklı nedenler kaynaklık edebilmektedir. Bu nedenlerden öne çıkanları Tezcan şöyle sıralamaktadır;

Kız Arkadaş Sorunu: Sadece son olaylarda değil, öteden beri özellikle orta öğretim okullarında görülen şiddet olaylarının bir kısmı kız arkadaş sorunundan kaynaklanmaktadır.

Katı Öğretmen Davranışları: sınıfların oldukça kalabalık oluşunun sınıf disiplini sağlamada otoriterleşen öğretmen yaklaşımı ile birlikte ülkemizde bir gelenek olarak

katı öğretmen tutumlarının öğrencide yaratmış olduğu olumsuz birikim öğrencilerin farklı alanlarda şiddet davranışını tetiklemektedir.

Medyanın Etkisi: medyanın şiddete kaynaklık ettiği konusu tartışmalı olmakla birlikte ilgi çekici bir konu olmasıyla birlikte medyada özellikle televizyon medyasında şiddet içeren konulara ve sahnelere sıklıkla tekrarlanıyor olması medyanın şiddet davranışı konusunda etkisinin olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Yoksulluk: farklı sosyo ekonomik çevrelerden öğrencilerin bir araya geldiği bir ortam olarak okullarda yaşanan şiddet olaylarına kaynaklık edebilmektedir. Öğrenciler arasındaki ekonomik farklılık da şiddete yol açmaktadır.

Nedensiz Şiddet Olayları: gençlerin içinden geçtiği dönemin bir özelliği olarak sıradan bir durum ani şiddet olaylarına dönüşebilmektedir. “*hayırdır birader bir sorun mu var, ters ters bakıyorsun?*” gibi oldukça temelsiz gerekçelerden bile şiddet davranışları ortaya çıkabilmektedir.

Disipline ilişkin Olaylar: ortaöğretimde uygulanan disiplin ve sınıf geçme yönetmeliklerinden kaynaklanan bu durumlarda öğrencilerin aleyhine olan düzenlemelerle karşı karşıya gelen öğrenciler şiddete yönelebilmektedir. Buna çarpıcı ve sarsıcı bir örnek olarak ise 2014 yılında Kayseri ilinde devamsızlık yüzünden sınıfta kalan bir öğrencinin Müdür Yardımcısını darp ederek öldürmesi olayını verebiliriz(Milliyet, 2014).

2.2.4.2. Akran Zorbalığı

“Bir öğrencinin bir veya daha fazla öğrenci tarafından tekrar eden biçimde olumsuz davranışlara (fiziksel, sözel ve/veya psikolojik) maruz kalması(MEB İ. , 2018)” olarak tanımlanabilecek olarak akran zorbalığı dört farklı biçimde karşımıza çıkar. Bunlar

- a. *Fiziksel zorbalık:* Karşıdaki kişinin canının yanmasına, yaralanmasına ya da ölümüne neden olan, kasıtlı olarak yapılan davranış ya da davranışlardır. Kulak çekme, ısırma, herhangi bir cisimle vurma ve yumruk atma gibi şekillerde karşımıza çıkabilir.
- b. *Sözel zorbalık:* Herhangi bir kişiye yönelik olarak sistemli bir biçimde yapılan, kişinin benliğini, psikolojik ve sosyal gelişimini, ruhsal bütünlüğünü etkileyen olumsuz yargılar, atıflar ya da sözel davranışlardır. En büyük özelliği sürekli olmasıdır. Küfür etme, kişisel özellikleriyle dalga geçme ve tehdit etme gibi davranışlar bu başlık altında toplanabilir.

- c. *Sosyal zorbalık (dışlama)*: Herhangi bir kişiyi yalnızlığa mahkûm etme veya buna teşebbüste bulunmak sosyal zorbalıktır. , etkinliklere davet etmeme, haber vermeme, yok saymadır. Oyuna ve çeşitli etkinliklere almayarak kişiyi grup dışına iterek yalnızlığa terk etme ve diğer öğrencilerin de konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme gibi davranışlar sosyal zorbalığa örnek olarak verilebilir.
- d. *Siber zorbalık*: başka bir kişiyi taciz ya da tehdit etmek, utandırmak veya hedef almak için teknolojik platformların kullanımıdır. İnternet/mesaj yolu ile tehdit etmek, aşağılamak ve dedikodu yaymak siber zorbalık davranışlarına örnek olarak verilebilir. (Gökçüoğlu, 2019)(MEB İ. , 2018).

2.3. Gençlik Şiddetine İlişkin Diğer Nedenler

En genel anlamıyla; bir başkasının fiziksel ve ruhsal yapısına yönelmiş olan eylem ve davranışlar olarak tanımlayabileceğimiz şiddet kavramı pek çok sosyolojik etkileyiciyi içinde barındıran unsurların bir araya gelmesi ile oluşur. Çocuk suçluluğunun bir yönü olarak gençlik şiddetinin de ortaya çıkmasında da aile ve okul başta olmak üzere arkadaş çevresi ile birlikte internet kullanımını da içeren medya alışkanlıkları şiddetin ortaya çıkmasında önemli yer tutmaktadır(Saldırım, 2007). Bunun yanında dâhil olunan sosyo ekonomik yapının da şiddetin ortaya çıkmasında oldukça önemli bir etkisi vardır. Özellikle çocuk suçluluğun nedenleri arasında yoksulluğu sıranın en başına yazılabileceğini belirten Açıkgöz ve Yusufoglu bu durumu yoksul çocukların sokaklarla erken tanışmasına bağlamaktadır(Açıkgöz&Yusufoglu, 2012).

2.3.1. Aile

Bireyin, birey olmasında, toplumsallaşmasında yaşamının ilk durağı olarak aile oldukça önemlidir. Çünkü bireyin erken çocukluk dönemlerinden itibaren ilk öğrenmelerini gerçekleştirdiği sosyolojik birim olarak aile bireyin yaşamının tamamını da etkileyecektir(Yavuzer H. , 2016). Ailede yaşanan deneyimlere ve ilişkilere şahitlik eden çocuğun ilerleyen yaşlarda bu başarısız ilişkilerin kaynaklık edeceği sorunlu davranışları sergilemeleri yapılan araştırmalar sonucu görülmüştür (Üstün,Yılmaz,Kırbaş, 2007). Yetersiz ilgilenme, katı disiplin davranışları ile evde karşılaşılan ve öğrenilen şiddet davranışları bireyin yaşamına bir şekilde dahil olurken, ailenin sahip olduğu sosyoekonomik durumla birlikte kalabalık aile sayısı da şiddet davranışına etki etmektedir(Yavuzer, H. 2016). Şiddet davranışında tetikleyici bir rol unsurlar Kızmaz'a göre;

- 1) Ebeveynsel denetimin/gözetimin yetersizliği,
- 2) Çocukların sosyalleşmelerinde ebeveyn katılımının yetersizliği,
- 3) Ebeveynsel disiplinin yetersizliği,
- 4) Aile bireyleri arasında kriminal davranışın varlığı,
- 5) Ebeveynlerin çocuklarına kötü muamelede bulunmaları veya onları ihmal etmeleri,
- 6) eşler arasındaki evlilik ilişkilerinin zayıflığı, ebeveynlerin boşanmaları ve ayrılmaları şeklindedir(Kızmaz, 2006).

2.3.2. Okul

Bireyin sosyalleşme sürecinin formel bir boyut kazandığı ortamlar olarak okulların bireyin birçok davranışında olduğu gibi şiddet algısı ve tutumunda da önemli bir yeri vardır. Ailenin bireyin eğitim ihtiyacını tek başına karşılamakta yetersiz kaldığı günümüz toplumlarında ortaya çıkan ihtiyacın giderilmesinde okullarda birey yalnızca akademik gelişimini karşılamaz. Birçok ilişki ve etkileşimin bir arada ortamlar olarak okullarda birey olumsuz tutumları da öğrenebilmektedir. Ayrıca okulun kültürü ve iklimi ile birlikte akademik başarının düşüklüğü ve başarısızlığın tetiklediği okula olan bağın zayıflaması gibi faktörler öğrencinin şiddet tutumunu olumsuz yönde etkilerken yine okullarda çeteleşme faaliyetleri kendine uygun bir zemin bulabilmektedir(Kızmaz, 2006).Düşük akademik başarıya sahip olan öğrencilerin kendini gösterebilecekleri alanların azalması onların görmek istedikleri ilgiliye şiddet ya da çeşitli suçlu davranışları sergilemelerine yol açabilmektedir. Ayrıca okulların sınıfların oldukça kalabalık olmasının öğretmen ve öğrencilere ulaşmada ve onlarla yeterli iletişim kurabilmede yönetici ve öğretmenlerin önünde bir engel teşkil etmesi de öğrencilerin şiddet davranışı göstermelerine yol açmaktadır(Kızmaz, 2006).

2.3.3. Arkadaş Çevresi

İnsan yaşamında önemli bir yer tutan arkadaşlık ve arkadaş grupları bireyin şiddet davranışını kazanmasında içselleştirmesinde önemli bir yer tutar. Genellikle kişinin sosyalleşme sürecinin önemli basamaklarından biri olan okuldan beslenen arkadaş grupları okul dışından da oluşabilmektedir. Ergenlik çağlarında aile ve okul otoritesinin üstüne çıkan arkadaş ilişkileri ve arkadaş grubunun onayı gençlerin olumsuz tutum ve davranış kazanmalarında etkili olabilmektedir(Koç, 2011).

3. Yöntem

Çalışmanın bu kısmı araştırmanın yöntemine, modeline, evren ve örneklem grubuna, verilerin toplanması, çözümü ve analiz ve analizden elde edilen bulgulara ayrılmıştır.

3.2. Araştırma Modeli

Bu araştırma nitel ve nicel verilerin bir arada kullanıldığı karma araştırma deseni ile yapılandırılmıştır. Temel konusu lise öğrencilerinin şiddeti algılayış biçiminin lise türlerine göre farklılaşmasının ardında yatan sosyolojik nedenleri ortaya çıkarmak bu araştırmada öğrencilerin ailelerinin sosyoekonomik durumları, eğitim durumları gibi demografik özellikleri şiddeti algılayış ve şiddete maruz kalma ve şiddet ortamları incelenmiştir. Çalışma, karma araştırma desenlerinden, “açımlayıcı sıralı karma yöntem deseni” olarak tasarlanmıştır. Bu desende, araştırmacı ilk önce nicel verileri toplar, bulguları analiz eder daha sonra bulguları kullanarak nitel verileri toplar ve analiz eder. Nitel veriler, nicel verileri açıklamak ve desteklemek için toplanır (Creswell, 2003). Çalışmanın nicel boyutu “nedensel karşılaştırma araştırması” olarak tasarlanmıştır. Bu modelde amaç “insan grupları arasındaki farklılıkların nedenlerini ve sonuçlarını koşullar ve katılımcılar üzerinde herhangi bir müdahale olmaksızın belirlemektir” (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014, s. 16). Bu doğrultuda farklı lise türlerinde şiddet algısının farklılaşmasında olası nedenleri karşılaştırmalı olarak ortaya çıkarmak hedeflenmektedir. Çalışmanın nitel boyutu ise “yorumlamacı fenomenolojik desen” olarak tasarlanacaktır. Bu desen, “sadece kavramları ve onların niteliklerini tanımlamanın ötesinde bireylerin yaşam deneyimleri içinde gömülmüş anlamlara bakmayı ifade eder” (Ersoy, 2016, s. 60). Bu doğrultuda farklı lise türlerinden belirlenecek katılımcıların deneyimlerine bağlı olarak, şiddet algısı derinlemesine incelenerek anlamlandırılacaktır.

Araştırma 2018-2019 eğitim öğretim yılında Kayseri İli Tomarza İlçesinde öğrenime devam eden farklı lise türlerinden seçilen dört lisede anket uygulaması ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın temelinde sınanmaya yönelik bir bakış açısı olduğu için pozivist yöntem seçilmiş olmasının yanında pozivist yöntemin bağlayıcı sınırlılıklarını aşabilmek için de yarı yapılandırılmış mülakatlarla araştırma desteklenmiştir.

Araştırmanın uygunluğu Tomarza Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde 2018-2019 eğitim öğretim yılının mayıs ayında 27 öğrenci ile yapılmış ve alınan sonuçlar doğrultusunda 2019 yılı haziran ayında araştırma kapsamına giren dört farklı lisede yürütülmüştür.

3.3. Araştırma Evreni ve Örneklem

Bu çalışmada farklı lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerin şiddet algısını betimlemek amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için nitel ve nicel verilerin bir arada kullanıldığı karma araştırma deseni ile yapılandırılmıştır. Bu nedenle de çalışmanın araştırma sahasını Kayseri’de öğrenime devam edilen liseler oluşturmaktadır. Çalışmanın araştırma deseni doğrultusunda, örneklem (çalışma grubu) araştırmanın nicel ve nitel boyutları için ayrı ayrı belirlenmiştir. Araştırmanın nicel boyutunda örneklemi belirleyebilmek için ilk önce Kayseri’de yaygın olarak eğitim veren “fen liseleri (n=7)”, “anadolu liseleri (n=51)”, “mesleki ve teknik liseler (n=45)” ve “imam hatip liseleri (n=38)” gruplarından tesadüfi olarak birer okul seçilmiştir. Bu kapsamda sosyal bilimler, ticaret ve güzel sanatlar gibi liseler il genelinde yaygın olmaması nedeniyle örneklem dışında tutulmuştur. Seçilen dört farklı lisede (fen, anadolu, meslek ve teknik, imamhatip liseleri) eğitim gören öğrenciler arasından her bir lise türünden tesadüfi olarak seçilecek 100’er öğrenci çalışmanın nicel boyutunda örneklemimizi oluşturmuştur. Araştırmanın nitel boyutunda, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Creswell (2003)’e göre fenomenolojik araştırmalarda ölçüt örnekleme kullanılmalıdır (Ersoy, 2016, s. 79) Çünkü bu desende katılımcının deneyimleri ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla deneyimlerin çeşitliliği ölçüt oluşturmaktadır. Nicel verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulardan yola çıkarak farklı lise türlerinde eğitim gören öğrencilerin şiddet algısındaki farklılaşma doğrultusunda katılımcı gruplar belirlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2013) fenomenoloji araştırmalarının katılımcı sayısının 5-6 kişi olabileceğini belirtmektedir. Bu doğrultu da katılımcı öğrenci grupları belirlenecektir. Ayrıca belirlenen okul/okullar da görev yapan idarecilerden de görüşmeler yapılarak öğrencilerin şiddet algısını derinlemesine anlamlandırma da farklı bir bakış açısı sunulacaktır. Çalışmanın yürütüldüğü bölgedeki lise düzeyinde okulların tamamı çalışmanın evreni kabul edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın evrenini 6 okulda öğrenim gören 2130 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmada evrenin tamamına ulaşmak istenmiştir. Ancak veri toplama sürecinde yaşanması öngörülen kısıtlılıklar nedeniyle (izin-gönüllü katılım, ulaşım, erişim, kayıp veri vb.) evrenden örneklem kestirimi yapılmıştır. %95 güven aralığında evreni 70998 öğrenci olan bir kitlenin örneklemini 383 olarak hesaplanmıştır. (<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QtAuTVXAJTcJ:aves.akdeniz.edu.tr/ImageOfByte.aspx%3FResim%3D8%26SSNO%3D15%26USER%3D3180+&cd=9&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, adresinde yer alan paket programdan yararlanarak evrenden kestirim yapılmıştır>). Ancak çalışma sürecinde, analiz öncesi veri hazırlama aşamasında ya da analizlerde yaşanabilecek veri kayıpları göz önüne alınarak kestirilen örneklemde daha fazla katılımcıdan veri toplanmıştır. Çalışmanın verilmiştir. örneklemini oluşturan 406 katılımcının demografik özellikleri aşağıda tablo 1’de

Tablo 1: Örneklem demografik özellikleri

Demografik özellikler		f	%
Okul türü	Fen lisesi	82	20,2
	Anadolu Lisesi	122	30,0
	İmam Hatip Lisesi	112	27,6
	Mesleki ve Teknik lise	90	22,2
	Toplam	406	100
Cinsiyet	Erkek	212	51,7
	Kız	194	48,3
	Toplam	406	100
Yaş	15 yaş	99	24,4
	16 yaş	167	41,1
	17 yaş	73	18,0
	18 yaş	55	13,5
	19 yaş	12	3,0
	Toplam	406	100
Anne Eğitim Durumu	Okuryazar değil	30	7,4
	Sadece okuryazar	38	9,4
	İlkokul	218	53,7
	Ortaokul	66	16,3
	Lise	35	8,6
	Yüksekokul	3	0,7
	Lisans	15	3,7
	Lisansüstü	1	0,2
	Toplam	406	100
Baba Eğitim Durumu	Okuryazar değil	10	2,5
	Sadece okuryazar	31	7,6
	İlkokul	155	38,2
	Ortaokul	87	21,4
	Lise	97	23,9
	Yüksekokul	8	2,0
	Lisans	17	4,2
	Lisansüstü	1	0,2

	Toplam	406	100
Anne İş Durumu	Ücretli veya maaşlı	40	9,9
	Yevmiyeli	12	3,0
	İşveren	12	3,0
	Kendi hesabına çalışan	17	4,2
	Ücretsiz aile işçisi	55	13,5
	Çalışmıyor	270	66,4
	Toplam	406	100
Baba İş Durumu	Ücretli veya maaşlı	152	37,4
	Yevmiyeli	66	16,3
	İşveren	29	7,1
	Kendi hesabına çalışan	86	21,2
	Ücretsiz aile işçisi	40	9,9
	Çalışmıyor	33	8,1
	Toplam	406	100
Isınma	Soba	270	66,5
	Kat kaloriferi	48	11,8
	Bina kaloriferi	62	15,3
	Kombi	26	6,4
	Toplam	406	100
Gelir	500-1000 TL	83	20,4
	1001-2000 TL	136	33,5
	2001-3000 TL	92	22,7
	3001-4000 TL	52	12,8
	4001- +	43	10,6
	Toplam	406	100

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada nicel ve nitel verilerin toplanmasında anket ve yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Anketler genel anlamda katılımcıların bir olay, olgu veya konu hakkında görüşlerinin toplandığı veri toplama araçlarıdır (Akalin, 2015). Dolayısıyla bu çalışmada anket kullanılarak katılımcıların şiddeti nasıl algıladıkları, algıladıkları şiddet olgusunu nasıl anlamlandırdıkları betimlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda üç boyuttan oluşan bir anket

geliştirilmiştir. Anketin ilk boyutunda katılımcıların neleri şiddet olarak tanımladıklarını belirlemek için şiddet tanımına uygun olaylar verilmiş ve katılımcılardan bunlardan hangisi ya da hangilerini şiddet olarak gördüklerini belirtmeleri istenmiştir. İkinci boyutta, katılımcıların şiddetin kaynağı olarak neleri gördüğünü belirlemek için şiddet olgusunu oluşturan olgular verilmiş ve katılımcılardan bunlardan hangisi ya da hangilerinin şiddetin kaynağı olduğunu seçmeleri ifade edilmiştir. Anketin son boyutunda ise katılımcıların şiddet olgusunu nasıl anlamlandırdığını betimleyebilmek için şiddet deneyimlerinin neler olduğunu belirtebilecekleri çoktan seçmeli sorular verilmiştir.

Bu çalışmada kullanılan anket araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Anketin geliştirilmesi için öncelikle alanyazında şiddet olgusunun nasıl tanımlandığı, şiddet olarak tanımlanan olayların neler olduğu, şiddet sürecinin nasıl betimlendiği ayrıntılı olarak incelenmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusundan ve alanyazında yapılan inceleme kapsamında ankette kullanılacak sorular (maddeler) yazılmıştır. Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Araştırma Dairesi Başkanlığı tarafından 2006-2007 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilen “*Öğrencilerin Şiddet Algısı*” çalışmasından yararlanılmıştır (MEB, 2008). Oluşturulan anketin kapsam geçerliğine karar verebilmek için okullarda görev yapan uzman rehber öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Uzman görüşlerine göre anket soruları düzeltilmiş ve düzenlenmiştir. Elde edilen nihai formun kullanılabilirliğine karar vermek için asıl uygulama dışında 27 öğrenci ile 2019 yılı mayıs ayında bir pilot çalışma yapılmıştır. Bu aşamada anket sorularının anlaşılabilirliği, açıklığı değerlendirilmiştir. Öte yandan anketin doldurulması için gereken ortalama süre belirlenmiştir. Pilot uygulamada alınan dönütlere göre ankete son hali verilmiştir. Bütün bu çalışmalar sonunda araştırmacı tarafından çok seçenekli ve çoktan seçmeli sorulardan oluşan üç boyutlu şiddet algısı anketi oluşturulmuştur.

Bu çalışmada nitel veriler, görüşme tekniği ile toplanmıştır. Veri toplamak için, araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır. Merriam (1998) yarı yapılandırılmış görüşme sorularının katılımcıların zihin altındaki görüşlerini ortaya çıkarmak için iyi bir yöntem olduğunu belirtmiştir. Görüşme soruları anket ile elde edilecek nicel bulgular doğrultusunda oluşturulmuştur. Soruların geçerliliği ve güvenilirliğini sağlamak için alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Soruların işlerliği ve anlaşılabilirliği farklı bir katılımcı gruptan oluşturulacak 3-5 kişi ile yapılacak pilot uygulama ile sınanmış ve elde edilen dönütler ile yarı yapılandırılmış görüşme soruları uygulamalara hazır hale getirilmiştir. Görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş ve izne bağlı olarak ses kaydı veya yazılı kayıt yapılmıştır. Görüşme süreleri ortalama 20-30 dakika olarak gerçekleşmiştir.

3.5. Verilerin Analiz Edilmesi

Araştırma verileri anket yoluyla elde edilmiştir. Gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra oluşturulan 71 soru Tomarza Kaymakamlığından alınan izinle belirlenen 4 farklı lisede 406 öğrenci ile anket uygulaması yapılmıştır. Öncelikle okul yöneticileri ile anket hakkında bilgi paylaşımında bulunulmuş anketin yapılacağı gün ve uygulama saati birlikte tespit edilmiştir. Anket uygulamasında başlamadan önce öğrencilere çeşitli açıklamalar yapılmış ve verecekleri cevapları amaca uygun olacak şekilde cevaplandırmaları istenmiştir. Kişisel bilgilerinin kesinlikle anket formuna yazılmaması gerektiği anlatılmış ve verecekleri cevaplarda samimi olmaları istenmiştir.

Anketin uygulama aşamasında öğrencilerden gelebilecek sorulara cevap verebilmek için uygulayıcı belirlenen sınıflarda bulunmuş ve gerekli cevaplar anlık olarak verilmiştir. Bir ders saati süresi olan 45 dakika boyunca devam eden sınıf anket uygulaması sonucunda 406 öğrencinin anketi değerlendirmeye alınmıştır.

Verilerin analizi aşamasında, toplanan veriler öncelikle analizlere uygun hale getirmek için hazırlanmıştır. Anket ve bilgi formu ile toplanan verilerin analize dâhil edilmesinde, öncelikle toplanan verinin her bir katılımcı için en az %80'inin doldurulmuş olması dikkate alınmıştır. Bu kapsamda boş bırakılan sorular belirlenmiş ve ilgili değişkenin ortalama değeri göz önüne alınarak atanmıştır. Daha sonra katılımcıların verdiği yanıtları içeren işaretlemelerde örüntüler bulunup bulunmadığı incelenmiştir.

Bu çalışmanın verilerinin toplandığı anketin ilk boyutunda yer alan şiddet tanımı bölümündeki maddeler kendi içinde değerlendirerek bir toplam skor oluşturulmuştur. Bu noktada verilen olaylarının katılımcı tarafından şiddet olarak tanımlanması durumunda “Evet”, aksi durumda “Hayır” seçeneğini seçilmiştir. Dolayısıyla katılımcının verilen olayları şiddet olarak tanımlaması durumunda seçtiği Evet seçeneği “1”, aksi durum “0” puan olarak değerlendirilmiştir. Katılımcının tüm olaylara verdiği yanıtlar toplanarak şiddet tanımlamasında skor puan elde edilerek bir düzey oluşturulmuştur. Bu noktada elde edilen toplam puanlar analizler ve analiz tekniklerinin seçimi öncesinde uç değer oluşturup oluşturmadığı açısından değerlendirilmiştir. Uç değerlerin belirlenmesinde mahalonobis uzaklık tekniği ve çoklu normal dağılım ölçütleri göz önüne alınmıştır. Veriler belirtilen aşamalarda analizlere hazırlandıktan sonra araştırma sorularına uygun olarak bağımlı değişkenlerin normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığı, basıklık ve çarpıklık değerleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu aşamamada ilgili araştırma soruları doğrultusunda

normallik varsayımı ölçümleri oluşturan her bir alt boyut için ayrı ayrı incelenmiştir. İncelemede basıklık ve çarpıklık katsayılarının standart hataya bölümüyle hesaplanan Z değerleri göz önüne alınmıştır. Normallik varsayımı için yapılan analizlerden elde edilen bulgulara göre Zbasıklık katsayısı -1.60 ile 1.01 arasında değer alırken Zçarpıklık katsayısı ise -1.90 ile 1.60 arasında değer almıştır. Tabachnick ve Fidell'e, (2013) göre, değişkenlerin çarpıklık ve basıklık katsayılarının Z değerleri ± 2 aralığında ise değişken normal dağılım göstermektedir. Buna göre değişkenlerin normal dağılım gösterdiği söylenebilir. Bu doğrultuda araştırma sorularına yanıtlar bulabilmek amacıyla analizlerde bağımsız gruplar için t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Ayrıca anketi oluşturan diğer boyutlardaki soruların analizlerinde frekans ve yüzde gibi betimsel istatistiki bulgulara çözümlenmiştir. Analizlerde SPSS paket programı kullanılmıştır.

4. Bulgular ve Yorum

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın amacına hizmet edecek biçimde gerçekleştirilen analizler sonucunda ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir. Bu kısımda araştırmanın temel değişkenleri olan okul türü ve şiddet algısına yer verilmiştir. İzleyen kısımlarda öğrencilerin demografik bilgilerine ilişkin bilgileri ele alınmıştır.

4.1.Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Şiddet Algısı

Tablo 2. Katılımcıların Şiddeti Tanımlayan Olayları Seçim Sıklığı

Şiddeti Tanımlayan Olaylar	f	%
Sert davranma	269	66,3
Tartaklanma	175	43,1
Başkası tarafından yaralanma	194	47,8
Azarlanma	173	42,6
Manevi değerlere hakaret edilmesi	131	32,3
Laf atılma	143	35,2
Kaba söz ve davranış	233	57,4
Hakarete uğrama	151	37,2
Her türlü engelleme	111	27,3
Küfür edilme	176	43,3
Özgürlükleri kısıtlama	146	36,0
Baskı kurulması	152	37,2
Küçük düşürülme	171	42,1
Alay edilme	132	32,5
El şakası (Tekme, tokat, yumruk)	182	44,8
Ağız dalaşı	122	30,0
Beden diliyle kötü tavır takınma	160	39,4
Mala zarar verme	160	39,4
Eksikliklerin yüze vurulması	139	34,2
Hoşlanılmayan tarzda hitap edilme	153	37,7
İğneleyici şekilde konuşma	138	34,0
Kişinin duygularını incitecek sözler ya da davranışlar	150	36,9
Öğretmenimizin bizi küçük düşüren sözler söylemesi	132	32,5
Öğretmenin kızması	118	29,3
Öğretmenin tehdit etmesi	137	33,7
Öğrencilerin tehdit etmesi	108	26,6
Anne babanın tehdidi	106	26,1
Diğer (boğuşma, iteleme vb.)	5	1,2

Katılımcılar şiddeti tanımlayan olaylardan içerisinde istediği kadar seçim yapabilmektedir. Bu nedenle şiddeti tanımlayan olayların frekansları katılımcı sayısından farklılık göstermektedir. Öğrencilerin şiddet davranışına uğrama sıklığı değerlendirildiği zaman öğrencilerin %66.3'ünün sert davranışa maruz kaldığı, %57.4'ünün kaba söz ve hakarete uğradığı ve %47.8'inin ise başkası tarafından yaralandığı bulunmuştur.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre şiddeti tanımlayan olay sıklığı arasında farklılaşma olup olmadığı tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Şiddeti Tanımlayan Olayları Seçim Sıklığı

Şiddet Tanımlama	Gruplar	N	X	S.s.	S.h.	t Testi		
						t	sd	p
Toplam	Kız	194	10,45	7,92	0,53	-,509	404	.611
	Erkek	212	10,06	7,78	0,56			

*p<0.05

Tablo 3'e göre, katılımcıların olayları şiddet olarak tanımlama düzeyi ortalamalarının cinsiyete göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir (X_kız=10,45, X_erkek=10,06). Bu farklılık t-Testi bulgularına göre istatistiksel olarak anlamlı değildir (t=-,506, sd=404, p=0.611>0.05). Buna göre kız ve erkek lise öğrencilerinin olayları şiddet olarak tanımlama düzeylerinin benzer olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin okudukları bölüme göre şiddeti tanımlayan olay sıklığı arasında farklılaşma olup olmadığı tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Okudukları Lise Türüne Göre Şiddeti Tanımlayan Olayları Seçim Sıklığı

Betimsel İstatistikî Sonuçlar					Tek Yönlü ANOVA Sonuçları					
Puan	Liseler	N	X	S.s.	Varyanslar	K.T.	Sd	K.O.	F	p
Şiddet (Toplam)	Fen	82	9,54	7,91	Gruplar A.	1295,59	3	431,86	7,344	,000
	Anadolu	122	11,20	7,77	Grup İçi.	23640,77	402	58,80		
	İmamhatip	112	12,08	8,48	Toplam.	24936,37	405			
	Meslek	90	7,33	6,05						
	Toplam	406	10,25	7,85						

Tablo 4'e göre, katılımcıların olayları şiddet olarak tanımlama düzeyi ortalamalarının devam edilenlise türüne göre farklı olduğu görülmektedir (X_fen=9,54, X_anadolu=11,20, X_imamhatip=12,08 ve X_meslek =7,33). Katılımcıların şiddet olaylarını tanımlama düzeyi ortalama farklılığı ANOVA testi sonuçlarına göre istatistikî olarak anlamlıdır (F[3, 402]=7,344, sd=405, p=.000<0.05). Bu farklılığın hangi lise türleri arasında olduğunu belirleyebilmek için

öncelikle Levene's testi yapılmıştır. Levene's testi sonuçlarına lise öğrencilerinin şiddet olayları puanlarının varyansları homojen dağılmamıştır (Levene's[3, 327]=5,181, p=.002). Bu doğrultuda farklılığın hangi lise türleri arasında olduğunu tespit etmek için varyansların homojenliği varsayımı göz ardı edilerek post-hoc test Tamhane kullanılmıştır. Tamhane testi bulgularına göre katılımcıların olayları şiddet olarak tanımlama düzey ortalamaları meslek liseleri lehinedir. Buna göre meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin olayları şiddet olarak tanımlama düzeylerinin diğer liselere göre oldukça düşük düzeydedir. Bu durumda meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin şiddet algılarının düşük olduğu, diğer liselerde öğrenim gören öğrencilerin olayları şiddet olarak tanımlamada daha duyarlı olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin ailelerinin gelir durumlarına göre şiddeti tanımlayan olay sıklığı arasında farklılaşma olup olmadığı tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Gelirlerine Göre Şiddeti Tanımlayan Olayları Seçim Sıklığı

Betimsel İstatistiki Sonuçlar					Tek Yönlü ANOVA Sonuçları					
Puan	Gelir	N	X	S.s.	Varyanslar	K.T.	Sd	K.O.	F	p
Şiddet (Toplam)	500-1000 TL	83	1,6024	,2951	Gruplar A.	,335	5	,067	,763	,577
	1001-2000 TL	136	1,6397	,3042	Grup İçi.	35,108	400	,088		
	2001-3000 TL	92	1,6147	,2850	Toplam.	35,443	405			
	3001-4000 TL	52	1,5890	,3153						
	4001- +	43	1,6667	,2706						

Katılımcıların gelir durumlarına göre şiddet olaylarını tanımlama düzey ortalama farklılığı ANOVA testi sonuçlarına göre istatistiki olarak anlamsızdır $F[5, 400]=,763$ $sd=5$, $p=.577>0.05$).

Öğrencilerin anne eğitim durumlarına göre şiddeti tanımlayan olay sıklığı arasında farklılaşma olup olmadığı tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Anne Eğitim Durumlarına Göre Şiddeti Tanımlayan Olayları Seçim Sıklığı

Betimsel İstatistiki Sonuçlar					Tek Yönlü ANOVA Sonuçları					
Puan	Anne Eğitim Durumu	N	X	S.s.	Varyanslar	K.T.	Sd	K.O.	F	p
Şiddet (Toplam)	Okuryazar değil	30	1,6988	,2889 8	Gruplar A.	1,557	7	,222	2,613	,062
	Okuryazar	38	1,6316	,2974 1	Grup İçi.	33,886	398	,085		
	İlkokul	218	1,5824	,3129 3	Toplam.	1,557	7	,222		
	Ortaokul	66	1,6987	,2339 6						
	Lise	35	1,6646	,2660 1						
	Yüksekokul	3	1,9506	,0855 3						
	Üniversite	15	1,5333	,2621 9						
	Lisansüstü	1	2,0000	,2889 8						

Katılımcıların anne eğitim durumlarına şiddet olaylarını tanımlama düzey ortalama farklılığı ANOVA testi sonuçlarına göre istatistiki olarak anlamsızdır $F[7, 398]=2,613$ $sd=7$, $p=.062>0.05$). Öğrencilerin şiddet algısının biçimlenişinde anne eğitim durumlarının etkisinin olmaması gençlerin şiddeti tanımlamada farklı deneyimlere sahip olsalar da farklı düzeylerde benzer algılara sahip olduklarını göstermektedir. Gençlerin bir şekilde şiddet olgusuyla medya, sokak, çevre gibi onların günlük yaşamında toplumsal yaşamda şiddet içeren davranışlara şahitlik ediyor olmalarının veya deneyimlediklerini bize göstermektedir.

Öğrencilerin baba eğitim durumlarına göre şiddeti tanımlayan olay sıklığı arasında farklılaşma olup olmadığı tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Baba Eğitim Durumlarına Göre Şiddeti Tanımlayan Olayları Seçim Sıklığı

Betimsel İstatistiki Sonuçlar					Tek Yönlü ANOVA Sonuçları					
Puan	Baba Eğitim Durumu	N	X	S.s.	Varyanslar	K.T.	Sd	K.O.	F	p
Şiddet (Toplam)	Okuryazar değil	10	1,6333	,2828 5	Gruplar A.	,726	7	,104	1,190	,308
	Okuryazar	31	1,6595	,3448 5	Grup İçi.	34,717	398	,087		
	İlkokul	155	1,6229	,2939 3	Toplam.	,726	7	,104		
	Ortaokul	87	1,5956	,2830 9						
	Lise	97	1,6525	,2926 8						
	Yüksekokul	8	1,6944	,3013 8						
	Üniversite	17	1,4793	,2929 4						
	Lisansüstü	1	2,0000	.						

Katılımcıların baba eğitim durumlarına şiddet olaylarını tanımlama düzey ortalama farklılığı ANOVA testi sonuçlarına göre istatistiki olarak anlamsızdır $F[7, 398]=1,190$ $sd=7$, $p=.308>0.05$). Farklı eğitim seviyelerine sahip olan babaların çocukları da bir şekilde şiddet olgusuyla günlük yaşam içerisinde onların toplumsal alanda şiddet olaylarına medya, sokak ve arkadaş çevresinde karşılaştıklarını göstermekte şiddet olgusunun toplumsal yaşamın pek çok katmanında karşılaşılan bir sorun olduğunu göstermektedir.

4.2.1. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının öğrenim durumları

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne babalarının öğrenim durumları incelendiğinde farklı lise türlerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin anne ve baba öğrenim durumlarının anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmektedir. Anne öğrenim durumlarının ilkökul mezunu düzeyinde yoğunlaşıyor olması, ülkemizde yakın bir zamana kadar kız çocuklarının eğitim öğretim hayatından oldukça erken ayrılmak zorunda bırakıldıklarının izlerini bulmamıza yardımcı olmaktadır.

Tablo 8: Anne öğrenim durumları

	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Anne öğrenim								
okuryazar değil	2	2,4	7	5,7	10	8,9	11	12,2
okuryazar	6	7,3	4	3,3	14	12,5	14	15,6
ilkokul	38	46,3	76	62,3	62	55,4	42	46,7
ortaokul	9	11	26	21,3	18	16,1	13	14,4
lise	12	14,6	7	5,7	7	6,3	9	10
yüksekokul	3	3,7	0	0	0	0	0	0
üniversite	12	14,6	2	1,6	1	0,9	1	1,1

Tablo 8'e göre annesi okuma yazma bilmeyenlerin oranı %12,2 oranı ile en yüksek meslek lisesindedir. Bunu sırasıyla imam hatip lisesi ve anadolu lisesi izlerken %2,4 oranı ile en düşük değer fen lisesinde çıkmaktadır. Bunun yanında annesi üniversite mezunu olan öğrenciler %14,6 ile fen lisesi olurken diğer liselerde bu oran çok düşük seviyelerde seyretmektedir. Buradan hareketle fen lisesi öğrencisi olabilme ile anne öğrenim durumu arasında anlamlı bir ilişkiden söz edilebilir.

Tablo 9: Baba öğrenim durumları

	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
baba öğrenim								
okuryazar değil	0	0	2	1,6	3	2,7	5	5,6
okuryazar	4	4,9	5	4,1	12	10,7	10	11,1
ilkokul	19	23,2	43	35,2	51	45,5	42	46,7
ortaokul	9	11	38	31,1	26	23,2	14	15,6
lise	30	36,6	31	25,4	19	17	17	18,9
yüksekokul	4	4,9	1	0,8	1	0,9	2	2,2
üniversite	16	19,5	2	1,6	0	0	0	0

Tablo 9'da belirlenen baba öğrenim durumları incelendiğinde babası okuma bilmeyen öğrencilere ait bulgulara da çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Fen lisesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin tamamının babası okuryazar ve %19,5 gibi bir oranla üniversite mezunu iken bu oran anadolu lisesinde 1,6; imam hatip ve meslek lisesinde %0 olması oldukça dikkat çekicidir. Yine tablodan elde edilen sonuçlara göre fen lisesi dışında kalan liselerde baba öğrenim durumu ilkökul ve ortaokulda yoğunlaşırken, fen lisesinde bu yoğunlaşma lise düzeyindedir.

Tanımı gereği, fen lisesinin öğrencilere vadettiği prestijli geleceğin alıcıları anne ve babasının eğitim düzeyi yüksek öğrencilerden oluşurken, eğitimi hayatını kurtarmanın bir yolu

olarak gören düşük düzeyde eğitime sahip aileler olmakta ve farklı kültürel sermayelere sahip bireylerin eğitimden beklentileri de farklılaşmaktadır(Tatar&Tatar, 2014).

4.2.2. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının iş durumlarına dair bulgular Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının iş durumlarına dair bulgular incelendiğinde kadınların büyük bir kısmının genel olarak herhangi bir işte çalışmadığı ve babaların genel olarak ağırlıklı ücretli ve maaşlı işlerde çalıştıkları görülmektedir.

Tablo 10: Baba öğrenim durumları

	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
Anne İş durumu	f	%	f	%	f	%	f	%
ücretli ve maaşlı	14	17,1	7	5,7	9	8	10	11,1
yevmiyeli	1	1,2	2	1,6	4	3,6	5	5,6
işveren	0	0	2	1,6	3	2,7	7	7,8
kendi hesabına	2	2,4	4	3,3	7	6,3	4	4,4
ücretsiz aile işçisi	10	12,2	11	9	16	14,3	18	20
çalışmıyor	55	67,1	95	77,9	73	65,2	46	51,1

Tablo 10'a göre fen lisesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin annelerini daha düzenli bir gelire sahip olduğu görülmekte iken ücretsiz aile işlerinde çalışanların oranı %20 ile meslek lisesinde öğrenim görmekte olan öğrenciler olduğu ortaya çıkmaktadır. Kadınların ücretsiz aile işlerinde çalışanların oranları en düşük anadolu lisesi öğrencileri olur iken fen lisesindeki öğrencilerin annelerini hiçbir işveren değildir.

Tablo 11: Baba iş durumu

	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
Baba İş durumu	f	%	f	%	f	%	f	%
ücretli ve maaşlı	40	48,8	46	37,7	41	36,6	25	27,8
yevmiyeli	10	12,2	21	17,2	19	17	16	17,8
işveren	6	7,3	4	3,3	6	5,4	13	14,4
kendi hesabına	17	20,7	32	26,2	21	18,8	16	17,8
ücretsiz aile işçisi	2	2,4	12	9,8	14	12,5	12	13,3
çalışmıyor	7	8,5	7	5,7	11	9,8	8	8,9

Tablo 11 incelendiğinde düzenli bir gelire sahip olan ücretli ve maaşlı işe sahip olan babaların en yüksek oranının %48,8 ile fen lisesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin babaları olduğu ortaya çıkmakta iken bu grupta en düşük oran %27,8 ile meslek lisesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin babaları olmaktadır. Farklı toplumsal tabakalardan gelen öğrencilerin okul tercihi ile babalarının ve annelerinin iş durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. Toplumsal tabakalaşmanın farklı katmanlarına mensup bireylerinin okul tercihleri ve eğitimden beklentileri de farklı olmaktadır.

4.2.3. Araştırmaya katılan öğrencilerin evlerinin ısınma şekline dair bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin evlerinin ısınma biçimi incelendiğinde, farklı liselerde öğrenim görmekte olan öğrencilerin evlerindeki ısınma biçimlerinde anlamlı bir farklılaşma olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 12: Hane ısınma şekli

Isınma şekli	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
soba	34	41,5	86	70,5	90	80,4	61	67,8
kat kaloriferi	8	9,8	18	14,8	8	7,1	14	15,6
bina kaloriferi	29	35,4	16	13,1	6	5,4	11	12,2
kombi	11	13,5	2	1,6	8	7,1	4	4,4

Hanenin ısınma şeklinin ele alındığı tablo 12 incelendiğinde öğrencilerin evlerinde büyük bir kısmının soba ile ısındığı ortaya çıkmaktadır. Yine aynı tabloya göre kalorifer ve kombi ile ısınanların oranı %58,5 ile en yüksek fen lisesinde olur iken, bu oran %19,6 ile en düşük imam hatip lisesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerde olduğu görülmektedir. Bunun bir nedeni de genellikle imam hatip okullarının köylerden gelen öğrencilere pansiyon hizmeti sunması nedeniyle daha çok bu yerleşim birimlerinden gelen öğrencilerin tercih ettiği bir okul olmasından kaynaklanmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin gelir düzeylerine dair bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyleri incelendiğinde, farklı liselerde öğrenim görmekte olan öğrencilerin hane halkı gelirlerinde anlamlı bir farklılaşma olduğu ortaya çıkmaktadır. Beş farklı grupta yoğunlaşan hane halkı gelirleri dağılımı 1000 ile 3000 tl arasında yoğunlaştığı görülürken farklı liselerde öğrenim görmekte olan öğrencilerin ailelerinin farklı gelirlerle sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 13: Hane halkı gelir dağılımı

Hane halkı gelir	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
500-1000	6	7,3	24	19,7	34	30,4	19	21,1
1001-2000	20	24,4	45	36,9	41	36,6	30	33,3
2001-3000	28	34,1	26	21,3	27	24,1	11	12,2
3001-4000	9	11	18	14,8	5	4,5	20	22,2
4001 ve üzeri	19	23,2	9	7,4	5	4,5	10	11,1

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin gelir düzeylerini gösteren tablo 13 incelendiğinde en alt grup olan 500-1000 tl arası gelire sahip olan öğrencilerin %30,4 ile imam hatip lisesi, ardından %21,1 ile meslek lisesi ve %19,7 ile anadolu lisesi öğrencileri gelmektedir. Bu grupta %7,3 ile en düşük oran sahip olan fen lisesi en üst grup olan 4001 tl üstü gelire sahip olan en yüksek oranın sahibidir. Anne ve baba iş durumlarının ele alındığı tablo 7 ve 8 de görüldüğü gibi farklı işlere sahip olan anne ve babaların yaptıkları işten elde ettikleri kazanç düzenli ve yüksek getirilere neden olamamaktadır. Tablo 7 ve 8 de fen lisesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin anne ve babalarının çoğunluğunun sahip olduğu ücretli ve maaşlı işlerin daha çok gelir getirici olmaktadır. Elde edilen bu veriler ışığında Bourdieu’nun “eğitim, ayrıcalıklı ailelerden gelen öğrencilerin sahip oldukları ekonomik, toplumsal ve özellikle kültürel sermayeleri sayesinde kolaylıkla başarılı olabilecekleri biçimde düzenlenir.” Tezinin haklılığını ortaya koyarken, alt kültür teorilerinde öne sürülen kişinin mensubu olduğu sınıfsal, sosyoekonomik ve sosyokültürel yapının onun neredeyse kaderiymişçesine ömür boyu peşini bırakmayacak bir mirasın taşıyıcısı olacağı iddiasını destekler biçimdedir. Seçkin okullara yüksek bir oranda seçkin ailelerin çocuklarının girebileceğini çünkü eğitim sisteminin orta sınıf kültürünün ihtiyaç ve beklentilerine göre biçimlendiğini söyleyen bu yaklaşımın ortaya koyduğu tezleri destekler nitelikte sonuçlar elde edilen bu araştırmada yine aynı öğrencilerin şiddet algısına dair bulgular farklılık göstermektedir.

4.2.4. Araştırmaya katılan öğrencilerin şiddetin en çok hangi ortamlarda olduğu hakkındaki görüşleri

Tablo 14: Şiddetin en çok karşılaşıldığı ortamlar

	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
yer	f	%	f	%	f	%	f	%
okul	6	7,3	17	13,9	32	28,6	26	28,9
sokak	38	46,3	47	38,5	29	25,9	16	17,8
aile	5	6,1	9	7,4	8	7,1	16	17,8
trafik	6	7,3	7	5,7	4	3,6	10	11,1
arkadaş	7	8,5	14	11,5	11	9,8	8	8,9
çevre	20	24,4	28	23	28	25	14	15,6

Tablo 14’e göre öğrencilerin yaşamlarını geçirdikleri mekân ve ortamlarda şiddetin en çok hangisinde hangilerinde yaşandığına dair görüşleri okul türlerine farklılıklar göstermektedir. Şiddetin en çok yaşandığı mekan/ortamlar olarak okulu görme oranları incelendiğinde fen, anadolu, imam hatip lisesi ve meslek lisesine doğru doğru dramatik bir

biçimde arttığı görülmektedir. Yine şiddet ortamlarını sokak olarak görenlerin oranları incelendiğinde fen lisesi ve anadolu lisesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin %46,3 ve %38,5 sonuçların ortaya çıkıyor olması bu öğrencilerin sokaktan uzak durmalarına yol açabilecek biçimdedir.

4.2.5. Araştırmaya katılan öğrencilerin şiddete maruz kalmalarının en çok hangi ortamlarda olduğu hakkındaki görüşleri

Tablo 15:Şiddete maruz kalınan ortamlar

	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
yer	f	%	f	%	f	%	f	%
okul	8	9,8	14	11,5	27	24,1	27	30
çevre	22	26,8	50	41	34	30,4	24	26,7
aile	6	7,3	8	6,6	10	8,9	7	7,8
arkadaş çevresi	7	8,5	19	15,6	20	17,9	14	15,6
trafik	12	14,6	5	4,1	3	2,7	6	6,7
maruz kalmadım	27	32,9	26	21,3	18	16,1	12	13,3

Tablo 15 incelendiğinde öğrencilerin şiddete maruz kaldıkları ortamlar olarak okullar diyenlerin oranları meslek lisesi ve imam hatip liselerinde öne çıkmaktadır. Birçok sosyal ilişki ve deneyimin yaşandığı ortamlar olarak okulların şiddet kültürünü taşıyıcı bir etkiye sahip olduğu ve şiddetin aynı mekânlarda kalıcılaştığı görülebilir. Ayrıca gençlerin şiddete maruz kaldıkları ortam olarak ailelerini göstermeleri oranları birbirine yakın sonuçlar vermektedir. Fakat öğrencilerin şiddeti tanımlayış ve algılayış biçimlerinin farklı olması, ailede yaşanan şiddetin farklı biçimlerde yaşanıyor olması göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Şiddetin arkadaş ortamında daha çok yaşandığını belirtenlerin oranlarının fen lisesinde diğer liselere göre daha düşük çıkıyor olması bu öğrencilerin daha çok kendilerine benzer arkadaşlar edindikleri ve bir anlamda benzer yetişme biçimlerine sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Şiddetin en çok yaşandığı ortamlar olarak çevre, öğrenciler tarafından okul türü ayırt edilmeksizin istikrarlı bir biçimde belirtilmiştir. Yaşanılan mahalleden başlayıp okul yolunu da içine alan çevre öğrencilerin okul, aile, arkadaş gibi sınırlanmamış bir alanı içine alan ve kişni günlük yaşamında bu sınırların dışında kalan tüm toplumsal alan ve mekânları ifade etmektedir. Sınırları tam olarak ortaya konulamayan çevre, kişinin günlük yaşamında birincil dereceden olmayan tüm toplumsal alanları içine alır.

Ayrıca şiddetle hiçbirinde karşılaşmadığını söyleyenlerin %32,9 gibi oranla fen lisesinde öğrenim görmekte olan öğrenciler olması onların aileleri tarafından daha yalıtılmış bir biçimde yetiştirildikleri hakkında bilgiler vermektedir.

4.2.6. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinde yaşanan şiddet olaylarının kimler arasında yaşandığına dair bulgular

Tablo 16: Aile içi şiddet aktörleri

aktörler	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
baba-anne	9	11	6	4,9	7	6,3	10	11,1
anne-çocuklar	1	1,2	2	1,6	4	3,6	2	2,2
baba-çocuklar	3	3,7	6	4,9	7	6,3	12	13,3
kardeşler	23	28	42	34,4	26	23,2	17	18,9
diğer	9	11	2	1,6	10	8,9	10	11,1
hiç biri	37	45,1	64	52,5	58	51,8	37	41,1

Tablo 16 incelendiğinde aile içerisinde şiddet olaylarının genellikle kardeşler arasında yaşandığı ve ebeveynlerin şiddete başvurma oranlarının düşük olduğu gözlemlenmiştir. Aile içerisinde annelerin babalara göre çocuklara karşı daha şiddete daha az başvurduğu görülmektedir.

4.2.7. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babasından sonra en çok güvendiği kamu görevlilerine dair bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarından sonra en çok güvendiği kamu görevlisi tüm okul türlerinde öğretmen olmuştur. Öğretmeni istikrarlı bir biçimde polis izlemiştir.

Tablo 17: En çok güvenilen kamu görevlileri

kamu görevlisi	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
öğretmen	44	53,7	65	53,3	50	44,6	29	32,2
muhtar	0	0	6	4,9	3	2,7	10	11,1
doktor	6	7,3	0	0	4	3,6	3	3,3
polis	14	17,1	16	13,1	23	20,5	20	22,2
diğer	18	22	35	28,7	32	28,6	28	31,1

Tablo 17 incelendiğinde öğretmenlere güvenen öğrencilerin oranı %53,7 ile en yüksek fen lisesi olurken, %32,2 oranıyla en düşük meslek lisesinde çıkması dikkat çekicidir. Meslek lisesinde öğretmenlerle öğrencilerin kurdukları ilişkilerin yıpranmış olması okul türlerinde bu konunun ayrıca çalışılması gerektiğini göstermektedir. Hala en çok güvenilen meslek gruplarında öğretmenlerin yer alıyor olmasına rağmen, ülkemizi de kapsayan dünya ölçekli bir araştırmada bu güvenin giderek zayıfladığı görülmüştür(indigodergisi, 2019). İpsos tarafından yapılan

araştırmada en çok güvenilen meslek/uğraş gruplarında bilim insanları ilk sırayı alırken, onları sağlık çalışanları ve öğretmenler izlemektedir.

4.2.8. Araştırmaya katılan öğrencilerin şiddete maruz kalma sıklığına dair bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin şiddete maruz kalma sıklığına dair bulgular incelendiğinde öğrenciler çoğunlukla şiddet görmediklerini belirtmişlerdir. Fakat yine öğrencilerin hangi durumları şiddet olarak gördükleri göz önünde bulundurulmalıdır. Şiddet denince ilk akla gelen şiddet biçiminin fiziksel şiddet olması öğrencilerin şiddet algısı ile ilişkilidir.

Tablo 18: Şiddete maruz kalma sıklığı

	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
sıklık biçimi	f	%	f	%	f	%	f	%
her gün	6	7,3	10	8,2	13	11,6	15	16,7
haftada bir kere	6	7,3	24	19,7	30	26,8	18	20
ayda bir kere	12	14,6	17	13,9	11	9,8	14	15,6
yılda bir kere	9	11	16	13,1	15	13,4	14	15,6
şiddet görmüyorum	48	58,5	52	42,6	43	38,4	28	31,1

Araştırmaya katılan öğrencilerin şiddete maruz kalma sıklığını gösterir tablo 18 incelendiğinde kendi tanımları içerisinde şiddete en az maruz kalan öğrencilerin %58,5 gibi bir oranla fen lisesinde öğrenim görmekte olan öğrenciler olduğu görülmüştür. Yine şiddete maruz kalmıyorum diyenlerin oranı %31,1 ile en az meslek liselerinde iken %38,4 oranıyla imam hatip lisesi gelmektedir. Yine tablo 18'e göre her gün şiddete maruz kaldığını söyleyenlerin oranları meslek lisesi, imam hatip lisesi, anadolu lisesi ve fen lisesi biçimindedir. Şiddetin aileden, çevreden, kültürden, sosyoekonomik koşullardan ve daha birçok toplumsal ve bireysel nedenlerin bir araya gelmesiyle inşa edilen bir süreç olduğu ve şiddetin bulaşıcı bir yönünün olduğu görülmektedir.

4.2.9. Araştırmaya katılan öğrencilerin aile içerisinde verilen cezalara dair bulguları

Araştırmaya katılan öğrencilerin aile içerisinde yaşanan olumsuz herhangi bir durumda ne tür cezalarla karşılaştıkları incelendiğinde genellikle kızma ve bağırma gibi sözel cezalarla cezalandırıldıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğrencilerin evde genellikle cezaya maruz kalmadıkları görülebilen sonuçlar arasındadır.

Tablo 19: Evde maruz kalınan ceza türü

Ceza türü	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
bağırma	14	17,1	35	28,7	21	18,8	18	20
dövülme	1	1,2	5	4,1	4	3,6	3	3,3
Tv seyretmeme	1	1,2	2	1,6	5	4,5	3	3,3
aşağılanma	3	3,7	6	4,9	3	2,7	6	6,7
kulak çekme	3	3,7	2	1,6	3	2,7	5	5,6
dayak atma	1	1,2	1	0,8	6	5,4	5	5,6
tuvalete kapatılma	3	3,7	1	0,8	0	0	0	0
kızma	23	28	41	33,6	28	25	14	15,6
odadan çıkmama	2	2,4	3	2,5	7	6,3	6	6,7
Diğer	7	8,5	6	4,9	4	3,6	5	5,6
Hiç biri	24	29,3	20	16,4	31	27,7	25	27,8

Araştırmaya katılan öğrencilerin aile içerisinde yaşanan olumsuz herhangi bir durumda ne tür cezalarla karşılaştıklarının ortaya konulduğu tablo 19 incelendiğinde evde herhangi bir nedenden dolayı ceza almadığını söyleyenlerin oranı en fazla %29,3 ile fen lisesi öğrencileri olur iken, en az %16,4 oranıyla anadolu lisesi öğrencileri olmuştur. Anadolu Lisesi öğrencilerinin de genel olarak kızma ve bağırma cezalarıyla karşılaştıkları görülmektedir.

4.2.10. Araştırmaya katılan öğrencilere okulda verilen cezalara dair bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin okul içerisinde yaşanan olumsuz herhangi bir durumda ne tür cezalarla karşılaştıkları incelendiğinde yine bağırma ve kızma cezalarına ağırlıklı maruz kaldıkları görülmektedir.

Tablo 20: Okulda maruz kalınan ceza türü

ceza biçimi	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
bağırma	14	17,1	32	26,2	18	16,1	14	15,6
dövülme	1	1,2	5	4,1	6	5,4	5	5,6
etkinlik dışı tutma	0	0	1	0,8	2	1,8	7	7,8
aşağılanma	8	9,8	14	11,5	12	10,7	5	5,6
kulak çekme	2	2,4	0	0	1	0,9	4	4,4
dayak atma	1	1,2	1	0,8	4	3,6	4	4,4
Sınıftan atılma	2	2,4	1	0,8	3	2,7	4	4,4
kızma	18	22	40	32,8	22	19,6	22	24,4
teneffüse çıkmama	1	1,2	0	0	7	6,3	3	3,3
Disipline verme	13	15,9	15	12,3	16	14,3	7	7,8
hiç biri	22	26,8	13	10,7	21	18,8	15	16,7

Tablo 20'ye göre okullarda uygulanan ceza türleri incelendiğinde öğrenciler en çok bağırma, kızma ve aşağılanma cezalarına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Disipline verme gibi formel yolların en çok kullanıldığı okul türü olan fen lisesinde bile bu oranın %15,9'da kalması

geleneksel eğitim uygulamalarının okullarımızda halem devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca disiplin cezası almaktan en çok çekinen öğrencilerin fen lisesi öğrencisi olduğu ve bu cezalandırma türünün en fazla bu okul türünde sonuç verebileceği de düşünülebilir. Eğitim sürecini kariyer ve prestij edinme süreci olarak gören fen lisesi öğrencilerinin en çok çekineceği ceza türünün bu olması, “hayatını kurtarmak” derdinde olan meslek lisesi öğrencileri için yeterli caydırıcılıkta olmayabilir.

4.2.11. Araştırmaya katılan öğrencilerin arkadaşları arasında yaşanan şiddet durumlarına dair bulgular

Tablo 21: akranlar asında yaşanan şiddet türleri

	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
yaşanan durumlar	f	%	f	%	f	%	f	%
dayak atma	11	13,4	24	19,7	18	16,1	19	21,1
haraç kesme	3	3,7	5	4,1	5	4,5	5	5,6
kavga	15	18,3	22	18	23	20,5	16	17,8
tekme atma	2	2,4	3	2,5	2	1,8	4	4,4
alay etme	26	31,7	28	23	22	19,6	10	11,1
vurma	7	8,5	13	10,7	14	12,5	10	11,1
hiç biri	18	22	27	22,1	28	25	26	28,9

Araştırmaya katılan öğrencilerin arkadaşları arasında yaşanan şiddet durumları incelendiğinde fen lisesi ve anadolu lisesi öğrencilerinin arkadaşlarıyla daha çok alay ettikleri görülmüştür. İmam hatip lisesinde kavgaların daha çok yaşandığı bulgulanırken, meslek lisesinde ise dayak atma seçeneği daha çok işaretlenmiştir.

4.2.12. Araştırmaya katılan öğrencilerin şiddeti önlemede yapılması gerekenlere dair önerilerine dair bulgular

Tablo 22: Şiddetin önlenmesinde yapılması gerekenler

	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
önlemler	f	%	f	%	f	%	f	%
demokrasi eğitim	7	8,5	17	13,9	10	8,9	19	21,1
insan hakları eğitimi	15	18,3	24	19,7	17	15,2	9	10
ahlaki değer	13	15,9	24	19,7	35	31,3	26	28,9
hukuki yaptırım	5	6,1	6	4,9	8	7,1	13	14,4
işsizliğin önlenmesi	7	8,5	4	3,3	4	3,6	10	11,1
aile eğitimi	28	34,1	46	37,7	27	24,1	6	6,7
diğer	7	8,5	27	22,1	11	9,8	7	7,8

Araştırmaya katılan öğrencilerin şiddetin önlenmesinde yapılması gerekenlere yönelik görüşleri okul türleri arasında farklılık göstermektedir. Toplumsal yaşamda ve toplumsal bir alan olarak okullarda şiddetin önüne geçebilmenin yolunun ailede alınan ve ailede verilen

eğitimin önemli olduğunu belirten fen ve anadolu lisesi öğrencilerinin yanında imam hatip ve meslek lisesi öğrencileri ahlaki değerleri önceleyen bir tutum içerisindeyler.

4.2.13. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarından sonra kendilerine en yakın gördükleri kamu görevlilerine dair bulgular

Tablo 23: Öğrencilerin en çok güvendikleri kamu görevlileri

	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
kamu görevlisi	f	%	f	%	f	%	f	%
öğretmen	44	53,7	65	53,3	50	44,6	29	32,2
muhtar	0	0	6	4,9	3	2,7	10	11,1
doktor	6	7,3	0	0	4	3,6	3	3,3
polis	14	17,1	16	13,1	23	20,5	20	22,2
diğer	18	22	35	28,7	32	28,6	28	31,1

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarından sonra en çok güvendikleri kamu görevlisi tüm lise türlerinde ilk olarak güvendikleri kişiler öğretmenleri olmaktadır. Yine öğrencilerin en çok güvendikleri kamu görevlisi olarak tüm lisesi türlerinde ikinci sırada polisleri görmektedirler. Burada dikkat çeken nokta fen lisesi öğrencilerinin %53,7 gibi bir oranla öğretmenlerine güveniyor olmalarının yanında bu oranın meslek liselerinde %32,2 gibi bir orana düşüyor olmasıdır. Ayrıca daha sokağın ve toplumsal yaşamın önemli aktörlerinden olan muhtarlara güvendiğini belirten öğrenciler arasında fen lisesinden hiçbir öğrencinin olmaması ve bu oranın en yüksek olarak meslek lisesi öğrencileri arasında tercih edilmesi onların günlük yaşamın içerisinde daha aktif olduklarını göstermektedir.

4.2.14. Araştırmaya katılan öğrencilerin arkadaşlarıyla yaşadıkları bir sorunda nasıl tepki vereceklerine dair bulgular

Tablo 24: Arkadaşlara verilen tepkileri

	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
alınacak tutum	f	%	f	%	f	%	f	%
kavga ederim	14	17,1	24	19,7	22	19,6	24	26,7
küfür ederim	5	6,1	12	9,8	13	11,6	13	14,4
şikayet ederim	15	18,3	18	14,8	28	25	9	10
susarım	24	29,3	27	22,1	25	22,3	20	22,2
bana sorun yaratana	8	9,8	20	16,4	11	9,8	10	11,1
kızdığımı belli etmem	16	19,5	21	17,2	13	11,6	14	15,6

Araştırmaya katılan öğrencilerin arkadaşlarıyla bir problem yaşamaları halinde kavga etmeyi tercih edenlerin oranı %26,7 ile en yüksek meslek lisesi öğrencilerinde olurken, en düşük oran

%17,1 ile fen lisesi öğrencilerinde görülmüştür. Kızdığını belli etmeyen ya da susmayı tercih eden öğrenciler en yüksek fen lisesinde olurken, bu oran toplamda en düşük olarak imam hatip liselerinde görülmüştür. Arkadaşlarıyla bir sorun yaşadığında şikâyet mekanizmasını yine en çok kullanan öğrencileri imam hatip lisesi öğrencileri olurken, şikâyet mekanizmasını en az kullanan öğrenciler meslek lisesi öğrencileri olmuştur. Arkadaşlarıyla bir sorun yaşadığında ona daha fazla sorun yaratmayı düşünenlerin oranı en yüksek anadolu lisesi öğrencileri olurken bu yolu tercih etmeyen öğrencilerin dağılım diğer liselerde birbirine yakın çıkmıştır.

4.2.15. Araştırmaya katılan öğrencilerin öğretmenleriyle yaşadıkları bir sorunda nasıl tepki vereceklerine dair bulgular

Tablo 25: Öğretmene verilen tepkiler

tepki türü	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Tek. Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
elimden geleni yaparım	7	8,5	19	15,6	13	11,6	18	20
küfür ederim	2	2,4	3	2,5	5	4,5	10	11,1
kızdığımı belli etmem	18	22	21	17,2	15	13,4	24	26,7
şikâyet ederim	18	22	32	26,2	34	30,4	11	12,2
öğretmene sorun yaratırım	11	13,4	10	8,2	11	9,8	13	14,4
susarım	26	31,7	36	29,5	34	30,4	14	15,6

Araştırmaya katılan öğrenciler öğretmenleriyle herhangi bir sorun yaşadıklarında genellikle sessiz kalma ya da tepki vermeme yolunu tercih etmektedirler. Yaşanacak herhangi bir sorun karşısında öğretmenine elinden geleni yapacağını belirtenlerin oranı %20 ile meslek lisesi öğrencileri olurken, bu oran %8,5 ile en düşük olarak fen lisesi öğrencilerinde görülmüştür. Yaşanacak bir sorun karşısında susmayı ya da kızdığını belli etmemeyi tercih ederek bir tepki vermemeyi tercih eden öğrenciler en yüksek oranda fen lisesi öğrencileridir.

4.2.16. Araştırmaya katılan öğrencilerin toplumdaki şiddetin kaynağı olarak neleri gördüklerine dair bulgular

Tablo 23: Toplumsal şiddetin kaynağı ile ilgili görüşler

toplumsal şiddetin kaynağı	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Anne ve babaların yanlış öğütleri	16	19,5	33	27	18	16,1	16	17,8
Ailenin maddi durumunun zayıf oluşu	9	11	23	18,9	5	4,5	10	11,1
Ailenin çocukları sevmemesi	18	22	34	27,9	19	17	20	22,2
Televizyondaki film kahramanları gibi güçlü olma isteği	21	25,6	44	36,1	20	17,9	17	18,9
Okulda örnek alınan kişiler	30	36,6	56	45,9	38	33,9	32	35,6
Mahallede örnek alınan kişiler	27	32,9	45	36,9	37	33	19	21,1
Çevrede şiddet için: “Yerine göre doğrudur.” denilmesi	24	29,3	64	52,5	33	29,5	21	23,3
Toplumdaki insanlardan acımasız olanların daha çok saygı gördüğüne inanılması	19	23,2	58	47,5	43	38,4	23	25,6

Katılımcılar şiddetin kaynağı olarak gördükleri unsurlar içerisinde isteği kadar seçim yapabilmıştır. Bu nedenle şiddeti tanımlayan olayların frekansları katılımcı sayısından farklılık göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin şiddetin kaynağı ile ilgili olarak birbirinden farklı düşüncelere sahip olmalarına rağmen okulda ya da mahallede örnek alınan kişilerin şiddet davranışlarının sergilenmesinde önemli bir unsur olduğu görüşünde genel bir eğilim vardır. Ayrıca anadolu lisesi öğrencileri şiddetin kaynağını yoğun bir biçimde toplumun şiddeti onaylayan bakış açısının olduğunu belirtmeleri dikkat çekicidir. Yoksulluğu şiddete yol açan etmenler arasında en son sırada olduğunun bulunduğu bu çalışmada imam hatip lisesi öğrencilerinin yalnızca %4,5’i yoksulluğu şiddetin nedeni olarak gördükleri çıkan sonuçlar arasındadır.

4.2.17. Araştırmaya katılan öğrencilerin toplumdaki şiddete maruz kaldıklarında müracaat ettikleri ilk yere dair bulgular

Tablo24: Öğrencilerin ilk şikâyet mercii

ilk Müracaat edilen kişi	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Tek. Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
anneme	24	29,3	44	36,1	18	16,1	16	17,8
babama	28	34,1	29	23,8	5	4,5	10	11,1
karakola	14	17,1	17	13,9	19	17	20	22,2
öğretmenime	1	1,2	3	2,5	20	17,9	17	18,9
müdüre	6	7,3	4	3,3	38	33,9	32	35,6
arkadaşıma	9	11	25	20,4	37	33	19	21,1

Araştırmaya katılan öğrencilerin toplumda şiddete maruz kaldıklarında ilk müracaat ettikleri yer farklılaşmaktadır. Fen lisesi ve anadolu lisesi öğrencilerini böyle bir durumda öncelikli olarak anne ve babalarını durumdan haberdar ederken imam hatip ve meslek lisesi öğrencilerinin çoğunluğu okul müdürüne başvurmaktadır.

4.2.18. Araştırmaya katılan öğrencilerin okuldaki şiddetin kaynağı olarak neleri gördüklerine dair bulgular

Tablo 25: Okuldaki şiddetin kaynağı ile ilgili görüşler

	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Tek. Lise	
okuldaki şiddetin kaynağı	f	%	f	%	f	%	f	%
manevi yozlaşma	17	20,7	20	16,4	25	22,3	14	15,6
aile içi eğitim yetersizliği	16	19,5	35	28,7	18	16,1	12	13,3
okuldaki eğitimin yetersizliği	8	9,8	16	13,1	9	8	16	17,8
yeterince güvenliğin sağlanamaması	13	15,9	21	17,2	21	18,8	16	17,8
suç karşısında verilen cezaların caydırıcı olmaması	9	11	18	14,8	20	17,9	15	16,7
göç	5	6,1	3	2,5	7	6,3	8	8,9
diğer	14	17,1	9	7,4	12	10,7	9	10

Araştırmaya katılan öğrencilerin okullarda yaşanan şiddetin nedeni olarak öncelikleri farklılaşmaktadır. Göç olgusunu okullardaki şiddetin nedeni olarak görme en az tercih edilen durum olurken öğrenciler genel olarak ahlaki değerler ve aile içi eğitimin yeterli düzeyde olmadığını belirtmişleridir. Öğrenciler istikrarlı bir biçimde birbirine yakın oranlarda okullardaki güvenliğin yeteri düzeyde olmadığını belirtmişlerdir.

4.2.19. Araştırmaya katılan öğrencilerin öfkelenediklerinde verdikleri tepkilere dair bulgular

Tablo 26: Öfke anlarında verilen tepkiler

tepki çeşitleri	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Tek Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
öfkemi belli etmemeye çalışırım	26	31,7	36	29,5	27	24,1	21	23,3
saldırım	5	6,1	28	23	18	16,1	20	22,2
içime kapanırım	21	25,6	18	14,8	21	18,8	27	30
ağlarım	12	14,6	29	23,8	21	18,8	5	5,6
şikayet ederim	5	6,1	7	5,7	13	11,6	6	6,7
diğer	13	15,8	4	3,3	12	10,7	11	12,2

Araştırmaya katılan öğrencilerin öfkelenedikleri anlarda verdikleri tepkiler farklılaşmaktadır. Tüm okul türlerinde öğrenciler çoğunlukla öfkelerini gizlemeye çalışırken ağlamayı en tercih eden öğrenciler meslek lisesi öğrencileri olmuştur.

4.2.20. Araştırmaya katılan öğrencilerin çakı-bıçak taşıma alışkanlıkları ve nedenlerine ilişkin bulgular

Tablo 27: Öğrencilerin çakı-bıçak taşıma nedenleri

çakı-bıçak taşıma nedeni	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
güvensiz bir ortam olduğu için	30	36,6	50	41	52	46,4	36	40
gösteriş olsun diye	5	6,1	6	4,9	14	12,5	17	18,9
filmlerdeki insanları örnek aldığım için	3	3,7	5	4,1	4	3,6	9	10
karizma sağladığı için	10	12,2	7	5,7	5	4,5	8	8,9
Taşımıyorum	34	41,3	54	44,3	37	33	20	22,2

Araştırmaya katılan öğrencilerin çakı-bıçak gibi materyaller taşımalarının nedeni genellikle ortamı güvensiz buldukları için olmaktadır. Fen ve anadolu lisesi öğrencileri genel olarak hiçbir materyal taşımazken bu materyalleri çeşitli gerekçelerle en çok taşıyanlar meslek lisesi öğrencileri olduğu görülmüştür.

4.2.21. Araştırmaya katılan öğrencilerin sorunlarının çözümünde yardım aldıklarına ilişkin bulgular

Tablo 28: Öğrencilerin sorunların çözümünde yardım aldığı aktörler

Aktörler	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Tekn. Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Ailemden	39	47,6	52	42,6	53	47,3	40	44,4
Kendim çözerim	19	23,2	47	38,5	32	28,6	21	23,3
Arkadaşlarımdan	14	17,1	19	15,6	18	16,1	19	21,1
Öğretmenlerimden	10	12,2	4	3,3	9	8	9	10

Araştırmaya katılan öğrencilerin sorunlarının çözümünde yardım aldıklarına ilişkin bulgular incelendiğinde öğrencilerin çoğunluğunun okul türü fark etmeksizin sorunların çözümünde öncelikle ailelerinden yardım aldığı görülmektedir. Sorunların çözümünde kimseden yardım almadığını ya da yardıma ihtiyaç duymayacağını söyleyenler tüm okul türlerinde ikinci sırayı tutmaktadır. Sorunlarının çözümünde arkadaşlarından yardım alacağını söyleyenlerden sonra gelen öğretmenler en az yardım alınan kişilerdir.

4.2.22. Araştırmaya katılan öğrencilerin komşuluk ilişkilerine dair bulgular

Tablo 29: Öğrencilerin komşuluk ilişkilerine dair bulgular

durumlar	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Tek. Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
komşularımızla sık sık gider geliriz	46	56,1	85	69,7	77	68,8	46	51,1
komşuluk bağlarımız iyi değildir	18	22	28	23	16	14,3	15	16,7
en yakın komşumuzla dargınız	8	9,8	4	3,3	11	9,8	12	13,3
komşularımızın çocuklarıyla oynamaya izin vermezler	10	12,2	5	4,1	8	7,1	17	18,9

Araştırmaya katılan öğrencilerin okul türlerine göre komşuluk ilişkileri ele alındığında genel olarak komşuluk ilişkileri iyi görünmektedir. Komşu çocuklarıyla oynama ya da birlikte vakit geçirmelerine izi verilmeyen %18,9 oranıyla meslek lisesi öğrencileri olurken, meslek lisesini fen lisesi izlemektedir. Komşularıyla sık sık karşılıklı ziyaretlerde bulunan öğrenci aileleri anadolu lisesi öğrencilerinin aileleridir.

4.2.23. Araştırmaya katılan öğrencilerin dizi ve filmlerden rol model olarak seçme nedenlerine dair bulgular

Tablo 30: Öğrencilerin film kahramanlarının sevdikleri yönleri

nedenler	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Tek. Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
insanlara iyilik etmesini	28	34,1	50	41	41	36,6	24	26,7
güçsüzlere el kaldırmaması	13	15,9	19	15,6	10	8,9	4	4,4
yerine göre şiddeti kullanıp adaleti sağlaması	6	7,3	18	14,8	12	10,7	21	23,3
yenilmez oluşu	8	9,8	5	4,1	6	5,4	13	14,4
giyiniş	15	18,3	13	10,7	13	11,6	5	5,6
saç modeli	5	6,1	4	3,3	8	7,1	6	6,7
arkadaşların birilerine sahip çıkmalarını	1	1,2	10	8,2	10	8,9	11	12,2
arkadaşlıklarını	6	7,3	3	2,5	12	10,7	6	6,7

Araştırmaya katılan öğrencilerin izledikleri film veya dizilerdeki kahramanların en çok sevdikleri yönleri sorulduğunda bütün lise türlerinde insanlara iyilik yapmaları cevabı en çok seçilen cevap olmuştur. Film veya dizi kahramanının güçsüzlere el kaldırmaması cevabının en sık görüldüğü iki okul fen lisesi ve anadolu lisesi olurken, yerine göre şiddeti kullanıp adaleti sağlamaları cevabına en çok meslek lisesi öğrencilerinde rastlanmıştır. Ayrıca dikkat çeken diğer bir veri ise film veya dizi kahramanlarının giyinişleri cevabını en sık veren okulun öğrencileri fen lisesi öğrencileridir. Arkadaşlıkları ve arkadaşların birbirine sahip çıkmaları cevabına en çok imam hatip lisesi ve fen lisesi öğrencileri cevaplamışlardır.

4.2.24. Araştırmaya katılan öğrencilerin akademik başarı ortalamalarına dair bulgular

Tablo 31: Öğrencilerin akademik başarılarına ilişkin bulgular

	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
not ortalama aralıkları	f	%	f	%	f	%	f	%
1,50-2,00	7	8,5	9	7,4	14	12,5	15	16,7
2,01-3,00	10	12,2	39	32	33	29,5	28	31,1
3,00-4,00	29	35,4	48	39,3	36	32,1	30	33,3
4,00-5,00	36	43,9	26	21,3	29	25,9	16	17,8

Araştırmaya katılan öğrencilerin akademik başarılarına ilişkin bulgular incelendiğinde en başarılı öğrenciler fen lisesi öğrencileri iken not ortalaması yığılmaları 3,00-4,00 puan arasında olduğu görülmektedir. Fakat okul türüne göre müfredatın ve eğitim içeriğinin değişmesinin yanında okulların kendi aralarındaki akademik başarı farklılıkları göz önüne alındığında bu farklılaşmanın daha da derinleştiği görülür. 2019 yılı YKS verilerine göre bir lisans programına yerleşen adayların oranı; fen liselerinde %50,4, anadolu liselerinde 28,3 ve imam hatip liselerinde 14,9 olurken bu oran meslek liselerinde %4,5 olmuştur.

4.2.25. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin yaşam standartlarına ilişkin bulgular

Tablo 32: Öğrencilerin yaşam standartlarına ilişkin bulgular

durumlar	Fen Lisesi		Anadolu Lisesi		İmam Hatip Lisesi		Mesl. ve Teknik Lise	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Evimizde bulaşık makinesi kullanılır	76	92,7	104	85,2	92	82,1	74	82,2
Evimizde yeni nesil televizyon kullanılır	73	89	105	86,1	92	82,1	69	76,7
Evimizde yeni nesil televizyon sayısı birden fazladır	36	43,9	31	25,4	36	32,1	37	41,1
Evimizde sürekli kullanılabilen internet bağlantısı vardır	50	61	60	49,2	42	37,5	43	47,8
Evimizde kendimize ait otomobil vardır	63	76,8	78	63,9	71	63,4	56	62,2
Evimizde kendimize ait ikinci otomobil vardır	21	25,6	18	14,8	23	20,5	19	21,1
Oturduğumuz ev kendimize aittir	62	75,6	105	86,1	90	80,4	65	72,2
oturduğumuz evin dışında sürekli kalınabilen ikinci (daha fazla da olabilir) bir eve sahibiz	30	36,6	33	27	31	27,7	30	33,3
Yapılan işlerin dışında kira getiren (Dükkan, depo, tarla iş makinesi vb.) mülklere sahibiz	28	34,1	48	39,3	35	31,3	36	40

Katılımcıların yaşam standartlarına ilişkin unsurlar içerisinde istediği kadar seçim yapabilmektedir. Bu nedenle şiddeti tanımlayan olayların frekansları katılımcı sayısından farklılık göstermektedir

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin günlük yaşamlarına etki eden yaşam standartları faktörlerinin incelendiği bu bölümde bakıldığında hanelerde bulaşık makinesi kullanımı oldukça yaygındır. Birçok eve yeni nesil televizyonun girdiği ve internet kullanımının yaygınlaştığı görülmekte iken otomobil kullanımı oldukça yaygındır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Giderek artan bir biçimde toplumsal yaşamı sarmalayan şiddet olgusunun bir ya birkaç nedenle açıklanamayacak kadar karmaşık ve disiplinler arası bir yapıya sahiptir. Sınırları tam olarak kestirilemeyen şiddet olgusu geçmişte de yoğun bir biçimde var olmasına rağmen giderek artan ve toplumsal yaşamın kılcal damarlarına kadar sızabilen yapısıyla tüm dünya toplumlarının ve ülkemizin gündeminde daha çok yer işgal etmeye başlayan bir olgu ve toplumsal sorun olarak yaşamlarımızı etkilemeye devam etmektedir. Tribün şiddeti, öğretmen şiddeti, trafik şiddeti, aile içi şiddet, öğretmen şiddeti gibi çok daha uzatılabilecek bir biçimde toplumsal yaşamın hemen her yerinde kendine yeni bir isimle yer bulabilecek şiddet olgusu ve tutumunu tetikleyen süreçlerin ve şiddet davranışını ortaya çıkaran unsurların farklı boyutlarıyla ele alınması gerekmektedir.

Toplumsal yaşamda karşımıza en görünür ve acımasız haliyle karşımıza çıkan gençler arasında yaşanan şiddet olayları giderek artan bir biçimde bir sorun olarak varlığını ve ağırlığını hissettirmektedir. Çok yönlü ve çok boyutlu yapısıyla karşımıza şiddet olgusunun gençler arasında yoğun bir biçimde yaşanıyor olması yalnızca gençlikle açıklanamayacak kadar pek çok nedeni ve boyutu vardır. Toplumsal yaşamın önemli bileşenlerinden bir olan gençlerin ve toplumsal bir sorun olarak gençlerin arasında yaşanan şiddetin; sosyoekonomik, sosyokültürel ve diğer pek çok etkileyicinin kaynaklık ettiği nedenlere bağlı gerekçeleri mevcuttur.

Medyada ve kamuoyunda giderek artan şiddet haberlerine kaynaklık eden gençler arasında yaşanan şiddet davranışlarının incelenmesinde gençlerin zamanlarının büyük bir bölümünü bir arada geçirdikleri, birlikte sosyalleştikleri ve eğitim sürecinden beklenen sonuçların aksine okullar zamanla bir şekilde şiddetin kaynağı olabilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının 2019 yılı eylül ayında yaptığı açıklamaya göre ortaöğretimde ulaşılan %83,58 okullaşma oranına bakıldığında gençlerin büyük bir kısmının örgün ortaöğretim kurumlarına devam ediyor olması liselerde yaşanan şiddetin nedenlerini üzerinde çalışmaların genişletilmesini zorunlu kılmıştır(MEB, 2019). Liseler üzerinde yapılan şiddet çalışmalarının çeşitlenmesi bağlamında yaygın olarak eğitim veren dört farklı lise türünde karşılaştırmalı olarak ele alındığı bu çalışmada öğrenime devam edilen lise türünün şiddet algısı ve şiddetin mağduru ya da uygulayıcısı olma noktasında bir ayrışmanın da taşıyıcısı olduğu görülmüştür.

Araştırmadan çıkan sonuçlara göre genel olarak bakıldığında lise türlerine göre şiddet algısı ile sosyoekonomik kültürel sermayelerin farklı olduğu bulgusu elde edilmiştir. Öğrencilerin

bagajlarında getirdikleri birikimleri taşıdığı toplumsal alanlar olarak okullar bu birikimlerin kendi dinamikleri ile birleşerek şiddet algısı ve deneyimlerinin yeniden inşa edildiği alanlara dönüşmektedir.

Ülkemizde ortaöğretim yapılanması dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi akademik(genel) ve mesleki liseler olmak üzere iki temel ayrım noktası üzerinde biçimlenmesi söz konusudur. Örneklerine dünyanın pek çok yerinde rastlayabileceğimiz bu ayrıma göre mesleki ve teknik liselerde öğrenim görmekte olan öğrencilerin işgücü piyasasına temel beceri ve yetkinlikleri kazanmış kalifiye eleman ihtiyacının karşılanması olarak kurgulanırken, akademik liselerden ise kişiye daha çok prestij, güç ve gelir sağlayacak olan kariyer sahibi mesleklere sahip olmak isteyen kişilerin akademik yeterliliklerin sağlamakla yükümlüdür. Bireyin eğitimden beklentilerinin de şekillenmesinde etkili olan akademik(genel) lise ve meslek lisesi öğrencilerinin de profili de bu ayrımın üzerine inşa edilmektedir. Bir an evvel çalışmaya başlamak ve “kendini kurtarmak” derdinde olan çocukların geldikleri ailelerin yoksulluğu bu düşünüş biçiminde oldukça etkilidir. *“Eğitimin bireyler için anlamı ailesinin bulunduğu sosyal tabakaya göre değişebilmektedir. Üst tabakaya mensup bir ailenin çocuğu için eğitim, aile başarısını devam ettirmek ya da ellerinde bulunan ekonomik ve kültürel sermayeyi geliştirerek sürdürmektedir. Buna karşın alt tabakada yer alan bir ailenin çocuğu için eğitim ‘hayatını kurtarmasının’ belki de tek yoludur. Bir taraftan makûs kaderinin zincirlerinden kurtulabilmek için okuyan birey, diğer taraftan geleceğini daha da parlatmak için eğitim cilasını kullanan birey”*ler olarak durumu tanımlayan Tatar’a göre eğitim tabakalaşmanın yalnızca bir sonu değil, yeniden üretiminin bir aracıdır(Tatar&Tatar, 2014). Çalışma yaşamına erken atılmanın ve yoksulluktan bir an önce kurtulmanın bir yolu olarak tercih edilen meslek lisesi öğrencilerinin bu araştırmadan bulgulardan yola çıkıldığında şiddetle daha çok karşı karşıya kaldığı ve şiddet algı düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Yaşadıkları birçok durumu şiddet olarak tanımlamayan meslek lisesi öğrencilerine fiziksel bir niteliğe sahip olmayan durumlar şiddet olarak görülmemektedir. Deneyimledikleri birçok durumun mensubu oldukları toplumsal tabakanın kültürü ile şekillenen meslek lisesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin aile gelirlerinin daha düşük olduğu ve alt gruplara daha yakın olarak görülmektedir. Bunun bir yansıması olarak hayata tutunma çabası içerisinde olan bu gençlerin sokaklara daha aşina olduğu söylenebilir. Şiddetin en çok nerelerde yaşandığı sorusuna %17 olarak sokak cevabını veren meslek lisesi öğrencilerinin %83’ü sokakları şiddetin yaşandığı ortamlar olarak ilk sırada görmemektedirler. Bu durumu yoksullukla ilişkilendiren Açıkgöz ve Yusufoglu’na göre bu durumu yoksul çocukların sokaklarla erken tanışması ile ilişkilidir(Açıkgöz&Yusufoglu, :2012). Yoksulluğun tek başına sokakla tanışma ya da suç ve şiddetle tanışmanın bir nedeni olmamakla birlikte nedenler sıralamasında üst

sıralarda yer alacağı kolaylıkla söylenebilir. Meslek lisesi öğrencilerinin sokakla erken tanışması ya da daha sık ilişki içerisinde olduklarının bir göstergesi olarak da; *anne ve babanızdan sonra en çok güvendiğiniz kamu görevlisi kimdir?* sorusuna verilen cevaplar arasında muhtar seçeneğini belirtenlerin oranının en yüksek oranla meslek lisesi öğrencileri olması gösterilebilir. Bu seçeneği fen lisesinden hiçbir öğrencinin işaretlememiş olması farklı lise türlerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin aynı yaş grubu içinde farklı yaşam biçimi ve algılayışlarının uçları olarak görülebilir.

Yaşama ve olaylara farklı bakış açısının iki ucundan biri olan fen liselerinden elde bulgular incelendiğinde, aileleri düzenli işlere ve gelire sahip olan fen lisesi öğrencilerinin anne ve babalarının daha eğitilmiş yüksek gelirlere sahip olduğu görülmektedir. Kuruluş amacı gereği *“yetenekleri yüksek olan öğrencileri, matematik ve fen bilimleri alanında yükseköğrenime hazırlamayı, matematik ve fen bilimleri alanlarında gereksinim duyulan üstün nitelikli bilim adamlarının yetiştirilmesine kaynaklık etmeyi,*(MEB, 2019)” hedefleyen fen liselerinde iyi bir yabancı dil eğitimi de verilmektedir. Bu liselere seçilen öğrencilerin seçiliş biçimi ülkemizde uygulanan sınavlar nedeniyle seçkinlerin girebildiği okullara dönüşmüştür. Üniversite giriş sınavlarında en başarılı liseler olan fen lisesi öğrencilerinin olması bu öğrencilerin yüksek çoğunlukla eğitilmiş ailelerden geldikleri bu araştırmada ulaşılan bulgulardandır.

Fen liselerinden sonra başarı sıralamasında yer tutan anadolu lisesi öğrencilerinin de ailelerine ve yaşam standartlarına ilişkin bulguları ile anlamlı bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Yapılan değişikliklerle sınavla öğrenci alan anadolu liselerinin sayısı oldukça azalmış ve birçok il merkezinde dahi niteliği değiştirilmiş olmasına rağmen bu değişikliğin ilerleyen yıllarda görülecek etkisi takip edilmeye değerdir. Anadolu liselerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin de fen lisesinde öğrenim görmekte olan öğrencilere benzer biçimde şiddetin en çok sokakta yaşanıyor fikrine sahip olmaları onları sokaktan uzak ve yalıtılmış bir yaşama itmektedir. Anne ve babalarından sonra en çok güvendiği kamu çalışanları olarak öğretmenleri seçen anadolu lisesi öğrencilerinin de okullarına yüksek oranda bağlı olduğu eğitimden beklentilerinin fen lisesi öğrencilerine benzer şekilde olduğu ortaya çıkmaktadır.

Üniversitelere yerleşme sıralamasında meslek lisesi ile birlikte en alt sıralarda yer alan imam hatip lisesi(egitimcaddesi, 2019) öğrencilerinin ise meslek lisesine benzer aile profillerine sahip olduğu görülmektedir. Öğretmenlerine güven noktasında %50'nin altına düşen bir oranla öğrenim gördükleri okullara dair algıları istenilen düzeyde değildir. Sonuç olarak ülkemizdeki eğitim sistemi farklı toplumsal katmanlardan gelen öğrencilere onlara saygın bir meslek ve kariyer edinme fırsatı verse de öğrencilerin ailelerinden devraldıkları sosyoekonomik ve sosyokültürel pozisyonlarından kolayca sıyrılamayacaklardır. Farklı toplumsal katmanların

çocukları genellikle ait oldukları katmanın çocuklarının devam ettikleri okula devam edeceklerdir. Toplumsal eşitsizliklerin bir izdüşümü olarak lise türleri de farklılık göstermekte ve bu toplumsal eşitsizliğin yeniden üretiminin mekânları haline gelmektedir.

Tüm bu bulgulara rağmen şiddet olgusunun toplumun tüm kesimlerinde görülüyor olması gerçeğini değiştirmemekte ve tüm toplumu kapsayacak geniş bir eylem planına ihtiyaç vardır. Lise türlerine göre şiddet algısı ve şiddet deneyiminin değişiyor olması, sosyoekonomik ve toplumsal eşitsizliklerden kaynaklanan nedenlere sahip olsa da tek başına bu durumu açıklamaya yetmeyecektir fakat bu sorunun çözümünde önemli bir işlev görecektir.

Toplumda yaşanan şiddet olaylarının azaltılabilmesi için aileleri de kapsayan eğitimler verilmeli ve başarılı öğrencilerin bursluluk ve yatılılık sistemi genişletilerek geliştirilmelidir. Ayrıca ekonomik farklılıklardan kaynaklanan eşitsizlikleri azaltıcı ulusal politikalar üretilmeli ve bu yönde çalışmalar yapılmalıdır.

Öğrencilerin Şiddet Algısı Anket Formu

Değerli Katılımcı;

Bu anket Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Yüksek Lisans tezinde kullanılmak üzere, liselerde yaşanan şiddet olayları ve algısını analiz etmek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmamızda kimlik bilgileriniz sorulmayacak ve vereceğiniz yanıtlar yalnızca araştırma için kullanılacaktır. Soruları doğrulukla cevaplamanız araştırmanın bilimselliği ve sonuçları açısından oldukça önemlidir.

1. Kişisel Bilgiler

Yaş : Cinsiyet :

2. Anne ve babanızın öğrenim durumu

2.1 Annenizin öğrenim durumu

☐ Okuryazar değil	☐ Okuryazar	☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu	☐ Lise mezunu	☐ Yüksekokul
☐ mezunu	☐ Üniversite mezunu	☐ Lisansüstü

2.2 Babanızın öğrenim durumu

☐ Okuryazar değil	☐ Okuryazar	☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu	☐ Lise mezunu	☐ Yüksekokul mezunu
☐ Üniversite mezunu	☐ Lisansüstü	

3. Anne ve babanızın hâlen yapmakta olduğu işteki durumu

3.1 Anne

☐ Ücretli ve maaşlı	☐ Yevmiyeli
☐ İşveren	☐ Kendi hesabına
☐ Ücretsiz aile işçisi	☐ Çalışmıyor

3.2 Baba

☐ Ücretli ve maaşlı	☐ Yevmiyeli
☐ İşveren	☐ Kendi hesabına
☐ Ücretsiz aile işçisi	☐ Çalışmıyor

4. Yaşadığınız ev ne ile ısıtılıyor?

☐ Soba	☐ Kat Kaloriferi
☐ Bina Kaloriferi	☐ Kombi

6. Ailenizin toplam aylık geliri (TL)

- ☐ 500-1000 ☐ 1001-2000 ☐ 2001-3000 ☐ 3001-4000 ☐ 4001 ve üstü

Aşağıdaki ifadelerden hangilerini şiddet olarak tanımlarsınız?

s.no	Durumlar	Evet	Hayır
6	Sert davranma		
7	Tartaklanma		
8	Başkası tarafından yaralanma		
9	Azarlanma		
10	Manevi değerlere hakaret edilmesi		
11	Laf atılma		
12	Kaba söz ve davranış		
13	Hakarete uğrama		
14	Her türlü engelleme		
15	Küfür edilme		
16	Özgürlükleri kısıtlama		
17	Baskı kurulması		
18	Küçük düşürülme		
19	Alay edilme		
20	El şakası (Tekme, tokat, yumruk)		
21	Ağız dalaşı		
22	Beden diliyle kötü tavır takınma		
23	Mala zarar verme		
24	Eksikliklerin yüze vurulması		
25	Hoşlanılmayan tarzda hitap edilme		
26	İğneleyici şekilde konuşma		
27	Kişinin duygularını incitecek sözler ya da davranışlar		
28	Öğretmenimizin bizi küçük düşüren sözler söylemesi		
29	Öğretmenin kızması		
30	Öğretmenin tehdit etmesi		
31	Öğrencilerin tehdit etmesi		
32	Anne babanın tehdidi		
33	Diğerbelirtiniz.....		

34. Şiddetin en çok hangi ortamlarda olduğunu düşünüyorsunuz?

- ☐ Okul ☐ Sokak ☐ Aile
☐ Trafik ☐ Arkadaş çevresi ☐ Çevre

35. Sizce şiddete hangi ortamlarda daha çok yaşanmaktadır?

- ☐ Okul ☐ Çevre ☐ Aile
☐ Arkadaş çevresi ☐ Trafik ☐ Maruz Kalmadım

36. Ailenizde aşağıda belirtilenler arasında şiddet yaşanır mı?

- ☐ Baba ile anne arasında ☐ Anne ile çocuklar arasında
☐ Baba ile çocuklar arasında ☐ Kardeşler arasında
☐ Diğer..... ☐ Hiçbiri yaşanmaz

37. Aşağıdaki kişilerin hangilerinin şiddete başvurduğunu düşünürsünüz?

☐ Arkadaş	☐ Anne-Baba
☐ Akraba	☐ Öğretmen-yönetici
☐ Diğer belirtiniz.....	☐ Hiçbiri

38. Sizce lise öğrencilerinin şiddete uğrama sıklığı nedir?

- ☐ Her gün
☐ Haftada en az bir kere
☐ Ayda en az bir kere
☐ Yılda en az bir kere
☐ Şiddet görmüyorum

39. Aile içinde istenmeyen bir davranış yaşanır mı sizce aşağıdaki ceza türlerinden hangisi uygulanır?

☐ Yüksek sesle bağırma	☐ Dövülme	
☐ Televizyon seyretmeme	☐ Aşağılanma	
☐ Kulak çekme	☐ Dayak atma	
☐ Tuvalet ve banyoya kapatılma	☐ Kızma	
☐ Odadan çıkmama	☐ Diğer.....	☐ Hiçbiri

40. Okulda, istenmeyen bir davranış yaşanır mı sizce aşağıdaki ceza türlerinden hangisi uygulanır?

☐ Yüksek sesle bağırma	☐ Dövülme	
☐ Televizyon seyretmeme	☐ Aşağılanma	
☐ Kulak çekme	☐ Dayak atma	
☐ Tuvalet ve banyoya kapatılma	☐ Kızma	
☐ Odadan çıkmama	☐ Diğer.....	☐ Hiçbiri

41. Çevrenizde, arkadaş ortamında arkadaşlarınızın birbirine karşı aşağıdaki davranışlardan hangisini gerçekleştirdiğini gördünüz?

☐ Dayak atma	☐ Haraç kesme	☐ Kavga
☐ Tekme atma	☐ Herhangi bir kusurla alay etme	☐ Vurma
☐ Hiçbiri		

42. Aşağıdaki, şiddeti önlemeyle ilgili ifadeleri önem sırasına göre sıralayınız.

☐ Demokrasi eğitimi	☐ İnsan hakları eğitimi	☐ Ahlaki değerler
☐ Hukukî yaptırımlar	☐ İşsizliğin önlenmesi	☐ Aile eğitimi
☐ Diğer belirtiniz.....		

43. Kendinize anne ve babanızdan sonra en yakın gördüğünüz kamu görevlisi aşağıdakilerden hangisidir?

☐ Öğretmen	☐ Muhtar	☐ Doktor	☐ Polis
☐ Diğer			

44. Herhangi bir arkadaşınızla bir sorun yaşasanız bu sorunda siz haklı olsanız nasıl bir tepki vermeyi arzu edersiniz?

☐ Kavga ederim	☐ Küfür ederim
☐ Şikâyet ederim	☐ Susarım

() Bana sorun yaşatan arkadaşlara daha çok sorun yaratırım
etmem

() Kızdığımı belli

45. Herhangi bir öğretmenle bir sorun yaşarsanız bu sorunda siz haklı olsanız nasıl bir tepki vermeyi arzu edersiniz?

() Öğretmene elimden geleni yaparım () Küfür ederim () Kızdığımı belli
etmem () Şikâyet ederim ()
Öğretmene sorun yaratırım () Susarım

Aşağıdakilerden hangilerini şiddetin kaynağı olarak görüyorsunuz?

S.no	Durumlar	evet	Hayır
46	Anne ve babaların yanlış öğütleri		
47	Ailenin maddi durumunun zayıf oluşu		
48	Ailenin çocukları sevmemesi		
49	Televizyondaki film kahramanları gibi güçlü olma isteği		
50	Okulda örnek alınan kişiler		
51	Mahallede örnek alınan kişiler		
52	Çevrede şiddet için: “Yerine göre doğrudur.” denilmesi		
53	Toplumdaki insanlardan acımasız olanların daha çok saygı gördüğüne inanılması		

54. Şiddete maruz kalırsanız ilk olarak nereye müracaat edersiniz?

() Anneme () Babama () Karakola
() Öğretmenime () Okul müdürüne () Arkadaşıma

55. Aşağıdakilerden hangilerini şiddetin kaynağı görüyorsunuz?

() Manevi değerlerdeki yozlaşma () Aile içi eğitimin yetersizliği
() Okuldaki eğitimin yetersizliği () Yeterince güvenliğin
sağlanamaması
() Suç karşılığında verilen cezaların caydırıcı olmaması () Göç
() Diğer belirtiniz.....

56. Öfkelendiğinizde aşağıdakilerden hangilerini yaparsınız?

() Öfkemi belli etmemeye çalışırım () Saldırım. () Kendi içime
kapanırım. () Ağlarım () Şikâyet ederim.
() Diğer belirtiniz.....

57. Yanınızda herhangi bir çakı-bıçak vb. taşıyorsanız, ise taşıma nedeniniz aşağıdakilerden hangileridir?

() Güvensiz bir ortam olduğu için
() Gösteriş olsun diye
() Filmlerdeki insanları örnek aldığım için
() Karizma sağladığı için
() Diğer belirtiniz.....

58. Size göre okullarda aşağıdaki ders dışı etkinliklerden hangileri yeterli düzeydedir?

() Spor aktiviteleri () Sanat ve kültürel faaliyetler
() Gezi programları () Sosyal etkinlikler
() Diğer

59. Sorunlarınızı çözmede kimden yardım alırsınız?

- ☐ Ailemden ☐ Kendim çözerim
☐ Arkadaşımdan ☐ Öğretmenlerimden

60. Komşularla ilgili ifadelerden hangilerine katıldığınızı belirtiniz?

- ☐ Komşularımızla sık sık gelip gideriz.
☐ Komşuluk bağlarımız iyi değildir.
☐ En yakın komşumuzla dargınız.
☐ Komşumuzun çocuğuyla oynamama büyüklerim izin vermez.

61. İzlediğiniz filmlerdeki karakterlerin, size göre yaşça büyük olan insanların hangi davranışlarını örnek aldığınızı belirtiniz.

- ☐ İnsanlara iyilik etmesini ☐ Güçsüzlere el kaldırmamasını
☐ Yerine göre şiddeti kullanıp adaleti sağlamasını
☐ Yenilmez oluşunu
☐ Giyinişini
☐ Saç vb. modellerini
☐ Arkadaşların birbirine her ortamda sahip çıkmalarını
☐ Arkadaşlıklarını

62. Hâlen devam ettiğiniz sınıfta ortalama başarınız nedir?

- ☐ 1.50-2.00 arası ☐ 2.50-3.00 arası
☐ 3.50- 4.00 ☐ 4.50-5.00

Aşağıdaki sorulardan, cevabı size size uygun olanı işaretleyiniz.

	Evet	Hayır
63. Evimizde bulaşık makinesi kullanılır		
64. Evimizde yeni nesil televizyon kullanılır		
65. Evimizde yeni nesil televizyon sayısı birden fazladır		
66. Evimizde sürekli kullanılabilen internet bağlantısı vardır		
67. Evimizde kendimize ait otomobil vardır		
68. Evimizde kendimize ait ikinci otomobil vardır		
69. Oturduğumuz ev kendimize aittir		
70. oturduğumuz evin dışında sürekli kalınabilen ikinci (daha fazla da olabilir) bir eve sahibiz		
71. Yapılan işlerin dışında kira getiren (Dükkan, depo, tarla iş makinesi vb.) mülklere sahibiz		

Çalışmamıza katıldığınız için teşekkür ederim.

Yıldırım ERDOĞAN

KAYNAKÇA

- Korkmaz, A.; Kocadaş, B. (2015). *Toplumsal Sapma: Sapmanın Teorik Temelleri*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Üstün, A.; Yılmaz, M.; Kırbaş, Ş. (2007). Gençleri Şiddete Yönelten Nedenler. A. Solak içinde, *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu* (s. 109-131). Ankara: Hegem.
- Akıncı, F. S. (1994). Günümüz Kriminolojisine Göre Suç Nedenleri. F. S. Akıncı içinde, *Kriminoloji* (s. 149-167). İstanbul: Beta.
- Altıntop, S. (2012). Suça Bakışta Kontrol Yaklaşımı ve Kontrol Teorileri. *Kriminoloji Dergisi*, 1-15.
- Arkan, Ç. (1986). Psiko-Sosyal Yönleriyle Sapma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 123-140.
- Avcı, M. (2010). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39-63.
- Bal, H. (2016). *Suç Sosyolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Balcıoğlu, İ. (2005). Şiddet, Gençlik, Uyuşturucu Maddeler. İ. Balcıoğlu içinde, *Biyolojik, Sosyolojik Psikolojik Açından Şiddet* (s. 59). İstanbul: Yüce Yayıncılık.
- Bozkurt, V. (2006). *Değişen Dünyada Sosyoloji; Temeller, Kavramlar, Kurumlar*. Bursa: Ekin.
- Arslan, C.; Hamarta E. (2010). Ergenlerde Saldırganlık Ve Kişilerarası Problem Çözmenin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 379-388.
- Demirbaş, T. (2001). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Demirbaş, T. (2001). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin .
- dergisi, i. (2019, 10 17). <https://indigodergisi.com>. <https://indigodergisi.com>:
<https://indigodergisi.com/2019/10/turkiye-en-az-guven-duyulan-meslekler/> adresinden alındı
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Durkheim, E. (2006). *Sosyoloji Dersleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gökçüoğlu, E.; Adıgüzel, B. (2019, 7 30). *Akran Zorbalığı Ve Çözüm Yolları* .
<http://www.cakabey.k12.tr>: http://www.cakabey.k12.tr/rehberlik/bulten/rehberlikbulteni_1.pdf
adresinden alındı
- Genç, Y. (2016). Gençleri Fiziksel Şiddete İten Sebepler, Öğrenme Yolları ve Şiddet Eğilimleri. *International Journal of Social Science*, 51-62.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Güllüpnar, F. (2017). Suç ve Toplum. *Sosyoloji 1* (s. 169). içinde Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Güneş, F. (2012). Klasik Sosyolojide Temel Yaklaşımlar 2: Emile Durkheim. *Klasik Sosyoloji Tarihi* (s. 98). içinde Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

- Tosun, H.; Karğın, V. (2016). Sosyal Güç ve Oluşumu: Çatışma Teorileri. E. Muş içinde, *Kriminoloji* (s. 212-213). Ankara: Karınca.
- Güleç, H.; Topaloğlu M.; M. T. (2012). Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 112-137.
- Tatar, H.; Tatar, T. (2014). Sosyal Tabakalaşma, Hareketlilik ve Eğitim. Ç. Özdemir içinde, *Eğitim Sosyolojisi* (s. 182-215). Ankara: pegem.
- Hancı, İ.; Aktaş, E.Ö.; Akçiçek E. (1996). İç Göçlerin Çocuk Suçluluğuna Etkisi. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını*, 173-183.
- Karğın, V. (2016). Damgalama ve Sosyal Reaksiyon Teorileri. E. Muş içinde, *Kriminoloji* (s. 143-171). Ankara: Karınca.
- Karğın, V. (2016). Anomi ve Gerilim Teorileri. E. Muş içinde, *Kriminoloji* (s. 59-97). Ankara: Karınca.
- Kılıç, O. (2016). Öğrenme Teorileri. E. Muş içinde, *Kriminoloji* (s. 189). Ankara: Karınca.
- Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu AçıklamaPotansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 149-174.
- Kızmaz, Z. (2006). Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47-70.
- Koç, B. (2011). *Okullarda Şiddet*. İstanbul: e Yazı Yayıncılık.
- Dahlberg, L.; Krug, E. (2017, 12 12). *World report on violence and health*. <http://www.who.int/en:> http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/ adresinden alındı
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- MEB. (2008). *Öğrencilerin Şiddet Algısı*. Ankara: MEB.
- MEB. (2015). *Çocuğa Yönelik Şiddetin*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2019, Mayıs 30). *Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği*. ogm.meb.gov.tr: https://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_11/03111224_ooky.pdf adresinden alındı
- MEB. (2019, haziran 9). *Millî Eğitim İstatistikleri 2017/18*. <https://sgb.meb.gov.tr:> https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2017_2018.pdf adresinden alındı
- MEB, İ. (2018). <https://istanbul.meb.gov.tr/>. <https://istanbul.meb.gov.tr:> https://istanbul.meb.gov.tr/oer/MEB_Brosur2018/ogrenci/akran_zorbaligi.pdf adresinden alındı
- Milliyet. (2014, Haziran 4). *Öğrencinin Yumruğuyla Ölen Öğretmen Toprağa Verildi*. www.milliyet.com.tr: <http://www.milliyet.com.tr/ogrencinin-yumruguyla-olen-ogretmen-kayseri-yerelhaber-231526/> adresinden alındı

- Cömert, Ö.; Sevim, Y. (2017). Çocuk ve Suç İlişkisinin Sosyolojik Suç Kuramları ile İncelenmesi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 29-40.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ver Şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Açıkgöz, R.; Yusufoglu, Ş. (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 76-117.
- Wallace, R.; Wolf, A.(2015). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. Ankara: Doğubatı.
- Saldırım, M. (2007). Ceza İnfaz Kurumundan Eğitim Kurumuna. A. Solak içinde, *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu* (s. 77-97). Ankara: Hegem.
- Savrun, M. (2000). Şiddetin Nörobiyolojisi. E. Balcıoğlu içinde, *Biyolojik, Sosyolojik, Psikolojik Açıdan Şiddet* (s. 1-12). İstanbul: Yüce Yayıncılık.
- Soyaslan, D. (1998). *Kriminoloji*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Soyaslan, D. (1998). *Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Şener, T. (2019, 07 22). *Kişilik Gelişimi*. https://acikders.ankara.edu.tr/:https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/48253/mod_resource/content/0/kisilikkelisimi.pdf adresinden alındı
- TBMM. (2007). *Türkiye’de Ortaöğretime Devam Eden Öğrencilerde ve Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan*. Ankara: TBMM.
- Türker, Y. (1996). Şiddetle Seviyorum. *Cogito*, 319.
- Türker, Y. (1996). Şiddetle Seviyorum. *Cogito*, 319.
- Unicef. (2018, Eylül 6). *An Everyday Lesson*. New York: Unicef. [unicef.org.tr:http://unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=32876](http://unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=32876) adresinden alındı
- Yavuzer, H. (2016). *Çocuk Ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, N. (2013). İnsanın Saldırgan Ve Yıkıcı Doğasını Anlamak. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, 43-57.
- Zembroski, D. (2011). Sociological Theories of Crime and Delinquency. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 240-254. www.sosyalbilimler.org.tr. adresinden alındı

Özgeçmiş

Yıldırım ERDOĞAN

Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans. 2012-2016 Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Lisans. 2001-2005 Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü, Bolu

İş

2005-2006, Öğretmen, Çaylar YİBO, Varto/MUŞ

2006-2010, Müdür Yetkili Sınıf Öğretmeni, Tatar İlkokulu, Tomarza/KAYSERİ

2010-2011, Okul Müdürü, Pusatlı Fehmi Özilhan İlköğretim Okulu, Tomarza/KAYSERİ

2011-2014, Müdür Yardımcısı, 75. Yıl İMKB İlköğretim Okulu, Melikgazi/KAYSERİ

2014-2016, Öğretmen, Sarımehtemli İlköğretim Okulu, Tomarza/KAYSERİ

2016-..... , Müdür Yardımcısı, Tomarza Halk Eğitimi Merkezi, Tomarza/KAYSERİ

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri/yılı: 01.02.1983-Merkez/Karaman

Cinsiyet: Erkek

Yabancı Dil: İngilizce

